Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
14 L
2

Digitized by Google

SEQVVNTVR

QVORVNDAM ALIORVM QVI DE Rhetorica ſcripſerunt Syntagmata, quorũ catalogus, & traditorum Index in calce erit operũ. Et primum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

P. RVTILII LVPI DE FIGVRIS SENTENTIARVM

liber prior, ex Græco Gorgia vorſus.

PROSAPODOSIS. Hoc ſchema duobus modis fieri, & tractari poteſt. Nam ſententiis duabus, aut pluribus propoſitis, ſua cuiq; ratio vel poſterius reddetur, vel ſtatim ſub vnaquaq; ſentẽtia ſubiungetur, quibus poſterior ratio ſubinfertur. Huiuſmodi ſunt. DEMOSTHENIS. Nõ enim pari ratione Philippus, atq; nos diuerſis rebus medetur, ſed ille vſq; eo nititur, quoad reſtituat, atq; exuperet. Nos contra, ſtatim vinci meditamur. Ille enim pro laude ſicut pro patria prælíatur: nobis autem ſi nihil accedit mali, ſatis ac nimium boni videtur. Cum ſingulis ſententiis ſtatim ratio ſubiungitur hoc exemplo. DEMETRII PHALEREI. Nam quod beneficium tempore & cupienti datur gratum eſt. Vtilitas enim ac volũtas accipiendi, honorem dati facit ampliorẽ. At quod ſero & non deſideranti datur, ingratum eſt. Amiſſo enim tempore vtilitatis, cadit accipiendi cupiditas. προσαπόδωσις.

SYNATRISMOS. Hoc & ſingulis verbis, & plurium verborũ coniunctione fieri poteſt. Singulis verbis hoc modo. CLEARCHI. Sed cum ad ſupplicium ſumendum ſe confirmaret, multa ſimul eum reuocabant, officia, conſuetudo, tempus, exiſtimatio, periculum, religio, quæ ſingula proprias ei cogitationes ad remorandum ſubiiciebant. Item DEMOCHARIS. Nam quis hæc συναθροισμός.

ſimul vniuerſa perpeti poſſit timorem,morbum,ſenectutem, contumeliam, inopiam, vim: quarum quæuis vna res per ſe, ſatis eſt grauis ad perferendum? Sed in coniunctione plurium verborum huiuſmodi eſt. LYCVRGI. Nemo enim nocens ſine ſummo mœrore eſt iudices.Sed multa ſimul eum perturbant.Quod adeſt, ſolicitudinis plenum:quod futurum eſt,formidoloſum.Lex paratũ ſupplicium oſtentans,vitia ex vitiis coacta, occaſionem arguendi maleficii captans inimicus, quæ quotidiana vehementer eius animum excruciant.

παρονομασία.

PARANOMASIA.Hoc,aut addenda,aut demenda, aut mutanda,aut porrigenda,aut cõtrahenda litera,aut ſyllaba fieri conſueuit:eſtq; huiuſmodi.Nõ omnẽ decet hominẽ genere nobilẽ videri.Nam cum omnibus hominibus, tũ maxime maximo cuiq; inconſtantia turpitudini eſt. Item ad huius ſceleratiſſimi opera, qui fuit locus religioſiſſimus? Nimirum quam traditam ſibi publicorũ cuſtodiam ſacrorum,nõ honoris, ſed oneris eſſe exiſtimauit.

παραδιαστολή.

PARADIASTOLE. Hoc ſchema plures aut duas,quæ videntur vnam vim habere,diſiungit:&'quantum diſtent, docet, ſuam cuiq; propriam ſententiam,ſubiungendo. HYPERIDIS. Nam cum cæterorum opinionem fallere conaris,tu tete fruſtraris. Non enim probas te pro aſtuto ſapientem intelligi:pro cõfidente fortem:pro illiberali, diligentẽ rei familiaris:pro maleuolo,ſeuerũ. Nullum eſt enĩ vitium,quo virtutis laude gloriari poſſis.Hoc idẽ ſchema ſolet illuſtrius fieri,cũ ratio propoſito ſubiungitur. Id eſt huiuſmodi. Quapropter nolo te ſæpius parcum appellare,cum ſis auarus.Nam qui parcus eſt,vtitur eo quod ſatis eſt,tu contra,propter auaritiam,quo plus habes,magis eges.Ita non tam diligentiæ fructus,q̃ inopiæ,miſeria conſequitur.

ἀνάκλασις.

ANAGLASIS. Hoc ſchema fieri ſolet,cum id quod ab altero dictum eſt,non in eam mentem quę intelligitur,ſed in aliam aut contrariam excipitur.Huiuſmodi eſt vulgare illud Proculeianum. Proculeius cum filium ſuum moneret & hortaretur, audacter ex bonis ipſi ſumeret tũ faceret,quas in res vellet atq; opus eſſet,& tum deniq; ſperaret libertatem licentiamq; vtendi futurã,cũ pater deceſſiſſet,cui viuo patre promiſſe omnia licerent.Filius reſpondiſſet,non eſſe ſe opus ſæpe eadem oratione moneri, nec ſe pa

tris mortem expectare. Cui Proculeius pater ſubiicit, Immo ora inquit, vt meam mortem expectes, nec properes moliri, vt velocius moriar. Plato interrogatus qui reſpub. beata fieret. Reſpondiſſe dicitur. Si aut qui ſapiunt imperare, aut qui imperant, ſapere diſcant. Item Theophraſtus dicitur dixiſſe, Prudentis eſſe officiũ, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare. Item Ariſtoteles dicitur dixiſſe, eiꝰ eſſe vitam beatiſſimam, cuius & fortunæ ſapientia, & ſapientiæ fortuna ſuppeditet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EPIBOLE. Hoc ſchema dupliciter fieri conſueuit, cum pluribus & diuiſis ſententiis, aut vnum aut idem verbum ſingulis præponitur, aut varietas verborum, quæ tamen eandẽ vim inter ſe habeat. ab vno verbo, ſæpiuſq; proficiſcuntur. Sunt huiuſmodi. LYCVRGI. Nam cum iuuentus concitata, temere arma caperet, & quietos Theſſalos manu laceſſere conaretur, iure ego ſenatum coegi, authoritate ſua cõprimere adoleſcentium violentiã. Ego quæſtoribus interminatus ſum, ne ſumptũ ſtipendio præberent. Ego armamentario patefacto reſtiti, atq; efferri arma prohibui. Itaq; vnius opera mea non concitatum bellum, non neceſſariũ ſcitis. Item EGESIÆ. Miſeremini mei iudices, quem coniurata tanta vis inimicorum oppugnat. Miſeremini ſolitudinis, cui ne in ſummo quidem tempore periculi liberos adhibere, ad communem calamitatem decernendam licitum eſt. Miſeremini ſenectutis, quæ me etiam ſine cæteris malis grauiter defatigat. Varietas verborum quæ eandem vim habet, huiuſmodi eſt. DEMOSTHENIS. Dolui viri AThenienſes, vbi illum clandeſtinum hoſtem impune intra murum vidi vagari, ægre tuli, quod domini veſtri facilitatem, vnius fallacia tẽtatam intellexi, cõmouit me, quòd in accipienda iniuria pleroſq; lætitiam oſtentantes cognoui. ἐπιβολή.

EPIPHORA. Inter hoc ſchema & ſuperius, hoc intereſt, ꝙ in ſuperiore vnum verbum pluribus ſententiis anteponitur. In hoc autem omnium ſententiarum vnum atq; idem nouiſſimũ verbum. SOSICRATIS. Non enim alius quis eſt, cuius opera in has difficultates inciderim, ſed initio ad bellum ſuſcipiendum nos primum impulit Philippus. Deinde in ipſo belli labore ac periculo, deſeruit nos Philippus. Nouiſſime nunc calamitati noſtræ, proinde atq; culpæ ſucceſſit idem Philippus. ἐπιφορά.

κοινότης. COENOTES. Hoc duorum ſuperiorum ſchematum coniunctionem habet. ꝙ & ab vno verbo omnes ſententiæ incipiūt, & in vno nouiſſime acquieſcunt. STRATOCLIS. Quæritis nouam rationem adminiſtrandæ Reip. At reperire meliorem q̄ a maioribus accepiſtis, non poteſtis. Quæritis maximis ſumptibus faciendis, quomodo ne tributa conferatis. A conſiliis captas ærarii opes, quas cupitis augere, non poteſtis. Quæritis quemadmodum ſcelere contaminaris hominibus parcatis, at ignoſcendo nocentibus, innocentium ſalutem cuſtodire non poteſtis.

πολύπτωτον. POLYPTOTON. Hoc ſchema ſolet complures ſententias alio atq; alio modo, vt pronuncientur, efferre. CLEOCHARIS. Nam vehementer admiror Lacedæmonii, ſi pręter hunc quē q̄ exiſtimaris eē, cui ob has cauſas iure ſuccēſere debeatis. Hic eſt em̄ qui nobis imploratā ſpem victoriæ eſt pollicit⁹. Hunc vos nō ſolum in conſilio dando cęteris præpoſuiſtis, ſed etiam in conficiē do negocio principem præfeciſtis. Huic omnium veſtrum fortunas vniuerſi commiſiſtis. Ab hoc igitur vno, priſtinæ pollicitationis, rerumq; geſtarum rem poſcere deberis. Item CHARISII. Pater hic tuus nunc deniq; eſt, vt egeſtatem tuam debere alere videatur. Patrem nunc appellas, quem prius egentem auxilio tuo vt alienum deſeruiſti. Patri tu filius es ad potiundas opes, cuius ad ſenecturem violandam crudeliſſimus hoſtis fuiſti. Nimirū nullo conſilio filios procreamus, nam maiorem partem ex illis doloris & contumeliæ capimus.

ἐπανάληψις. EPANALEPSIS. Hoc ſchema fieri ſolet, cum id quod dictū ſemel eſt, quo grauius fit iteratur. Id interdum fit vno verbo, interdum plurium verborum coniunctione. Verbum ſic iteratur. PYTHIÆ. Quid contra tot res tamq; euidentes dicere potes Demoſthenes? Cognitum enim eſt Rempub. venalem habuiſſe, cognitum eſt. Item ÆGESIÆ. Sed inſtigabat multitudinis animū ad bellum inferendum, concitatus iracundia furor. Furor inquam, non ratio, ſine qua nihil vnquàm populus ex ſententia geſſit. Sed plurium verborum iteratio eſt huiuſmodi. At ego in his ęrumnis amicis ſum ſpoliatus omnibus iudices, qui non quòd me odiſſent, ſed quòd inimicorum factionem pertimuiſſent, me in malis deſeruerunt.

DIAPHORA. Hoc ſchema cum verbum iteratum aliā ſententiam ſignificat,ac ſignificauit primo, dictum eſt. Id eſt huiuſmodi.Hūc tu frater eiuſdem ſanguinis particeps,in hac fortuna deſerere potuiſti? cuius ęrumnæ, quēuis exterorū hominum, modo hominem commouere poſſent. Item vniuerſum. Mulierē quid potius dicam aut verius,q̄ mulerem? διαφορά.

EPIPLOCE. In hoc ex prima ſententia,ſecunda oritur,ex ſecunda tertia,atq; ita deinceps complures. Nam quemadmodum catenæ multi inter ſe circuli coniuncti vinciunť,ſic huiꝰ ſchematis vtilitates complures ſententiæ inter ſe connexæ continētur. LYSIÆ. Conſtat igitur iudices,Simonem domo ſua ab ſuis diis penatibus,vi cum ſumma iniuria eſſe exturbatum:Nam Cheremenes cum hominibus armatis ad eum venit.Cum veniſſet, ſine vlla religione domum eius expugnauit.Expugnata vi domo,familiam abſtraxit.Abſtractā,tormētis omnibus excruciauit. Cruciatā,vinxit.Vinctam,in publicum proiecit pædorem,ſuū vt maleficium tacitū lateret.Sed cū prætereuntes proſtratam familiam viderent, & a vicinis rem geſtam audirent,ſimul & oculis & auribus ſcelus illius vſurparent. Itē LYCVRGI. At nihil mirum videtur, ꝙ tam excelſum boni gradū homo ſummi laboris exceperit. Nā cui præſto eſt tua voluntas,induſtrius ſit neceſſe eſt.Induſtriam vero, ſcientia conſequitur.Ex ſcientia,copia & facultas ingenii naſcitur. Ex qua facultate vera & facili,felicitas laudis oritur. Neq; enim temere diliges ſtudium virtutis,fructus fortunæ fallit. ἐπιπλοκή.

POLYSYNTHETON. Hoc ſchema efficitur,cum ſententiæ multorū articulorū cōueniēti copia cōtinētur. PYTHEÆ. Ille hunc pœna conſtrictum trahebat,hic autē vociferabatur. Cōcurſus vero nō mediocris,cū randē omnes opitulari vellent,ſed nemo auderet.Neq; ibi magiſtratus aderat, nec circūſpicientes quo potiſſimum confugeremus,reperiebamus,ſed vno tempore nos & præſens & futurum malum perturbabat.Nam præſens tempus acerbitatis erat plenum.reliquum vero timoris. Itē DIARCHÆ. Partim noſtri ſilebant, partim autem ingentem clamorem excitabant.At hi ſocii præclara noſtra auxilia, neutrum poterant. Neq; enim conſtanti ſilentio, neq; forti clamore ſtrenue quid agere conabantur.Huc accedebat ignauus tubæ ſtrepitus,qui nihil eorum πολυσύνθετον.

mentes ad virtutem exigebant.

Διάλυσις. DIALYSIS. Hoc ſchema contrarium eſt ſuperiori. Nam demptis omĩbus articulis, ſententiæ diuiſæ pronunciantur. DAPHNIS. Quid autem me conuenit facere, Byzantii ſubire publicæ cauſæ iudicium, magno nomini aduerſariorum fortiter reſiſtere, non vereri: periculum diligenter poſteritatis creſcere, non minas extimeſcere: conſtanter in cauſa pro vobis perſeuerare: omĩa feci, veſtrum commune commodum ſpectans, tamen non deſunt qui ex tantis meis officiis aliquid velint vituperare. Item LYSIÆ. Omnibus in rebus ſuam confidentiam oſtentabat: debitum petebamus, non diſſoluebat. Minabamur, contemnebat. Lex nihil valebat, magiſtratus negligebat. Venit hoc tamen nobis nouiſſime tẽpus vlciſcendi.

μετάνοια. METANOEA. Hoc ſchema fieri ſolet, cum ipſe ſe, qui loquitur, reprehendit: & id quod prius dixit, poſteriori ſentẽtia cõmutat, ita vti facit Demoſthenes. Nũc quoniã de me vt volui cognoſtis iudicium, per ipſius vitia conſtituam. Nam dũ opus eſt, parentes appellat, quos ſcitis non ignotos fuiſſe. Sed vt huiuſmodi omnes hos execrarentur. Sed hic bonus vir, grandis natu atq; ſero, ſero loquor, Immo vero nuper, atq; his paucis diebus, ſimul & Athenienſis, & eloquens eſt factus. Item. At hic omnium ſceleratiſſimus, nouo more atq; exemplo alieni facinoris vindex, ipſe confidentiſſime non criminibus, ſed armis reum laceſſere conatus. Conatus, nimium remiſſe loquor. Nam qui tantam cædem perfecerit, huiuſmodi inceptum duntaxat arguere, pene maleficii largitionem eſt facere.

παρένθεσις. PARENTHESIS. Cum in continenti ſententia aliquid interponitur, quod neq; eius ſit ſententiæ, neq; omnino alienũ ab ea ſententia, tum deniq; hoc ſchema efficitur, ſed periculoſe ponitur. Nam aut mire ineptum, aut vehementer iucundum, auribus accedere conſueuit. DEMOSTHENIS. Nos ſcilicet omnes (vt fit) fere repentino nuncio perturbati obſtupuimus. Adimãtus autẽ ſolus (Nam eſt homo multum vehemẽs in Repub.) cõmodi ſatis liber magno clamore efflagitabat, vt ſenatus haberetur, & prout tempus poſtulabat, celeriter quod opus eſſet conſtitueretur. Eiuſdem, Audierã appropinquare, cum ſtatim magiſtra

tum certiorem feci,vos dii immortales,quorum in templo geſtum teſtificor.Illi neglexerunt,& rem tantam differre maluerunt, cum interea ſubito portas hoſtis obſedit.

MERISMOS. Hoc ſchema ſingulas res ſeparatim diſponẽdo,& ſuum cuiꝗ proprium tribuendo,magnã efficere vtilitatem,& illuſtrem conſueuit. LYCVRGI. Cuius omnes corporis partes ad nequitiam ſunt appoſitiſſimæ. Oculi ad petulantem laſciuiam,manus ad rapinam,venter ad auiditatem: virilis naturæ membra quę non poſſumus honeſte appellare, ad omne genus corruptelæ:pes ad fugam.Prorſus vt aut ex hoc vitia,aut ipſe ex vitiis ortus videatur. Item ARISTOTELIS. Alexandro enim Macedoni,neꝗ in deliberando conſilium, neꝗ in præliando virtus,neꝗ in beneficio benignitas deerat. Sed duntaxat in ſupplicio crudelitas.Nam cum aliqua res dubia accidiſſet, apparebat ſapientiſſimus . Cum autem confligendum eſſet cum hoſtibus fortiſſimus,cum vero præmium dignis tribuendum liberaliſſimus,at cum animaduertendum clementiſſimus. μερισμός

PAROMOLOGIA. Hoc ſchema fit,cũ aliquot res aduerſario concedimus:deinde aliquid inferimus,quod aut maius ſit q̃ ſuperiora,aut etiam omnia quæ poſuimus infirmet. HYPERIDIS. Sume hoc ab iudicibus noſtra voluntate,neminem illi ꝓpiorem cognatum,q̃ te fuiſſe concedimus . Officia tua nonnulla in illum extitiſſe:ſtipendia vos vna feciſſe,aliquandiu nemo negat. Sed quid contra teſtamentum dicis,in quo ſcriptus hic eſt? Item eiuſdem.Quid a me ſæpius his verbis de medio officio requiris? ſcripſiſti vt ſeruis libertas detur:ſcripſiſti ne liberi ſeruitutem experirentur:ſcripſiſti vt exules reſtituerentur : ſcripſiſti vt ne quis ex alio afficeretur.Leges igitur quæ prohibebant hæc, non negligebas.Non poteram,propterea ꝙ literis earum arma Macedonũ oppoſita obſiſtebant. παρομολογία.

ANAGCÆON. Hoc ſchema tunc prodeſt,atꝗ omnis eius vtilitas in eo eſt, cum volumus oſtendere neceſſitudinẽ aut naturæ,aut temporis,aut alicuius perſonæ, quemadmodum fecit Myron . Amicus meus fuit Chremonides, & opinione omnium magis familiaris, & pro ſalute eius quæcunque potui,feci:ſed poſt ea quãm maior vis legis,noſtrum auxilium ab illius periculo re- ἀναγκαῖον

mouit,calamitatis ac luctus eius particeps eram.Nam opitulandi facultas omnis erepta iam fuerat.Item DEMOCHARIS. Nihil enim valebat aſſidua pro fratre,ac miſericors deprecatio, cum iudicaret tyrannus,cuius crudelitas omnem naturæ neceſſitudinem extinguebat.

ἠθολογία.

ETHOLOGIA.LYSIÆ. Rure rediens,iudices,homo maior natu,magno calore,vix ſufferens viæ moleſtiam,tamen his verbis egomet me conſolor, fer fortiter demum laborem,Iã breui domum venies expectatus, excipiet te defatigatum diligens atq; amans vxor,ea ſedulo ac blande præminiſtrando detrahet lãguorem,& ſimul ſeniles nutriendo recuperabit vires. Hæc me in itinere recogitatio prope confectum confirmabat. Poſtea vero cũ domum veni,nihil earum rerum inueni,ſed potius bellum inteſtinum ab vxore contra me comparatum. Itẽ DEMOSTHENIS. At mediuſfidius iudices,Ego ſic arbitrabar,filium ad patrem,diſſoluto vultu venturum,lachrymis patrium ſinum oppleturũ,ſupplicem precari,obſecraturum,blanditia ſua quod petiſſet, a patris mollitie impetraturum:Sed hic longe aliter,nãq; incredibili confidentia armatus,ad patrem aduolauit ſicut hoſtis,atq; initium ſermonis cum iurgio ſumpſit.

FINIS.

σχήματα λέξεως.

P. RVTIVLI LVPI DE FIGVRIS ELOCVTIONIS LIBER SECVNDVS.

μετάβασις

METABASIS. Hoc ſchema duobus modis fieri ſolet. Ex quibus vnum genus eſt eiuſmodi, cum ab ea ſententia quam propoſuimus, conuertimus ad aliquam perſonam,aut rẽ,aut fortunam,& tanq̃ præſentem appellamus,ita vt is fecit. MYRON. Hæc mulier nuper fuit locuples,potens in amore atq; deliciis neceſſariorum,ornatus eius opibus abundabat,magnus ancillarum quæ ſequebantur comitatus appellabatur.Nunc contra ſubito & graui caſu afflicta,vix mediocris ancillulæ dignitatem retinet. O fortuna q̃ vehementer te rerum varietas oblectat,& q̃ magno odio eſt tibi beatæ vitę perpe-

tuus & conſtans fructus. Alterum genus eſt, id quod demonſtrare inſtituimus, cum ad aliam rem & actionem atque orationem noſtram reuocamus. DEMOSTHENES. Sed nimirum inopinans incidi in cauſam temporis huius alienam, de qua poſterius dicendum. Quapropter ad illud quod paulo prius agendum, reuertor.

ἀλλοίωσις.

ALLOEOSIS. In hoc ſchemate diuiſio & ſeparatio eſt, perſonarum autem & rerum demonſtratio quantum interſit. HÆGESIÆ. Diuerſa ſtudia adoleſcentium animum aduerteramus, tametſi fratres erant, vno atque eodem ſanguine orti: alter in ſtudio laudis verſabatur, & īduſtria virtutis vitam glorioſam, ſed laborioſam ſequebatur: alter in augenda pecunia occupatus, & habendi cupiditate deprauatus, ſummas diuitias, ſummam virtutē exiſtimabat. Hic nimirum magis erat laborioſus, qui laborem cōdendi, non vtendi cauſa ſuſcipiebat. Item HYPERIDIS. Non enim ſimile eſt viuere in æqua ciuitate, vbi ius legibus vallatū: & deuenire ſub vnius tyranni imperium, vbi ſingularis libido dominatur. Sed neceſſe eſt aut legibus fretum, meminiſſe libertatis: aut vnius poteſtati traditum, cottidianam commentari ſeruitutem.

Δικαιολογία.

DICÆOLOGIA. Hoc ſchema fieri ſolet, cum æquitatem cauſæ q̄ maxime breui ſententia complectimur: Id eſt huiuſmodi. Q, ſi me reprehendis, cum homo adoleſcens lapſus ſim, vehementer erras, qui quid natura valeat ignoras, & in vno arbitraris vindicandū: acerbuſque & iniquus es, qui quod æqualiter ab omnibus putes ignoſcendum, vni imputas. Item LYSIÆ. Nam ego huic iudices, quicquid ad ſuperius tempus attinet, nihil ſuccēſeo: nihil enim deliquiſſe cognoui. Sed in hoc nouiſſimo facto, cum plenum malitiæ perfidiæque inuenirē, merito reprehendere atque odiſſe cœpi. Quæritis fortaſſe quid acciderit cauſæ, quamobrem eundem & laudem, & vituperē. Quòd idem commutata voluntate non eſt qui fuerat, neque idem nūc de ſe audire debet, quod prius conſueuerat, cum ſine noxa ſe gerebat. Nō arbitratus es igitur rurſus eum reuerſurum officio, atque amicum tibi futurū? Quo modo? quem ſciam tantum facinus in me admiſiſſe, vt in reliquū tempus neque officio locum, neque beneuolentiæ ſpem relinqueret?

πρόληψις.

PROLEPSIS. Hoc ſchema eſt, cum id quod aut in aduerſarii cauſa, aut in iudicis opinione eſſe aut fore arbitramur, cō

trarium nobis præoccupamus dicere,& cum ratione diſſoluere. DEMOSTHENIS.Atqui ego illum iudices arbitror Lycurgum laudatorem producturum,ſcilicet qui ſit teſtis eius pudori ac probitati:ſed ego Lycurgum vobis præſentibus hoc vnum interrogabo,velit ne ſe ſimilem eſſe illius factis & moribus.Quod ſi negarit,ſatis factum vobis eſſe de veritate noſtra debebit. LYSIÆ. Hac oratione ſæpius apud me vtebatur,& orabat vt ſuarũ ęrũnarum miſereret,inopiæq́ ſubuenirem.Quid multa? commotus humaniter precibꝰ,deprecanti quod petebat dedi ſolus: ſoli cum omnia nota calamitas hominis eſſet.Sed imparatꝰ veniſſe videbatur,iam ſe negauit accepiſſe:& flens vobis ſupplicabit,vt ſe a calumniatoribus eripiatis.Vos autem cum ſe agentem videritis,facitote vt & illius & mei memineritis.

ὁρισμός.

HORISMOS.Hoc ſchema fit,cum definimus aliquã rem noſtræ cauſæ ad vtilitatem,neq́ tamen contra communẽ opinionem.Id eſt huiuſmodi.Nã virtutis labor,vera voluptatis exercitatio eſt.Sed fieri ſolet hoc ſchema nonnunq̃ ratione ſuppoſita, tum deniq́ magis illuſtratur,ita vt fecit diues auarus.In villa ædẽ fecit Fortunæ. Crimen arguitur temeritate illius,quæ tam locupletis copias dederit ei qui odiſſet vti.

προσωποποιία.

PROSOPOPOEIA. Hoc fit,cum perſonæ in rebus cõſtituimus,quæ ſine perſonis fiunt,aut eorum hominum qui fuerunt,tanq̃ viuorum & præſentium actionem ac ſermonem deformamus.Id eſt huiuſmodi.Nam cum crudelitatis mater eſt auaritia,tum pater furor,ea huic facinori coniuncta parit odium,inde item naſcitur exitium.Hoc genere vſi ſunt poetæ,qui fabulas ſcripſerunt in prologis.Nam humana figura produxerunt perſonas, quæ in veritate artis & voluntatis ſunt, non perſonæ. Alterum genus eſt.ita vt fecit Hyperides,cum de adoleſcente impudico diceret.Quid ſi tandem iudices hanc cauſam ageremus? Atq́ ita diuiſit muliebrem perſonam,vt ſuum cuiq́ opus atq́ officiũ diſtribueret.Ego hunc oſtenderem,cui liberi ritu eſſe,ſuo corpore ad luſum.Nonne vehementiſſime admiraretur,ſi quiſq̃ non gratiſſimũ munus arbitraretur,Virum ſe natum,ſe deprauato naturę beneficio in mulierem conuertere properaſſe? Itẽ CHARISII.Exiſtimate quæſo Rẽp.hic adeſſe,& pro veſtra libertate ſupplicem vobis

accedere,ſimul & liberos veſtros & matreſfamilias, amplexam tenere:parentes veſtros ætate confectos ad ſe applicare,redigere vos in memoriam,qualẽ ſe a maioribus acceperitis,obſecrare ſacris ac delubris deorum immortalium, pro parentum monumentis,pro vobis ipſis & ſalute veſtra.Hæc ſi præſens aget,(vt dixi) Reſpub. quid animi eſtis habituri quæro?

χρησηρισμός.

CHRESTERISMOS.Quemadmodum pictor coloribꝰ figuras deſcribit,ſic orator hoc ſchemate aut vitas, aut virtutes eorum de quibꝰ loquitur deformat.LYCONIS.Quid in hoc arbitrer bonę ſpei reliquũ reſidere,qui omne vitæ tẽpus vna ac deſperatiſſima conſuetudine produxit?Nam ſimul atq; ex primis horis diei,nimia cibi ac vini ſatietate,vix meridiano tempore,plenꝰ crapula eſt experrectus,primum oculis mero madidis, humore obcæcatis,viſu grauidis lucẽ conſtanter intueri non poteſt:deinde confectis viribus,vtpote cuius venæ nõ ſanguine, ſed vino ſunt repletæ,ſe ipſe erigere non valet,tandẽ duobus innixus languidus, qui cubando ſit defatigatus,tunicatus ſine pallio ſoleatus prę lectulo, palliolo frigus a capite defendens:flexa ceruice, ſummiſſis genibꝰ, colore exangui protinus ex cubiculari lectulo excitatus,ĩ tricliniũ trahitur:ibi præſto ſunt cottidiani pauci,eodẽ ſtudio excitati conuiuæ.Hic vero princeps paulum illud reliquum quod habet mentis ac ſenſus,poculis extrudere ex ea feſtinat,bibendo ꝓuocat,laceſſit,perinde ac ſi in hoſtium prælio q̃ plurimos ſuperarit,atq; afflixerit,ampliſſimam ſibi victoriam paratam exiſtimans.Interea procedit ſimul & illud tempus & potatio, oculi vinũ lachrymantes caligant,ebrioſum ipſi vix ebrii cognoſcunt.Alius ſine cauſa iurgio proximum laceſſit:alius ſomnio deditus, vi cogitur vigilare: alius rixari parat.Alium turbas vitantem, ac domum reuerti cupientem,retinet ianitor,pulſat,exire prohibet domum, interdictũ demonſtrans.Interim alium contumelioſe extra ianuam erectum, vacillantem puer ſuſtentat,ac ducit pallium per lutum trahentẽ. Nouiſſime ſolus in triclinio relictus,non prius poculũ ex manibꝰ emittit,q̃ ſomnus oppreſſit bibẽtem,ac diſſolutis artubus, ipſum poculum ſuapte natura dormienti excidit.

βραχυεπία.
Fort. βραχυλογία.

BRACHYEPIA.Hoc ſchema fieri ſolet,cũ orator breuitate ſententię præcedit auditoris expectationem.LYSIÆ.Quęres a

me,quo iure obtinere poſſim,quo iure mihi Polienus reliquit,prę tor dedit poſſeſſionem.Leges me defendunt,ad te non pertinent:hi veritatem ſequantur. Item eiuſdem. Sed vos æquũ eſt volũtatẽ diſpicere.Nã conſilio voluit,fortuna lapſus eſt:homo fuit,fatetur, concedendũ non omnia poſſe.Hoc enim deorum eſt proprium.

σωοικείω σισ. SYNOECIOSIS. Hoc ſchema docet diuerſas res coniungere,& communi opinioni cum ratione aduerſari : & habet magnam vim.vel ex laude vitium,vel ex vitio laudem exprimendi. HYPERIDIS. Nam hominis auari atq; aſoti, vnum atq; idem vitium eſt. Vterq; enim neſcit vti,atq; vtriq; pecunia dedecori eſt. Qua re merito vtriq; pari pœna afficiuntur,quos pariter non decet habere. Item LYSIÆ. Quapropter pergam in multos, largitionem abſtinentiæ teſtimonium non credideris.Multo enim confidentius hoc genus hominum furatur.Nam quo magis eget, ad ſumptum ambitionis,audacius facit rapinam,vt huic ipſi ambitioni copia ſuppeditare poſſit. Item DEMOSTHENIS. Cum ei quidam obieciſſet,matre Scytha natum, reſpondit. Non miraris igitur,ꝙ Scytha matre barbara natus, tam bonus & clemens euaſerat? Item eiuſdem. At ego hunc propterea malum eſſe exiſtimo,quia nimium ſe gerit ſeuerum . Namq; ex hominibus humanitatẽ ac miſericordiam tollere,maximũ ſignũ malitiæ videtur.Ego cõtra,deos precor.Namq; eiuſmodi ciuem habemus, qui ad ſupplicium ſumendum in omnes partes ſit inexorabilis.

ἀπορία. APORIA. Hoc ſchema efficitur,cum quærimus quid aut quemadmodum pro rei dignitate dicamus,nec reperire nos oſtendimus. LYSIÆ. Nec iam rationem inuenimus,qua flecti poſſe ſperemus:ita nos omnibus modis tentatos, acerba, ac nimiũ tuta facultas affligit. Item HEGESIÆ. Non hæc eſt vt vulgari verbo appellatur calamitas.Quid igitur?Quod proprium im ponam neſcio, niſi illud vnum,tantam eſſe ęrumnæ magnitudinem , vt omnem fortunæ ſuperbiſſimam crudelitatem,ingenii miſeria ſuperarit.

παρασιώ πησις. PARASIOPESIS.Hoc ſchema eſt cũ aliqd nos reticere dicimus,& tamẽ tacitũ intelligitur.Et hoc vtẽdũ eſt,cũ aut notã rem eſſe auditoribus arbitramur,aut ſuſpicionẽ excitare maiorem reticẽdo poſſimus. LYCVRGI.In præſentia iudices iniuſſu popu

li quæ improbiſſime geſſerat reticebo: de falſis eius literis quas ad ſenatum miſerit, nihil dicam, quæ illi ſæpe interminati ſitis omittam. Nam & hæc vobis nota ſunt, & quæ nouiſſime multo indigniora commiſit, q̃ primum cognoſcenda. HYPERIDIS. Cogis me iniurię tuæ cauſam proferre. Nihil agis, non dicam, ſed ipſum tempus eam patefaciet.

παρόμοιον

PAROMOEON. Hoc ſchema & homœoteleutõ & homœoptoton, fere non multum inter ſe diſtant, tamẽ quid interſit, & ex vnius cuiuſqꝫ ſuppoſita ſententia cognoſcere poteris, & multo diligentius ex Græco Gorgiæ libro, vbi pluribus vniuſcuiuſqꝫ ratio redditur, ſed hoc paromœon verborum efficit ſimilitudinem, ita vti hoc eſt. Nam diſputandi aut ſuadendi eſt aliud idoneum tempus. Cum quidem aduerſarius armatus præſto eſt, reſiſtendum eſt huic non verbis, ſed armis. Paromœõ.

ὁμοιόπτωτον.

HOMOEOPTOTON. Hoc in duobꝰ verbis eundẽ habet caſum, aut eãdem nouiſſimam ſyllabã. Id eſt huiuſmodi. In rebus aduerſis cui prę́ſto eſt conſiliũ, non poteſt deeſſe auxilium. Itẽ SOSICRATIS. Nam qui ſecundis rebus libenter adſentiuntur, iidem ſimul ac ſe fortuna contriſtauerit, primi inſidiantur.

ὁμοιοτέλευτον.

HOMEOTELEVTON. Hoc minus euidẽs eſt q̃ ſuperius, & minorem affert auribus iucunditatem. Nam neqꝫ tã paria duo verba ſunt, neqꝫ eundem habent caſum & ſonum vocis, quã Græci προσῳδίαν appellant. Id eſt huiuſmodi, Nam reſpub. noſtra ad hunc ſtatum gloriæ peruenit, non multitudine hominum, ſed ſeueritate legum.

ἰσόκωλον.

ISOCOLON. Hoc autem duabus aut pluribus ſentẽtiis breuibus, & inter ſe paribꝰ exigitur, ita vti hoc eſt. Nequaq̃ mihi diues eſt, q̃uis multa poſſideat, qui neqꝫ finem habet cupiendi, neqꝫ modum ſtatuit vtendi. Nam & multum deſiderare, egentis eſt ſignum: & nihil parcere, egeſtatis eſt initium. Seorſum eſt beneficium, dare libenter, & iniuriam facere nolle. Nam dando beneficium, extemplo beneuolentiam acquirimus, non faciendo iniuriam, duntaxat odium vitamus.

ἀντίθετον.

ANTITHETON. Hoc pluribus modis fieri ſolet. & habet in omni genere orationis ſummam vtilitatem. Quare ſeparatim demonſtrandum eſt de vnoquoqꝫ genere eius. Vnum eſt, Primum.

cum contrariæ res inter ſe conferuntur. CHARISII. Alter corũ erat in dando benignus, alter erat in accipiendo aſtutus: Hunc omnes conquirebant, ne ab eo viderentur. Huius enim pudor erat omnibus iucundus. Illius aũt impudentia ipſi ſuauis, cæteris amara.

Secundum.

Hoc idem fieri poteſt in vna perſona, ita vti fecit Dinarchus, cum ipſe de ſe diceret. Olim in adoleſcentia ſedulo omnem gloriã ſectabar, at nunc in ſenectute ſummum me ambitionum inuaſit odium. Tum facile multis opitulabar, nunc iam meipſum tueri vix poſſum. Tum mihi beatiſſimꝰ videbar, ſi q̃plurimis feciſſem: nunc contra vereor, ne quid mihi deſit ad neceſſarium ætatis meę cultum. Tunc ego ipſe pro Rep. fortiter arma capiebam, nũc præter q̃ laudare eos qui Rempub. armati defendunt nihil valeo.

Tertium.

Eſt etiam genus huius, quod in eadem ſententia priori verbo contrarium, quod eſt infert & coniungi ſolet. ISIDORI. Non ille ſtultitia aut furore impulſus, tam graues labores fruſtra ſubiret: ſed ex acerbitate laboris, iucũdos voluptatis fructus ſibi parabat.

Quartum.

Aliud eſt item, quod ſuperiorem infert, ſed conſequenter ſententiam, ita vti fecit Demetrius Phalereus. Nobis primũ dii immortales fruges dederunt, nos quod ſoli accepimus, per omnes terras diſtribuimus. Nobis maiores noſtri Rempub. reliquerunt, nos etiam ſocios noſtros de ſeruitute eripuimus. Itaq; & ampliſſimus nobis honos ab omnibus habetur, & propter huius honoris dignitatem, ſuperbiæ noſtræ nemo veſtigium experitur.

ἐπικοπή.

EPICOPE. Hoc ſchema fieri ſolet, cum alicui rei vehementer confidimus, & noſtro iure iudicibus largimur, vt quemadmodum videtur illis conſtituant, atq; eo pareamus. HYPERIDIS. Sed ego iam iudices ſummum ac legitimũ q̃d expoſui meæ cauſæ ius omitto, vobis quod æquiſſimum videatur, vt cõſtituatis permitto. Non enim vereor quin etiam ſi nouum ſit vobis inſtituendum, libenter id quod poſtulo, propter vtilitatem communis conſuetudinis ſequamini.

παῤῥησία.

PARRESIA. Fere contrarium eſt hoc ſchema ſuperiori. Nã in hoc vehementer cum iudice agendum eſt, & vitium aut erratum eius audacter coram eo reprehendendum, ſed diligenter hoc faciendum & raro adſimulandum eſt inuitos neceſſario dicere, ne magis confidentia q̃ dolore excitati videamur, atq; ita non

fides,ſed odium iudicum conſequatur.DEMOSTHENIS. Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non inquã,nec reticebo qđ ſalus cõis dicit.Flagitat veſtra opa,viri Atheñ.in tanto Reſp.periculo eſt.Vos enim decepti eſtis temere omnibus credendo,& quorum ignauiſſima ſunt conſilia, eorum ſententias vtiliſſimas exiſtimando. Item LYCVRGI.Sed vos iudices,vos hęc facere deberis.Nam cum in ſententiis ferundis nocentibus remiſſionem paratis,vos in forum ſtudium ad ſpectandum excitatis.

ETHEOLOGIA. Hoc ſchema efficit ratione breui & ſententioſa,ita vt quod dubium eſt viſum,ad certam fidem adduci videatur.Idem.Quod vobis Viri Athenienſes in ſuadendo adſentiuntur,vos fallere poſcunt.Nam dictum ad voluntatem auditoris obſcurarum erat quæſtiõe vtilitatis,ſed ab iis qui ſuadent quod vobis iucundum eſt,decipi non poteſtis. Non enim ſententias veſtras valent commutare,niſi vobis euidens bonum ſui conſilii patefecerint.Item aliud eius.Et ſi acerbum vobis quod dicturus ſum videbitur,tamen æquo animo audiendum eſt. Nam fere verum conſilium,quod initio auditu graue eſt,in poſterum cognita vtilitate fit iucundum. Εθεολογία

TAXIS.Hoc ſchema fit,cum vna quæq; res nouiſſimorũ verborum ſententia clare diſtinguitur.STRATOCLIS. Nam vehementer eorum vitiis inuehi non licebat, reticere omnino nõ expediebat,ſuſpicioſe loqui potiſſimum placebat.Item THIMACHI.Itaq; vt familiares videbantur,hos neceſſitudine opitulandi adſtrinxit,hoſq; ignotos iuſta beneuolentiæ cauſa illexit. τάξις.

P. RVTILII LVPI DE FIGVRIS ELOCVTIONIS.II.LIBRI FINIS.

ROMANI AQVILÆ DE NOMINIBVS FIGVRARVM ET EXEMPLIS LIBER. EX ALEXANDRO NVMENIO.

RHETORICOS petis longioris moræ ac diligentiæ, q̃ pro anguſtiis tempoſris, quo me profectio vrget, ideoq; poſtea plenum hoc tibi munus reddemus. In præſenti autem nomina ipſarum figurarum cum exemplis percurriſſe ſufficiat, tantum prælocutus, quo maxime orator ab oratore differat: vnum aut hoc certe eſſe præcipuum, figuras ſententiarum atq; elocutionum. Nam inuentio rerum cum acutis hominibus, quos tamen oratores nondum appellare poſſis, communis eſt: illorum verborum Latinorum ſcientiã & vſum, vel grammaticus ſibi

Tropi.

vindicaret. Illi quoq; mores qui τρόποι nominãtur, ab eadem hac arte, id eſt grammatica, non minus diligenter ſunt cogniti, q̃ ab oratore, ſi quatenus cuiq; generi materiæ adhibere eos debeat, orator melius intelligit. Figurandarum ſententiarum & elocutionũ

Oratoris proprium.

proprium oratoris munus eſt. Hoc enim genere & parua extollit, & anguſta dilatat, & cum celeritate affert ornatum pleriſq; & vim & pondus verbis ac ſententiis: ad permouendos quidem animos auditoris aut iudicis nihil æquale eſt. Quod ſic facillime intelligatur, ſi quæ ſunt figurate enunciata, apud magnos oratores detractis figuris eloqui velis. Inuenientur enim nequaq̃ dignitatem aut

Figurę duplices.

vim fandi retinentia. Sed figurarum, ſicut ſupra diximus, alię ſunt ſententiarum, quæ διανοίας σχήματα appellant: aliæ elocutionis, quæ λέξεως σχήματα vocantur. Percurramus igitur ſententiarum figuras. Naturæ eſt enim, prius ſentire q̃ eloqui.

Figuræ ſententiarum.

PRODIORTHOSIS. Pręcedens correctio. Hæc figura, vbi aliqd neceſſariū dictu, & inſuaue auditibus, aut odioſum nobis dicturi ſumus pręmunit. Exēplū apud Ciceronē frequēs. Q̄ꝫ q̄ ſentio, quāta hoc cū offenſione dicturus ſim, dicendū eſt. Tale pro Gallio. De conuiuio luxurioſo, vt clamor, vt conuiciū mulierū, vt Symphonię cantus. Videbar mihi videre alios intrātes, alios autem exeuntes: partim ex vino vacillantes, partim heſterna potatione oſcitantes. Verſabaẗ inter hos Gallius vnguentis oblitus, redimitus coronis. Humus erat lutulenta vino, coronis lāguidulis & ſpinis cooperta piſciū. Qꝫ ſi hoc ipſum eſſe aliqui diatypoſin, hoc eſt deſcriptionē volūt, intelligant nos non de vniuerſo loco, ſed de executione ſingularum rerum loqui, quas ita perſecutus eſt, vt etiam minima quæq; demonſtraret.

προδιόρθωσις. — diatypoſis

PROSOPOPOEIA eſt perſonæ cōfictio. Hęc figura plurimū in ſe cōtinet dignitatis, cū Remp. ipſam loquentē inducimus, aut defunctos aliquos quaſi excitamus ab inferis, & in cōſpectu iudicis collocātes oratione hos circūdamus. Talis eſt illa pro Cælio Appii Cæci perſona inducta cōtra Clodiam ita dicēs. Mulier qd tibi cū Cælio? quid cū adoleſcētulo? qd cū alieno? Sępe eīm q̄ nos ex noſtra pſona dicētes, vix ferāt iudices, ſuppoſita dignitate perſonę liberius dici & cōuenietius poterunt.

προσωποποιία. fi

ETHOPOEIA moralis cōfictio. Hęc figura differt a ſupiore, eo ꝙ ibi & pſonas fingimus, q̄ nuſq̄ ſunt. hic certis quibuſdā vel pſonis verba accōmodare affingimus, vel ad improbitatē earū demōſtrādā, vel ad dignitatē. Tale eſt illud p Quintio. Quid Sextus Nęuius ad hęc? Ridet noſtrā amentiā, ſcilicet cū ab eo officia boni viri deſideramus, & quēadmodū natus, inquit, & quēadmodū educatus ſum memini. Vetus eſt, de ſcurra diuitē facilius multo q̄ patrēfamilias fieri poſſe. & cętera.

ἠθοποιΐα.

APOSIOPESIS, reticētia: cū intra nos ſupprimimus ea q̄ dicturi videmur, ꝙ aut turpia, aut inuidioſa, aut alioqn nobis grauia dicturi ſunt, vt eſt Demoſthenicū illud proœmiū. Non pari ego & aduerſarius periculo ad iudiciū venimus, ſed mihi quidē nolo quicq̄ initio dicendi ominoſius proloqui. In-

ἀποσιώπησις.

terdũ etiã vtimur hac figura.quaſi ad alia properemus.Tale eſt Vergilianũ illud:Quos ego,ſed motos pręſtat cõponere fluctus.

Aenei.i.

ἐπιτροχασμός.

EPITROCHASMOS. pcurſio,Hęc rurſum figura differt a coaceruatione:ꝙ cũ illa res vniuerſas pluresve in eundẽ locũ cõfert,hęc diſtãria plura inter ſe pcurrẽs velocitate ipſa circũponit,vt ſi velis dicere,Cęſar ĩ Italiã euolauit,Corfiniũ pſidio deſertũ ceperat,vrbe potiebatur,Pompeiũ perſequebatur.

εἰρωνεία.

IRONIA ſimulatio frequentiſſima apud oratores,qua figura aliud verbis ſignificamus,aliud re ſentimus. A quo genere figuræ proœmiũ pro Ligario ſumptum eſt. Nouum crimen C. Cæſar.& ante hunc diem inauditum.& cætera.

παράλειψις

PARALEPSIS,pręteritio.Frequens eſt huius figuræ vſus, vbi quaſi pręterm ittentes quędã,nihilominus dicimus, ſicut pro Milone tota illa quęſtio inducta eſt, qua docet e Rep. occidi Clodiũ.Qđ ſi non poſſem,inquit,diluere crimen vt dilui.tamen glorioſe hęc prędicere Miloni liceret. Item pro domo ſua cõtra Clodiũ.Vides ne me nõ radicitus euellere omneis actiones tuas,neqꝫ illud agere,qđ omnino apertũ eſt te omnino nihil egiſſe iure,non fuiſſe tribunũ plebis? & cętera, quę ptermittere ſe ait:nihilominus dicit.Vtemur aũt hoc adiumẽto, in his quæ infirma vel inuidioſa nobis futura ſunt,ſi directo dicantur.

ἀποστροφή

APOSTROPHE, auerſatio.Neceſſaria plerũqꝫ figura, vbi quę ad alios dicta volumus, ad alios dicere videmur. Sic plerũqꝫ cõuertimus orationẽ in reũ ad iudicẽ,cũ illa tamen quibus aduerſariũ alloquimur,iudici alligentur.Acutiſſimũ exẽplũ in Philippicis Demoſthenis,vbi quibus verbis populũ Atheniẽſium monitũ vult,eadẽ ſe dici apud Gręcos & Arcadas & Meſſenios concionatũ inuidioſe. Et M.Tullius cũ ſępe alias,tũ pro Roſcio conuertit orationem ad Chryſogonũ,ab illo loco,rogat ita orarqꝫ te Chryſogone.& cætera.

διαπόρησις.

DIAPORESIS, addubitatio. Hac vtimur, cum propter res aliquas volumus videri dubitare,& quaſi ab ipſis iudicibus conſiliũ capere,quo potiſſimũ genere orationis vtamur. Quale eſt pro Cluentio proœmiũ.Equidẽ quo me vertam iudices neſcio, negemus fuiſſe illam rem &c, Item pro Cornelio. Pugnem aperte contra nobiliſſimorum hominũ voluntates, ſtu.

dia,conſilia,cogitationeſq; eorum aperiam.& cætera.'quę quaſi dubitans an ſibi facienda ſint dicit.

EROTEMA. interrogatũ,Eo vtimur, vbi exacerũando aliquid interrogamus,& augemus eius inuidiã , hoc modo. Fuiſti illo in loco? dixiſti ne hęc geſta eſſe? renunciaſti ea quibus decepti ſumus? Hæc enim ſi ſine interrogatione dicãtur ad hũc modũ.Hic fuit illo in loco,& ita eſſe geſta dixit,& falſo renũciãdo nos decepit,hęc ſic prolata minus inuidioſe proferentur. ἐρώτημα

PYSMA, quęſitum . Hoc genus ex ſuperiore eo differt, q̃ ad interrogatum vna voce tñ̃ reſponderi poteſt,vel a negante,vel a confitente . Quęſito autem occurri nõ niſi pluribus poteſt,hoc modo ſi dicat.Qua igitur ratione bellũ gerem⁹? quę auxilia nobis parata erunt? quis erit qui ſubuenire velit,cũ tam acerbe ſocios tractauerimus? πύσμα.

DIATYPOSIS,deſcriptio vel deformatio,vbi rebus delectis, perſonarũ & formas ipſas, & habitus deſcribim⁹ & exprimimus, vt Tullius hoc modo . Ponite ante oculos Rullum,haſta poſita in Põpeii caſtris,cũ ſuis formoſis finitoribus auctionantẽ. Item plenius pro Milone.Si hęc non geſta audieritis,ſed picta videritis:& deformat Milonem in rheda ſedentem penulatum cũ vxore. Item Clodium cum equo & delectis villa egredientem . Eodem modo pro Roſcio & de Glaucia . Nonne vobis hæc quæ audiſtis, oculis cernere videmini iudices.Non illum miſerum,ignarum caſus ſui, redeuntem a cœna videtis? Non poſitas inſidias? Non impetum repentinum? non verſatur ante oculos in cæde vobis Glaucia? & quæ ſequuntur. διατύπωσις.

ATENAGOGE, compẽſatio. Eſt autem huiuſmodi,vbi aliquid difficile & contrarium confitendum eſt, ſed cõtra iniicitur non minus firmum,qualia ſunt hæc de rege Ptolemæo apud Ciceronem.Difficilis ratio belligerandi,at plena fidei,plena pietatis.Et ſi dicas,magnus labor,multa pericula opponũtur at gloria ex his immortalis eſt conſecutura. ἀτεναγωγή

DIASYRMOS,eleuatio vel irriſio.Ea figura eſt,qua ludentes quę dicuntur ab aduerſariis,diſſoluimus,Qualis eſt ille locus pro Murena in Sulpitiũ.totus de iure ciuili. διασυρμός,

μετάστασις.

METASTASIM, tranſmotionē quidā inter figuras nominauit,cū rem a nobis alio tranſmouemus, non ita vt ibi cauſam cōſtituamus.Alioquin iā nō figura erit,ſed ſpecies quędam eius ſtatus.quē qualitatis aut ex accidenti appellāt ſecūdū Hermagoram.Cęterū alibi in parte aliqua orationis ſententiam hoc modo figuramus,quale eſt apud Demoſthenē initio defenſionis pro Cteſiphōte.Cū bellū, inquit,Phocenſe conflatū eſſet & non per me,nōdum enim ego ad Remp.acceſſerā. Tale eſt illud pro Cornelio.Videri poteſt de ærario:refertum,inquit, tribuniciis legibus.exhauſtum a quibus ſit ipſi ſciunt.

HÆ fere ſunt ab elegātiſſimis electę figurę ſentētiarū: quibus ſi vt adoleſcēs acerrimo ingenio vtebaris citatus ꝓprio motu animi,aut etiā exiſtimatione lectiōis Tullianæ: prius etiam q̄ numeros earū,nominaq; perceperis,nihil mirū eſt. Oīa enim fere quæ pręceptis cōtinentur,ab ingenioſis hominibus & in dicendo ſe exercentibus fiunt,ſed caſu quodam magis q̄ ſciētia.Ideoq; doctrina & animaduerſio adhibēda eſt, vt ea quę interdū ſine ratione nobis occurrūt,ſemp in noſtra poteſtate ſint, & quoties res poſtulauerit,a nobis ex præparato adhibeantur. Nunc ad figuram elocutionis tranſeamus,quia in traditiōe primū mihi videtur demonſtrandum,quot genera ſint elocutiōis, quotq; modis eis vtamur.

Orationis diuiſio ſoluta.

Eſt igitur omnis oratio aut ſoluta nulla inter ſe neceſſitate numerorū,neq; compoſita membris quibuſdam,vel determinata certa circūſcriptione verboꝝ.Ea plerūq; in ſermone aſſidua, & in epiſtolis vtimur.Interponiť aūt & in dialogis, orationibꝰ, vbi aliquid ſimile & proximū ſermoni volumus effingere. Aut

Perpetua.

perpetua quā Gręci εἰρομένην λέξιν appellant,quę ita connectitur, vt ſuperiorem elocutionem ſemper proxima ſequatur,atq; ita ſeriem quādam ſignificatus rerum explicet.Ea præcipue hiſtoriæ deſcriptioni conuenit,quę tractim effuſum genus eloquendi,nō conuerſum,neq; circūſcriptū deſiderat. Habet ſępe in iudiciali genere dicēdi vſum neceſſarium,ſiquando quaſi decurſu quodā vti volumus,vt illa ſe habet in oratione Miloniana.Occidi,occidi nō ſpuriū Melium,qui annona leuanda iacturiſq; rei familiaris &c.In vitam Codii inuehitur.

Ex ambitu

Alia autem quæ ex ambitu conſtat, quem ambitum Græci περίοδον appellant. Eſt autem ea quę ſententiam certa quadam circũſcriptione definit, atq; determinat, qualis eſt hęc. Si quãtũ in agro locisq; deſertis audacia poteſt, tãtũ in foro & in iudiciis impudentia valeret, non minus nũc Aulus Cecinna cederet impudentiæ, q̃ tum cum in faciundo ceſſit audaciæ: Sed hic ambitus conſtat ex membris, quæ κῶλα Gręci vocant: & cæſis, quæ κόμματα appellant. Membrũ quidem eſt pars orationis ex pluribus verbis, abſolute aliquid ſignificans, hoc modo. Etſi vereor iudices ne turpe ſit ꝑ fortiſſimo viro dicere, & incipiẽtẽ timere. Cæſum autẽ eſt pars orationis, nondũ ex duobus aut ex pluribus verbis quicq̃ abſoluti ſignificãs hoc modo. Et ſi vereor iudices ne turpe ſit: Nonnũq̃ tamẽ cæſum dicimus orationẽ, quoties nõ efficiũtur verba ex cõnexione mẽbroꝝ, ſed ſingula q̃uis ſignificãtia proferantur, ad iſtum modum. Quis eſt iſte Lollius armiger, Catilinę ſtipator, tui corporis concitator, tabernarioꝝ percuſſor, licitator fori, depopulator curiæ! Et alibi apud eundẽ oratorem, Comites illi deiecti manus erant tuæ, vt quiſquis te familiaritate attigerat, ita maxime manus tua putabatur.

Colon ſeu membrũ.

Coma ſeu Cęſum.

Ambitus.

Conſtat autem ambitus, ex duobus membris, ex tribus membris, ex quatuor interdum, & ſi nonnulli ex vno membro ambitũ putant poſſe compleri, quam μονόκωλον περίοδον appellant. Ego autem non video quemadmodum periodos cognominetur, & non potius colum ſiue vnus, ſi vnum ſit.

μονόκωλον.

His demõſtratis quæ & ipſa poſſit aliquis figuris elocutionis enumerare: cæteras perſequemur, ſi illud prędixerimus optimã & efficaciſſimam orationẽ futurã, ſi & hos ambitus habuerit de quibus diximus, & in quibuſdã partibus continuo rationẽ illam perpetuę elocutionis aſſumpſerit, & nonnunq̃ cæſis interrupta fuerit. Nam vbi omnia periodis explicãtur, ſatietatem & faſtidiũ ex ſimilitudine parit, qualia ſcripta eorum, qui Iſocratem male imitati ſunt. quippe cũ ipſe Iſocrates in hoc genere a quibuſdã improbetur. At vbi ſemper continuatur oratiũcula, quaſi reſpirationes ex interuallis atq; definitionibus periodorũ interponũtur & audientẽ & dicentẽ fatigat. Vbi vero cęſa ſemper oratio eſt, nihil a ſermone imperitorum differre videtur. Quare promi

Iſocrates.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſcẽda ſunt hęc & rebus pro cõditione earũ acõmodanda.

Elocutiõis figura quid a ſen.fi: differat.

Differt autẽ figura elocutionis a figura ſentẽtię hoc, ꝙ ſententię figura in mutato verborũ ordine, vel tranſlato, manet nihilominus. Elocutioni autẽ ſi diſtraxeris vel immutaueris verba, vel ordinem eorum ſeruaueris, manere non poterit,

ἐιρωνία.

IRONIA ſentẽtię figura, quã hoc modo enũciabo. Hic enĩ egregius autor cõmuniũ cõmodorũ cuſtos, defenſor reipublicę, ſalus & columẽ ciuitatis, de quo contraria ſcilicet intelligi velim, mutabo verba ordine eorũ verſo, vel tota locutione aliter explicata ſic. Nãq; iſte cui⁹ ope & auxilio videlicet ciuitas nititur, manet vt ironia eadem, neq; lędetur verborũ immutatiõe. At vero ſi figura elocutionis

Epanaphora.

ſit, quã relationẽ, Gręce ἐπαναφορὰν vocamus, quæ eſt huiuſmodi. Ille autor diſcordiarũ, ille dux ſeditionũ omniũ, ille in pace tumultuoſus, ille proditor in bello: Et illam partem orationis repetitã ſępius in initiũ membrorũ aut cęſorũ ſuſtulero, & tñ ſemel dixero, ſubiũgens: & cætera hoc modo. Ille qui ſeditionũ autor, diſcordiarũ concitator, in pace tumultuoſus, in bello proditor fuit, figurã elocutionis ſuſtuli. Nonnũq̃ autẽ imo plerũq; concurrere poteſt, vt ſententię figura coniũgatur cũ elocutionis figura, qua hoc modo enũciatũ eſt. Ille amator patrię egregius, ille Reip. cuſtos, ille defenſor libertatis ac legũ: cũ hoc de eo dicatur, de quo cõtraria intelligi volumus, & ironiam eſſe, q̃ figura ſentẽtię eſt & epanaphoran conſtat, De qua cum maxime diximus quę eſt elocutionis, nunc ad inſtituta pergamus.

Sunt igitur, figurarum elocutiones aliæ, ad ornandam tñ, & quaſi ad pingendam orationem accõmodatę: quibus princeps Gorgias Leontinus vſus eſt: ſed ſine modo: Et ideo vilis oratio eſt, & quę initio audientis nouitate permouerat, faſtidiũ meruit. Iſocrates aũt poſt eũ parcius, necnon etiam ipſe Demoſthenes, ſed tanta moderatione, vt nuſq̃ in tędiũ recurrat. Eas ergo primum exponemus.

ἀντίθετον.

ANTITHETON. Oppoſitũ ex cõtrariis. Hęc figura conſtat ex eo ꝙ verba pugnãtia inter ſe paria paribus opponũtur. Cuiuſmodi breuiſſimũ eſt, illud Cicęronis. Domus deerat,

at habebas. Pecunia ſuperabat, at egebas. In pace, ad vexandos ciues acerrimus, in bello ad expugnãdos hoſtes inertiſſimus.

ISOCOLON. Exæquarũ membris. Fit autẽ quoties non pugnantibus inter ſe, ſed paribus tãtummodo verbis, duo vel etiam plura membra, quę κῶλα dicimus explicãtur, vt ſi dicas hoc modo. Claſſem ſpecioſiſſimã inſtruxit, exercitum pulcherrimũ & fortiſſimũ elegit, addere etiam licet ſociorũ maximam & fideliſſimam manũ comparauit, & longius eodem modo progredi dum ne in faſtidium incurras. σόκωλον

PARISON. Prope æquatũ. Differt autem a ſuperiore, ꝙ ibi mẽbrorũ verba paria ſunt numero: hic vno vel altero addito, aut in ſuperiore mẽbro, aut in poſtremo pariter excurrũt, vt ſi locũ enuncies, neq; gratia & diuitiis locupletũ corruptus, neq; minis & denũciatione potentũ perterretus, neq; difficultatibus & magnitudine rei a propoſita magnitudine deiectus. Hoc enim poſtremũ pluribus verbis q̃ ſuperiora enunciatum membrũ longius produxit, qđ fieri & in primo poteſt, ſed ibi opportunius ſi quo longius erit cæteris, initio prænũciatur, in poſteriore autem ſi ad poſtremum producitur. πάρισον

HOMOEOPTOTON. Simile in caſibus. Hoc ex eo nomen accepit, ꝙ membra illa, id eſt, κῶλα, in eoſdem caſus cadũt ad hũc modũ. Huic igitur ſocios veſtros criminanti, & ad bellum vos cohortãti, & omnibus modis vt in tumultu eſſetis molienti. Hęc enim tria in eũdẽ caſum determinata ſunt. ὁμοιόπτωτον

HOMOEOTELEVTON. Simili determiatiõe, differt a ſuperiore, ꝙ illud quidẽ & caſu & ſono ſimilia verba membrorũ determinat. Hoc vero non ſolum caſuũ ſimilitudine, ſed cuiuſcũq; verbi atq; eũciationis contentũ eſt. In muros ſtatim currit, exercitus a ſociis accerſit, delectus iuuẽtuti deuũciatur. ὁμοιοτέλευτον

PARONYMIA, leuis imitatio. Hęc figura ita ornat oratiõnẽ, vt in nomine aut in verbo interdũ ſyllaba nõnũq̃ litera immutata, diuerſa ſignificet, vt ſi velis ſic enũciare. Prętor iſte, vel potius prędo ſocioꝝ. Et frequẽs illud apud veteres eiuſmodi eſt. Cui qđ libet hoc licet. Non indecore interim & prioris verbi poſtremitas, ſimilitudine poſterioris excipit, vt ſe habet. Legẽ fragilitas, & quę tibi nõ deerat, erat eñ diligẽtiſſime ſcripta. παρωνυμία

πλοκή. PLOCE, copulatio. Ea figura elocutionis, in qua idē verbū aut nomen bis continuo poſitum diuerſa ſignificat, vt eſt illud. Sed tamen ad illum diem, Mēmius erat Mēmius. Ita enim hoc bis poſitum eſt, vt ſuperius quidem nomen tātū ſignificet hominis, poſterius velit intelligi eundem qui ſemper fuerit, ac ſui ſimilem.

παλιλογία. PALILOGIA, iteratio. Hæc figura repetito eodem verbo aut nomine, nō diuerſa vult intelligi, ſed idem, q̃d ſignificatur efficere vehemētius. Cuiuſmodi eſt hoc. Ferrū ferrū, inquit, & hoc in iudicio dicit ter, eiicianturq; proterui. Repetitū enim hoc ferrum indignitatem rei atq; audaciam eius, in quē dicitur impenſius ſignificat. Nec ſolū nomen aut verbum, ſed pars orationis iterari ad eundem vſum poteſt, vt cū dicitur. Tu tu Antoni Cæſari ruenti, atq; omnia permiſcere cupienti, cauſam belli ciuilis dediſti. Atq; hę duę figurę, ſuperior, & iſta ipſa de qua locuti ſumus, non ad ornandā magis & exornandā orationem, vt illæ ſuperiores, ſed ad accēdendā pugnā dicendi valent, ſicut vel magis pleraq; earū quæ conſequētur. Ideoq; & Ariſtoteli & iteratio ipſa verborum ac nominum, & repetitio frequentior, & omnis huiuſmodi motus, actioni magis & certamini q̃ ſtilo videtur conuenire. Qua de re in tertio Rhetoricarū libro artium diſſerit. Verū docet nos & Demoſthenes & Cicero, eam optime orationē eſſe compoſitā, quæ cū illa ornamenta pariū & cōtrariorum, & immutatorū verborum habeat, ex quibus & ipſis tamen ſæpe non ornatior q̃ vehemētior fit oratio, ſi in tēpore & cū modo aſſumatur: tū his quæ verę adfectionis ſpeciē p̃ferūt contexatur. Ita enim maxime exēplū & imaginē veritatis cōtinebit.

ἐπανάληψις. EPANALEPSIS, repetitio. Hæc figura tm̄ a priore diſtat, ꝙ in illa quidem vna pars orationis bis repetitur: tū coniunctim, tū interpoſito vno aut altero verbo, quo vehementior elocutio videtur fieri. At in hac ex plurium verborū continuatione repetita. Item quæritur, vt ſi dicas: Patrię ſuæ quiſq̃ o dii immortales, exitium eſt machinatus. Hoc non poteſt. Iam non poteſt, inquam, libera hæc ciuitas eſſe.

ἀναδίπλωσις, ANADIPLOSIS, replicatio. Rarum apud oratores figuræ genus, frequētius apud poetas, ſiquando tamen & in ciui

lem orationē incidit,mediocrē dignitatem habet. Intereſt autē inter hoc & illa duo ſuperiora tm̄,ꝙ hic ea quæ in ſupiore mē bro poſtrema ponitur,in poſteriore prima repetuntur,ad hunc modū.Concurrerat ad tantę rei nunciū,ſicut cōmune ciuitatis periculū monebat,ſenatus frequēs,equeſter ordo vniuerſus.Tale eſt & illud Terentianū, Negat Fanniū eſſe hanc ſibi cognatā Demipho?Hanc Demipho negat eſſe cognatam?

PROSAPODOSIS,redditio.Nomen hæc figura ex eo accipit,ꝙ idē nomen in poſtrema parte mēbri,aut eadē quæcunq; pars orationis redditur,eſt cōnexa. vnde id membrū aut is ambitus cœpit,vt ſi velis hoc modo eloqui,cū quid quaſi indigneris aut doleas tibi.Sceleratiſſime omniū, impurare omnes calamitates ſuas debet Reſp.tibi.Aut ſic.Hęc o dii immortales, in ciuitate moliri auſus eſt Glaucia? προσαπόδοσις.

EPANAPHORA,qđ relegatū vocant.Hac figura vel frequētiſſime & Demoſthenes,& inde Tullius,& oēs vehemētes oratores vtuntur:vnde pręcipue & ipſi commoti videri volunt,& iudicem cōmouere.Conſtat autem ex eo,ꝙ eadem pars orationis ſępius per ſingulos ambitus,aut per ſingula membra, interdum etiam breuius per cęſa quæ κόμματα appellant, hoc modo.Verres calumniatorem apponebat, Verres de cauſa cognoſcebat,Verres pronūciabat.Aut ſi dicas. Ille venire hoſtes nunciauit,ille vos in motū belli compulit,ille in tumultu vt ciuitas eſſet effecit.Per ambitum autem repeti poteſt eadem pars orationis ſic.Tam diu Tiberius Gracchus populo gratus fuit, q̄ diu leges ad voluntatem eius,non ad vtilitatem Reip.compoſitas ferebat:Tā diu C.Gracchus, q̄ diu legibus agrariis & frumentariis,& cęteris profuſionibus ęrariis multitudinem imperitam promerebatur:Tam diu Saturninus plurimum potuit,q̄ diu eaſdem illas frumentarias largitiones,& agri diuiſiones pollicebatur. ἐπαναφορά.

ANTISTROPHE,conuerſio.Species huius figuræ cū eandem fere vim habeat,cōtraria eſt ſuperiori, eo ꝙ ibi ab eadem parte orationis ſæpius incipitur, hic in eandem partem definitur.Cuiuſmodi eſt hoc pro Fonteio.Frumenti maximus numerus e Gallia,peditatus ampliſſimę copię e Gallia,equites nu ἀντιστροφή

mero plurimi e Gallia.

συμπλο-κή. SYMPLOCE,cōnexum. Hęc figura ex vtraq; earum,quas ſupra demonſtrauimus,compoſita eſt,vtrāq; orationis ſpeciem circundat.Nam & incipit ſæpius ab vna parte orationis,& toties in vnam atq; eandem deſinit,vt hęc ſe habet.Quis legem tulit?Rullus.Quis tribus ſortitus eſt?Rullus.Quis decēuiros creauit?idem Rullus.

πολύπτωτον. POLYPTOTON,ex pluribus caſibus.Hāc figurā ex eo nominauerunt,q; cū ſępius initio ab eadē parte oratiōis ſtat, illa ipſa pars declinationibus caſuū,aut generibus,aut numeris immutatur.Caſuū declinationibus hoc modo.Senatus eſt ſummi imperii conſiliū.Senatui Reip.cura mandatur. Ad Senatū in dubiis periculoſiſq; rebus omnis ciuitas reſpicit.Generib⁹ autem hoc modo.Pulchra aūt hæc fama contigit ciuitati,ſi optime meritum ciuem damnauerimus:pulchrum erat exteras nationes exiſtimare infeſtiores nos eſſe bonis q̄ malis.Pulchre cōmunibus vtilitatibus cōſulemus,ſi quos oppreſſos & hoſtes cupiere,nos circūuenerimus.Numeris aūt ſic.Grata ſemp ſingulis fuerunt,quæ commodi eorum cauſa conſtituta ſunt.Gratū ille ſuperior Africanus ſenatoribus fecit,qui prim⁹ eius ordinis ſubſellia a populo liberauit.

συνωνυμία. SYNONYMIA,cōmunio nominis. Vtimur autem eo genere elocutionis,quoties vno verbo non ſatis videmur dignitatem aut magnitudinem rei demonſtrare,ideoq; in eiuſdem ſignificatione plura conferuntur, vt ſi dicas, proſtrauit, afflixit, perculit.

ταυτολογία. TAVTOLOGIA.Eandē rem plurib⁹ verbis ſignificat hoc ſchema.Differt autem perexiguo a ſuperiori figura.Ibi.n. ſingulæ partes ex ordine idem ſignificantes ponuntur:hic vni⁹ nominis aut verbi prius poſiti vis deinceps pluribus verbis explicatur,vt ſi dicas, Senatus Pop. q; Ro.& ſummū conſilium a quo ordine iura exteræ nationes petunt.Hic enim vnum nomē ſenatus,proſecutionē accipit ex pluribus verbis non aliud ſignificantibus.Qui enim ſummū cōſiliū dixit, & eum ordinē a quo exterę nationes iura petunt,non aliud q̄ ſenatum dixit,ſed proſequendo latius ornauit elocutionem.

κλίμαξ.

§ CLIMAX,qđ Græci vocāt,aſcenſus nominetur a nobis.Malo enim aſcenſus,q̃ ſcalā aut gradiculos,vt quidam,dicere. Eſt autē figura perq̃ decora & a Demoſthene cōmēdata,in qua poſtremū quodq; verbum in priore membro aut parte aliqua elocutionis poſitū,in ſuperiorē curſum aſſumpta iniicitur,atq; ita velut gradibus quibuſdam cōnectitur oratio, ad hunc modū.Ponam enim ipſum Demoſthenicū verſum,Et non dixi quidem hęc,nec ſcripſi quidem:non profectus ſum autem ad legationē,nec profectus quidē:non perſuaſi aūt Thebanis,nec pſuaſi quidem.Hic autem animaduertis,quanto ea latius dicta ſint, q̃ ſi ſimpliciter enūciaſſet,& dixi hęc & ſcripſi,& in legationem profectus ſum,perſuaſi Thebanis.Sic enim Tullius pro Milone. Neq; vero ſe populo ſolū,ſed etiā ſenatui commiſit: nec ſenatui modo,ſed etiā publicis p̃ſidiis & armis.Neq; his tm̄,ſed etiā ei⁹ poteſtati,cui ſenatus totam Remp.commiſit.

Parte autem vſus eſt figura.Nam in tertio gradu contentus fuit dicere,neq; his tm̄,ne rurſum totum illud repeteret, neq; ſolum publicis præſidiis & armis tm̄,videlicet quia & in longum & inſuaue futurum erat.Egregie autem,& vt mihi videtur feliciter,Licinius Caluus in Vatinū. Non ergo pecuniarum magis repetendarum q̃ maieſtatis,magis q̃ Plaucię legis,neq; legis magis q̃ ambitus,neq; ambitus magis q̃ omnium legum omnia iudicia perierunt.

ἀσύνδετον
Solutum.
† cōiūctiōibus ꝑpoſit.

Solutum.ſic enim voco,q̃ ἀσύνδετον Græci vocant. Fit ita,vt demptis † diſiunctionibus & propoſitionibus, quibus verba & non verbis nominibus aut appellationibus particulis cōſequūtur,ſingulatim vnūquodq; enūciamus.Cuius rei frequētiſſimū exemplum eſt per totas orationes M. Tullii. Sed vel hoc vnum ad exemplum ſufficiet.Exopto vim edicti,ſeueritatem prętoris. faueo oratori,cupio,opto damnari Apronium. In his enim animaduertimus,nullam neq; diſiūctionem,neq; propoſitionem interpoſitam.Facit autem figura hęc & ad celeritatem,& ad vim doloris aliquam ſignificandam,qua plerunq; cum commoti ſumus,hoc modo incidere ſolemus.Illud etiam pręceptum habeto,autori veræ cauſæ nunq̃ timendum eſſe, ne nimium ſit in figuris ſententiarum. Si enim fieri poſſit, vt omnes ad aliquam

Nota.

vtilitatem figurentur,non vitandū. Verum & optabile eſt elocutionis figuris modum adhibere, & iis maxime quas diximꝰ, ad oſtentationem magisq̄ ad certamen facere,in quibus paribus paria reddantur,aut ſimili caſu aut ſono determinentur: In his etiā iteratione verbi,aut repetitione,aut aliquocūq; huiuſmodi motu accidunt.In elocutione tā diu commorandum erit, q̄diu non in faſtidium & ſatietatem audientis incurrit. Melius itaq; eſt pluribus huiuſmodi figuris vti, & exēplis variari elocutionem, q̄ diutius in iiſdem manere.

Diſiūctū.

DIſiunctum ſiue iniunctū.Hæc figura ita ornat & amplificat orationē:vt diuerſis redditionibus verborū membra quæ vocamus κῶλα, diſiungat ac ſeparet ſiue duo ſiue plura, hoc modo.Capuam colonis deductis occupabunt, ac etiā pręſidio cōmunient Nuceriam: Cumas multitudine ſuorū obtinebunt:cætera oppida pręſidiis deuinciēt.Tale eſt& illud.Veniet igitur ſub pręconē tota Propontus atq; Helleſpōtus,addicetur cōmunis ora Lyciorum atq; Cilicum,Mœſia & Phrygia.Veniet Propontus atq; Helleſpontus,ſub pręconē .i. condictioni legiq; parebunt.Animaduertere autem potes nihil intereſſe,vtrum in poſtremis partibus membra diſiungantur,viciſſitate verborum, an in primis,an hoc viciſſim fiat.

Διεζευγμένον.

DIEZEVGMENON, ſiue epizeugmenon,diſiunctū ſiue iniunctū.Hoc genus enumerationis diuerſam habet vim a figura ſuperiore.Ibi enim copia verboꝝ iactatur,hic breuitas. Nam vt ſuperiore ſingulis membris ſingula diuerſa reddimus, ita hic plura in vno coniūgimus.Quale eſt hoc.Quorū ordo humilis,fortuna ſordida, natura turpis, a ratione abhorret. Hoc enim poſtremū abhorret,ad tria refertur. Sin autē hæc figura tum ita fit vt in poſtremo ſit pars orationis,quæ duo aut plura membra coniūgat,tum in primo,tum in medio illectionem, ſic ἐπιβολὴν vocemus licet. Pręſtat autē vim orationi pluribus verbis in eandem rem collocatis, non idem ſignificantibus,ſed maius ſemper ac maius aliquid,hoc modo. Verberatur,cruciatur, necatur.

Epibole. Auxeſis.

πλεονασμός.

PLEONASMOS. Plus neceſſarius eius figurę vſus,in eo eſt vt verba quidem adiiciamus,nō tam enūciandæ rei ne-

ceſſaria, q̃ vt ex ħis magnitudo vel dignitas, vel moralis aliqua commẽtatio, aut deniq; ſpecies motura iudicem circũponatur. Alioquin ſi nihil eorũ additio verbi efficit, vitioſa erat. Itaq; ſi dicas, M. Cato ille, q̃uis ſufficiat nomen tantũmodo poſuiſſe, videaris tamẽ aliquid ſignificaſſe addito ille. Item hoc. Quę, malũ, eſt iſta voluntaria ſeruitus? Cum poſſit ſatis ſignificatũ eſſe, quę nam eſt iſta voluntaria ſeruitus, plus quidem habuit ex eo quo malum poſitum eſt.

ELLIPSIS, id eſt detractio, contraria ſuperiori figura. Ornatur oratio, cum verbum aliquod detrahimus a ſua ſignificatione, hoc modo. Et illi quidẽ quia ſe morte inimici repulit, ignoſco. Videntur autem mihi iudices, ſententias pro illo tulerunt, nam multas fuiſſe audio. Hic apparet tum illud deeſſe. Videntur autem mihi & iudices idem ſenſiſſe vel ignouiſſe, ſed q̄a intelligebatur: ideo detractum eſt, vt ipſa celeritate commotior eſſet enunciatio. ἔλλειψις.

Hę ſunt veræ elocutionũ figurę, animaduerſione dignę. Iam illud ſua quiſq; ſpõte intelligere poſſit, ſępe plures elocutionis figuras cõcurrere. Nã qui ſic loquitur Athenięſes Aſię partẽ eam quę Ionia cognominata eſt, colonis cõmunierũt: Dores Italię eã regionẽ quæ Gręcia eſt nominata occupauere, tres in vnũ figuras cõtulit, iſocolon, homœoptoton, diezeugmenon. Itemq; hoc & in cæteris figuris accidere poterit. Illud ad poſtremũ pręcipiendũ videtur, ne propoſita tibi figura, quæras elocutionẽ his ſubiungere, ſi ita verba colligas, vt in eam figurã quã deſtinaueris incidant. Infirmũ enim hoc & puerile erit. Nota.

Hęc cõſuetudo multa elocutionis, in qua figuras huiuſmodi recognoſcas, & aſſiduitas ſtili cũ ipſa exercitatio cõmouerit, dicendi facultas item in has formas vltro incurrit, vt & quib⁹, & quo tempore vtendũ ſit, poſſis diiudicare. Plurimũ optimorũ imitatio adiumẽti pręſtabit. Demoſthenis eñ Phraſim M. Tullius, nedum copiam imitatur. Sed ne in nimietatem incidamus cauendum eſt.

ROMANI AQVILÆ LIBRI DE NOMINIBVS FIGVRARVM CVM EXEMPLIS FINIS.

IVLII RVFINIANI DE FIGVRIS SENTENTIARVM ELOCVTIONIS. LIBER.

HACTENVS Aquila Romanus ex Alexandro Numenio, exinde ab eo præterita ab aliis quidem prodita ſubtexuimus ſchemata dianœas.

Ironiæ ſpecies.

IRONIA, partes eius chleuaſmos ſiue epicertomeneſis Charietiſmos ſiue ſcōma. Aſtiſmos, diaſyrmos, exutheniſmos, ſarcaſmos, apophaſis ſiue eteologia, aporia, anacœneſis, aganacteſis, apodoxis, apoplaneſis, aphoriſmos ſiue dioriſmos, aria, deeſis, diabole, dianœa, apophonema, dialogiſmos, epiplexis ſiue epitmeſis, homœoſis, icō, homœō, epagoge, epitrope, euche, epiphonema, enthymema, epanalepſis, prupergaſia ſiue proparaſceue, parrheſia, paradoxon ſiue hypomene, protrope, pathopeia, ſyncriſis ſiue anthiteſis, hyperbole.

εἰρωνεία

IRONIA Elocutiuncula Salluſtiana, cōmodiſſime exprimitur, cū aliud in pectore recluſum, aliud in lingua prōptū habemus, & ſententiam enūciationis in contrariū a verbis accipit. vt apud Virgiliū: Scilicet is ſuperis labor eſt. Apud Tulliū pro Ligario: Nouū crimen Cai Cæſar. &c. In Clodiū & Curionem: Tu vero feſtiuus, tu elegans: tu ſolus vrbanus, quē decet muliebris ornatus, &c. Ironię autem ſpecies ſex, Chleuaſmos ſiue epicertomeneſis: Charientiſmos ſiue ſcōma: Aſtiſmos, Diaſyrmos, Exutheniſmos, Sarcaſmos.

Ironiæ ſpecies.

χλευασμός.

CHLEVASMOS ſiue epicertomeneſis. Hæc figura riſum excitat, & ſeuere ꝓpoſita, vafre excutit, eludens perſonarū, aut rerum comparationem, vt apud Virgiliū: meq; timoris Argue tu Drance. Apud Ciceronē. Quaſi vero ego de facie tua catamite dixerim, vel alias potuiſti cōtumelioſiꝰ facere ſi tibi hoc Parmeno ꝑ aliquē, ac non ipſe Parmeno nunciaſſet.

χαριεντισμός.

CHARIENTISMOS ſiue ſcōma. Hæc figura fit feſtiua dictio, cum amœnitate mordax, vt apud Ciceronem: Infirmo corpore atq; ægro colore, vt ipſe indicare p. v. Et apud eūdem. Facit enim vt vultū ipſius, & illam vſq; ad talos demiſſam pur

putam cogitetis.

ASTISMOS vrbana dictio. Hac figura fit, exercitatis aliis ingenua feſtiuitas.vt apđ Ciceronē,Reſpicite reſpicite iudices hominū fortunas,reſpicite Fabritii ſenectutem. Cum hoc reſpicite ornādæ orationis cauſa ſæpe dixiſſet, reſpexit ipſe. at Fabritius a ſubſelliis demiſſo capite diſceſſerat. Et alias, Negabat virū iuſtū,nequā eſſe Verriniū : Et idē alibi execrabatur Sacerdotē,qui tam nequam Verrem reliquiſſet. ἀστισμός.

DIASYRMOS.Hęc figura fit, cū rē aliquā aut perſonam eleuamus.vt apud Tulliū.Eſt adhuc qđ admirari vos video,non Verres,ſed Quintus Mutius.Et in eodem. Sed repente tanq̄ e potu Circes fact⁹ eſt Verres,redit ad ſe, atq; ad mores ſuos.Et alibi.Quid ad hæc Neuius?ridet ſcilicet noſtrā amētiam, qui in vita ſua rationem ſummi officii deſideremus,& inſtituta bonorum virorum requiramus. διασυρμός.

EXVTHENISMOS.Figura hęc fit,cum rem aliquam extenuamus,& contemptā facimus.vt apud Lucilium . At magnum fecit,ꝙ verbis Græca Latinis Miſcuit. Apud Tulliū ꝓ Cinna.Eieci ego te armatis hominibus,non deieci,vt tantū facinus non in æquitate iuris,ſed in vna litera latuiſſe videatur. Itē in Philippicarum ſecunda . Nam ꝙ quærebas quomodo rediſſem,prima luce,nō tenebris.Deinde cū calceis & toga,nullis caligis,nec lucerna.Cato apud Athenięſes.Antioch⁹ epiſtolis bellum gerit,calamo & atramento militat. ἐξουθενισμός.

SARCASMOS.Hęc figura quibuſdam videtur eadem quæ ſchleuaſmos,ſed a pfectiſſimis propria ſignificatiōe deſcripta eſt.Peculiariter enim fœdiora ea ſignificamus, nō tamen ſine dicacitate cōcinna.vt apud Virgiliū. Nouimus & qui te,trāſuerſa tuentibus hircis.Apud Ciceronē. Sexte noſter,quonam etiā iura Lycurgis?Et pro Cęlio.Qđ facere vehemētius, niſi mihi intercederent inimicitię,cum iſtius mulieris viro, fratre volui dicere,ſemper hic erro. σαρκασμός.

APOPHASIS, ſiue etheologia,venuſtū ſchema, vbi quaſi alio interrogante , nobis ipſis reſpondemus & rationem reddimus. Cicero pro Tullio.Siqui in foro occiderit,iniuria occiderit? Quāobrem,quia ius conſtitutum nullum eſt:quid ſi ſe- ἀπόφασις.

telo defenderit,non iniuria? quid ita? quia conſtitutũ eſt: Cæſar pro Bithynis.Quid ergo ſyngraphæ,non ſunt,ſed res aliena eſt. Et hactenus vbi nobis reſpondemus, alias vbi aliis. Quod niſi arte pręcedit,cauſam prodit:vt apud Vergilium, interrogante altero,quod negare non poterat,ſubtiliter occurrit, ne furtum feciſſe exiſtimetur. An mihi cantãdo victus non redderet ille. Quem mea carminibus meruiſſet,fiſtula caprum. Teſtis interrogatus a reo,num fuſtibus vapulaſſet? innocens inquit Aut cũ dicitur.Quęro an occiderit hominem,& reſpondetur, latronẽ, vt confeſſionem pręcurrat defenſio.

ἀπορία.

APORIA, eadem eſt & diaporeſis, addubitatio quædam. Cum ſimulamus quęrere nos,vnde incipiendum:quid potiſſimum dicendum, an omnino dicendum. Cumq; artificialiter ſimulamus non res inuenire, non paratos veniſſe. Cicero in Verrem.Quem quemnam recte admones,Polycletum eſſe dicebant. Et de domo ſua apud pontifices. Tibi literas ille miſit, quas aut nunq̃ miſit,aut ſi miſit,in cõcione recitari noluit.Itaq; ſiue ille miſit,ſiue tu protuliſti, certe cõſilium tuum de honore Catonis nudatum eſt.

ἀνακοίνωσις

ANACOENOSIS. Communicatio eſt,cum aut ipſos aduerſarios conſulimus,aut cum iudicibus deliberamus.Cicero in diuinatione. Decedente iam me Hercules extra hanc contentionem,certamenq; noſtrum & reliqua,eſt & idiotiſmos. Item pro Quintio.Si de prędiis tuis ageretur Sex.Nęui,ſi in paruula re captionis aliquid vererere, non ſtatim ad C. Aquilium, aut eorum aliquem qui conſuluntur cucurriſſes? Cũ ius amicitię,ſocietatis,adfinitatis ageretur &c.Item ibidem. Ego pro te nunc hoc conſulo poſt tẽpus,& in aliena re,q̃d tu in tua re cum tẽpus erat cõſulere oblitus es.Quęro abs te C.Aquili,L.Lucille, P.Quintili,T.Marcelle,vadimoniũ mihi nõ obiit quidã ſocius & adfinis meus,quicũ mihi neceſſitudo vet⁹, cõtrouerſia de re pecuiaria recens intercedit.& cętera. Item pro Sextio. Si recte veſtrã bonitatẽ atq; prudẽtiã agnoui,nõ multũ me fallit.ſi conq. r.ſ.primũ expectari. Cato, Si vos in eo loco eſſetis,q̃d aliud faceretis? Et alibi.Cõmunẽ rẽ puta tu,ac vos huic ꝓpoſitos.Vergilius.

Aenei.xii. Fuit & tibi talis Anchiſes genitor, Dauni miſerere ſenectę.

ἀγανάκτησις.

AGanactesis,indignatio.Quæ fit maxime ꝓnunciatione.Ennius in Iphigenia.Menelaus me obiurgat,id meis rebus regimen reſtat.Verg. Cantando tu illum?aut vnꝗ̃ tibi fiſtula cera, Iuncta fuit?Cicero ꝑ Sylla.Fero ego te Torquate,iam dudũ fero.

ἀπόδωξις

APODOXIS ſiue apoplaneſis, Reiectio vel reprobatio quarundam rerum,quaſi in quæſtionem non venire dignarũ,neq; oportuiſſe aut ab aduerſarijs poni,aut a nobis quæri,aut a iudice poſtulari.Quod ſchema mire facit ad accelerate fugiẽdũ, vt & tacuiſſe,& tamen non timuiſſe videamur,vt in re difficili & contraria non hæreamus. In qua figura breuiter morati ad aliud ſtatim tranſire debeamus.Cicero ꝑ Cælio.Equitis R.autem eſſe filium:criminis loco poni ab accuſatoribus,neq; his iudicantibus oportuit,neq; defendentibus nobis.

ἀποπλάνησις.

APOPLANESIS eſt,aut iudicis a re cõtraria nobis auocatio,quã cum deſiderat,aut ab aduerſario commonetur,vt quærat nos obſcurando & miſcendo & promittendo quidem dicturos nos,ſed ſuo loco ad aliam rem auocam⁹.& rurſum dum dicimus ſenſim ad aliud tranſimus,& ab eo qđ contra nos eſt auocatur,& ſuſpenditur iudex:vel coniuncta rerum multitudine implicatur,vt non de vno,ſed de pluribus putet ſibi ſententiam eſſe dicendam,vt pro Cluentio fecit Cicero. In qua oratione tenebras ſe offudiſſe iactauit iudicibus Cluentianis. Intelligant nihil me nec ſubterfugere voluiſſe reticendo,nec obſcurare dicẽdo.ego me iudices ad eam cauſam accedere,quæ iam per annos octo nõ vſq; eo efficaciam profecto,deinde verſatam eſſe in iudicio pecuniam conſtat totum caput,deinde vnum quidem,nemo erit tam inimicus Cluentio vſq; ad finem ipſius.

ἀφορισμός.

APHORISMOS vel diorismos,deſcriptio rerum per reprehenſionem,quæ exprimit & corrigit vim ſententiæ,& poteſtatem.Quare poteſt videri ſpecies emẽdationis:nã quę temere dixeris reprehẽdit.Tulli⁹. Qq̃ illa nõ pœna,ſed ꝓhibitio ſceleris fuit.Aut alias.Ciues,inquã,ſi hoc noĩe appellare fas eſt.

ἀρεά.

ARIA,execratio.Execratio oratoria apud Ciceronẽ.O ſcel⁹, o portentum in vltimas terras exportandum. Apud Verg. At tibi ꝓ ſcelere exclamat ꝓ talibus auſis, Dij ſiqua eſt cœlo pietas quæ talia curet, Perſoluãt grates dignas.

δέησις. DEESIS, obſecratio vel obteſtatio, qua deos oramus, aut homines. Cicero ꝓ Deiotaro. Per dexterã iſtam tuã ego obteſtor, ꝑ ego has lachrymas. Pro Roſcio μετὰ εἰρωνίας, Rogat, oratq; te Chryſogone. Apud deos. Vergilius. Per ſuperos atq; hęc coelũ Per ego has lachrymas, dextramq; tuam te. Plautus. Ita te deos obteſtor per ſenectutem tuam.

διαβολή. DIABOLE, criminatio & quaſi denũciatio eorũ quæ futura ſunt. Cice. ꝓ Milone. Erit ille atq; in luce ſe & die. &c. Terẽ. Videre videor iam illum diem quo hinc egens profugiet aliquo militatum. Apud Vergilium. Aene. iiij.

Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem,
Qȝ vos dira fames, noſtręq; iniuria cędis,
Ambeſas ſubiugat malis abſumere menſas.

διάνοια. DIANOEA. Hæc figura fit ꝓprie, cum ꝓponit nõ id qđ fieri oportet, ſed qđ fit. Tulli⁹. Dolabella autẽ quẽadmodum homines nobiles decet vlciſci iniuriã fortiſſime ꝑſeuerat. Vergi. furor arma miniſtrat. Applicatur huic figuræ etiam chria ſententia neceſſaria, vt Cato in Thermum. Poſt cenſuram, qui ventrẽ ſuum non pro hoſte habet, qui ꝓ Repub. non pro ſua obſonat: qui ſtulte ſpondet, qui cupide ædificat.

ἀποφώνισμα. APOPHONISMA, ſententia reſponſiua. vt apud Cæliũ. Fac velis, perficies. Apud Tullium. Literarum radices amaras, fructus dulces.

διαλογισμός. DIALOGISMOS. Hæc fit ita, cum quis ſecum diſputat & volutat, quid agat, vel quid agendum putet. Apud Teren. In Eunu. Quid igitur faciam? Vergi. Aeneid. iiij. En quid ago? rurſus ne procos irriſa priores Experiar? Cice. ꝓ Cluentio. Decem iudicibus? mihi igitur nihil quęretur. In Verrinarum lib. j. Si populo redimit, mihi præda de manib⁹ eripit. Qđ eſt igitur remedium, quod?

ἐπίπληξις EPIPLEXIS ſiue epitmeſis. Fit hęc figura cũ iurgam⁹ aut coarguim⁹. Cice. in Catilinã. Patere tua conſilia nõ ſentis, quẽ noſtrũ ignorare arbitraris. Terẽ. Nõ ego te vidi manũ. &c. Vergi. Non ego te vidi Damonis peſſime caprum Excipere inſidijs?

ὁμοίωσις HOMOEOSIS eſt, cum ꝑ ſimilitudinẽ res pręſtant. Cui⁹ ſpecies ſunt primę duę, paradigma & parabole. Harũ diſtantia paradigma eſt, ꝙ paradigma facit vera exempla, parabole ficta oſtendit.

PARADIGMATOS qdē triformis eſt ratio.Nā exēplū aut pſonas tm̄ exhibet ſine ſermone,aut ſermonē ſine pſonis,aut ſimul vtrūq;.Perſonā ſine ſermone.vt Cice.i Miloniana.Neq; em̄ potuiſſet aut Hala ille Seruili⁹,aut P.Naſica,aut L.Opimius,aut C.Mari⁹,aut me cōſule,ſenat⁹ nō nefari⁹ haberi,ſi ſceleratos ciues interimere nefas eſſet.Sermonē ſine pſona,Catonis eſt dictū.Pedibus cōpēſare pecuniā.Sermonē pariter & pſonā.Cicero ք Roſcio. Eſt ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriano ſimillimū.Rurſum parabola & ipſa tripertita eſt,per Icon,homœon,epagogen. παραδειγματος ratio.

ICON fit,cū pfectę formę ſimiles cōferūt.Verg. Talis Amyclei domit⁹ Pollucis habenis.Cice.de P.R.Mare qd ſua natura trāquillum ſit vētorum vi agitari & conturbari ſolet.ſic P.R. εἰκών.

HOMOEON.Hęc figura fit,cū ex partib⁹ aliqua ſimilitudo colligit.vt Ver.Sic oculos,ſic ille man⁹,ſic ora tenebat.Etiā in actu fit homœon.vt idē Verg.Nō aliter q̄ ſi immiſſis ruat hoſtib⁹,oīs Carthago aut antiqua Tyros.Cice.in Verrinis. Subcinctā Scyllā lupis & canib⁹,cū pubeten⁹ virgo ſit ſimilē eſſe,Verris & comitū illius,quib⁹quaſi canibus ſuccinctus ſit. ὁμοίωσις.

EPAGOGE.Fit hęc ex rerū ſimiliū collatione vel argumētorū,ſalua tamē ſimilitudine rerū.vt Vergi. Improuiſū aſpris veluti q ſentib⁹ anguē,Preſſit humi nitēs.Et Cic.ք Roſ.Cōparat occupatiōes Iouis optimi maximi,Syllę reb⁹ geſtis propi⁹,argumēto autē.vt Luci⁹.Nā ſi tu fluct⁹ vndaſq; e gurgite ſalſo tollere decreueris,vēti pri⁹,Hęmatiū,vētū inquā tollas t.c.q.i.l. ἐπαγωγή.

EPITROPE.Hęc fit cū figurate cōcedim⁹,qd velit qs faciat. vt Verg.Ænei.iiij.I ſequere Italiā vētis,pete regna p vndas. Et Cice.i Catilinā.Quid expectas?pficiſcere,nimiū iam diu te ipe ratorem illa tua Malliana caſtra deſiderant. ἐπιτροπή

EVche,precatiōes.Ver.Da nūc Tymbre pater,ferro,qd miſſi le libro.Cic.i Catilinā.Cū īuocat Ionē ad pœnā cōiuratorū. Atq; ita cōcludit.Æternis ſuppliciis viuos mortuoſq; mactabis. εὐχή.

EPIPHONEMa.Hæc ſententia in fine expoſitæ rei cum ad fectu enunciatur.Cicero in Verrinis.Non vitam liberā,ſed mortis celeritatem precabantur. ἐπιφώνημα.

ENTHYMEMA fit cum periodos oratiōis ex cōtrariis ſententijs aſtringiẗ,Apud Luciliū.Si me neſcire hoc neſcis,qd ἐνθύμημα

quęrere dico,quare diuinas quicq̄,aut quare debes ipſe & ſi ſcis q, b,e,ſcire hoc d,t.Cicero in diuinatione.Qui te neq; velle ſua cauſa,nec ſi cupias p.a.r.i.id eſt,mea fuit his,& cætera.

ἐπανάλη-ψις.

EPANALEPSIS.Repetitio ſententiæ propter aliam neceſſariam cauſam,nō vt ſit in figuris elocutionis,ſed apud Lucilium.Vel concilio veſtrum qđ dicitis,olim cœlicolæ adfuiſſemus priore concilio.Cicero pro Rabirio.Libenter ſi eſſet integrū profiterer.Idem,Saturninum C.Rabiri manu interfectū,nihil me iſte clamor cōmouet,vſq; hoc libenter inquam ꝑfiterer.

προεργα-σία.

PRVPERGASIA,vel paraſceue,præmunitio.Qua ante vtimur,vt confirmaret id qđ ſubiecturi ſumus.Vt ſi teſtem ꝑducturi ſumus,ante eſt,ei fidem habēdam eſſe doceamus.Quare velut generalis locus,& tractatus communis eſt.Cicero ꝓ Milone.Ante præmunit licere hominem occidere,& tum ſubito occiſum P.Clodium iure & ſine inuidia,cum ita dicit.Negāt intueri lucē eſſe fas ei,qui a ſe eſſe hominē occiſum fateať.In qua tādem ciuitate hoc homines ſtultiſſimi diſputant? /

παῤῥησία.
Licentia.

PARRHESIA,oratio libera,quā Cornificius licentiā vocat.Cicero pro Ligario.Suſcepto bello Cæſar,geſto etiam ex parte magna nulla coactus,& cętera.Cōtra idem.Quid aliud egimus Tubero,niſi vt qđ hic poteſt,nos poſſimus?Interdum adulāter inducitur.Hic adulatio eſt ꝑ arbitrio,perduellionis liberę,cū ait.Quin cōtinetis vocē veſtrā indicē ſtultitiæ teſtē paucitatis?

παράδο-ξον.
Hypomene

PARADOXON ſiue hypomene,ſuſtentatio vel inopinatum.Hoc ſchema ſuſpendit ſenſum.Deinde ſubijcit aliquid eo contra expectationem auditoris ſiue magnum ſiue minus, & ideo ſuſtentatio vel inopinatum dicitur. Cicero ꝓ Ligario. Hinc prohibitus non ad Cęſarem ne iratus,non ad domum ne iners,nō aliquam in regionem ne condemnare cauſam illam,quam ſecutus eſſet,videretur,& cætera.

προτρο-πή.

PROTROPE,adhortatio ad aliquā rē eſt,& palilogia. Ver. nunc nunc inſurgite remis Hectorij ſocij.
Cicero in Verrē.Hi actiōis liberi,vos qđ ad veſtrā famā ſenatuſq; cōſulta pertinet iudices,ꝑſpicite atq; cōſulite,& cætera.

παθο-ποιΐα.

PATHOPOEIA.Hæc vel odio,vel iracūdia,vel miſericordia cōmoueť,Verg.domꝰ interior gemitu miſeroq; tumul-

tu miſcetur.Cicero ꝓ Roſcio.Nemo erat qui non arderet,illa oīa mallet,q̄ videre in Sex.Roſcij bonis dominantem.& cętera.Apud eūdem in Verrem.Clamor interea fit tota domo,pugna inter ſer uos Rubri atq; hoſpitis.&c.Alio loco. Cædere ianuam ſaxis,inſtare ferro,ligna & ſarmenta circundare,ignēq;.&c.

SYnchriſis,ſiue antitheſis,comparatio rerum atq; perſonarum σύγχρισις inter ſe contrariarum.Vt,ego proiector: quód tu peccas,Tu delinquis,ego arguor pro malefactis:Helena redeat,virgo pereat innocens:tua reconcilietur vxor,mea negetur,filia mea.Cicero ꝓ Murena.Vigilas tu de nocte,vt conſultoribus tuis reſpondeas:ille vt mature quo intendit cum exercitu perueniat.& cætera.Item in Verrinis.Iſte multo ſceleratior & nequior q̄ ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit.&c.

HYperbole,alijs ſchema,alijs tropus videtur:Cæterum fit,cū ὑπερβολή. excedit veritatem ſentententia.Apud Vergilium.
Qui candore niues ante irent,curſibus auras.

FINIS.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS LEXEOS.

PROLEPSIS eſt ſchema λέξεως,id eſt,figura πρόληψις elocutionis,cūm ante numerꝰ redditur verbis,q̄ res perſonæ affiniantur.vt,Nec tantum Rhodope miratur & Iſmarus Orphea. Et,Interea reges(ingenti mole Latinus,Quadrijugo vehitur curru.&c.Latine appellari poteſt præſumptio vel anticipatio.

SYLLEPSIS eſt,cum duabus diuerſiſq; ſententijs & rebus vnū σύλληψις. datur verbum,minime vtriſq; conueniens.vt,Incluſos vtero Danaos & pinea furtim Laxat clauſtra Sinon. Laxat enim ad Danaos referri nō poteſt,ſicut ad clauſtra.Et,Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,Ac vitta comptos voluit prætendere ramos.Non enim ſicut cui prætendere ramos,ita & cui precari poteſt videri ratione connexum.Et,His quidam ſigni, atq; hęc exēpla ſecuti.Hæc Latine dicitur correptio.

ZEVGMA eſt,cū vnū verbum cōiter multis ſentētijs iūgit̄ ζεῦγμα ad oēs pari ſignificatione ꝑtinēs,& adnexū.vt,Æneas vrbe & ſocijs & claſſe relicta.Latīe hęc figura dicit̄ ligatio vel adnexio.

ὑπόζευξις.

HYPOZEVXIS eſt,cum ſingulis rebus,ſententijſq; ſingula debita verba iunguntur.vt,Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,Fraxineæq; trabes,cuneis & fiſſile robur Scinditur,aduoluunt ingentes montibus ornos.&,Venit hyems,teritur Sicyonia bacca trapetis.Glande ſues redeunt læti,dant arbuta ſyluæ.Et varios ponit fœtus autumnus,& alte Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis. Hæc figura Latine vocabitur ſubiunctio vel ſubinſertio,vel ſubnexio.

ἐπανάληψις.

EPANALEPSIS eſt,eorũdem verborum ſimul poſitorum, eiuſdemq; ſententię poſt multa interiecta,cum aliqua periodi cõcluſione facta repetitio.vt,Huc pater o Lenęe,tuis hic omnia plena Muneribus,tibi pampineo grauidus autumno Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris,Huc pater o Lenęe veni.Et,Paſtorum muſam Damonis & Alpheſibœi, Immemor hęrbarum,quos eſt mirata iuuenca,Certantes quorum ſtupefactæ carmine lynces: Damonis muſam dicemus & Alpheſibœi. Latine hæc figura dicitur reſumptio vel repetitio.

ἐπαναφορά.

EPANAPHORA eſt,cũ ab eodẽ verbo plures inchoatę ſentẽtiæ incipiũt.vt, Hic gelidi fontes,hic mollia prata Licori.Hic nemus,hic ipſo tecum cõſumerer æuo.Et,Num fletu ingemuit noſtro?num lumina flexit? Num lachrymas victꝰ dedit?aut miſeratꝰ amãtẽ eſt?Et,bellum o terra hoſpita portas.Bello armãtur equi,bellũ hæc armẽta minant̃.Et,Ver adeo frondi nemorum, ver vtile ſyluis.Et,Nocte leues ſtipulę meliꝰ,nocte arida prata Tõdent̃,noctis lẽtꝰ nõ deficit humor.Latine hęc figura dicit̃ iteratio.

παλιλογία.

PALILOGIA eſt,cũ verbũ qđ in prima ſentẽtia eſt vltimũ,in ſequẽte fit primũ.vt,Pierides vos hęc facietis maxima Gallo. Gallo cuius amor tãtũ mihi creſcit in horas.Et,Addit ſe ſolã timidiſq; ſupuenit Aegle,Agle Naiadũ pulcherrima.Et,Deiphobũ vidi lacerũ crudeliter ora,Ora manuſq; ambas.Et,Cõcurrũt Tyrrhenę acies atq; oĩbꝰ vni,Vni odijſq; viro,teliſq; frequẽtibus inſtant.Latine dicitur regreſſio.

ἀναδίπλωσις.

ANADIPLOSIS eſt eiuſdem verbi cõtinuatim repetitio.vt, Et lõgum formoſe vale,vale inquit Iola.&,O Corydon Corydon,quæ te demẽtia cepit?Et,Me me aſſum q̃ feci,in me cõuertite ferrũ O Rutuli.Latine dicit̃ hæc figura duplicatio.

EPanadiploſis eſt,cum idem verbum in eadem ſentẽtia & primum eſt,& extremum.vt,Cæſaris & famã & nomen tot ferre per annos,Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.Et,Ante nouis rubeãt,ꝗ̃ prata coloribus ante. Et,Vnũ illud tibi nate dea, procꝫ omnibus vnum.Et,Ipſum obteſtemur,veniamꝗ oremus ab ipſo.Latine dicitur incluſio. ἐπαναδί-πλωσις.

METATHESIS eſt,cum qđ ante dictum eſt,poſtponitur:& qđ poſt dictum eſt,anteponitur.vt,Eripis vt perdas,perdis vt eripias. μετάθε-σις.

DIACOPE ſiue diaſtole eſt,cũ inter duo eadem verba diuerſum ponit̃ aliquid mediũ.vt,Culpatuſve paris diuũ inclemẽtia diuum.Et,Duc age duc ad nos.&,Scis Proteus ſcis ipſe.Latine dicitur ſeparatio. διακοπή.

PARENTHESIS eſt,cũ ordinata ac legitima ſentẽtia interrũpit̃ ꝑ alienũ extrinſec⁹,diuerſamꝗ ſentẽtiã.vt,Vare tuum nomẽ,ſuperet modo Mãtua nobis(Mãtua vę miſeræ nimiũ vicina Cremonę)Cãtãtes ſublime ferẽt ad ſydera cygni.&,ipſiꝗ ſuos iam morte ſub ęgra(Dij meliora pijs,errorẽꝗ hoſtib⁹ illũ)Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus. Latine hæc figura dicitur interruptio vel interiectio. παρένθε-σις.

ANTITHESIS eſt,cũ verbũ verbo pari põteſtate ꝑ cõtrariũ reddit̃.vt,Seꝗ nouo veterũ deceptũ errore locorũ.&,Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Frigidus.Latine cõtrarium vel oppoſitio poteſt dici. ἀντίθεσις.

PLOCE,cũ idẽ verbũ ſentẽtiave ad cõſummationẽ ſuperioris retorquet̃.vt,vos o qb⁹ integer æui Sãguis,ait,ſolidęꝗ ſuo ſtãt robore vires,Vos agitate fugã. Quale forſitã & illud accipi poteſt,Pan etiã Arcadia mecũ ſi iudice certet,Pan etiã Arcadia dicat ſe iudice victum.Latine dicitur implicatio vel retractatio. πλοκή.

PAronomaſia eſt,ſecũdũ ꝑdictũ verbũ,poſitio alteri⁹,ipſo poſcẽte ſenſu.vt apud Terẽ.Nã incœptio eſt ametiũ,haud amatiũ.&,Tibi erũt parta verba,huic hoĩ verbera.Quale illud poterit forſitã videri,Nec qſꝗ̃ errãtes acies letũꝗ ferẽtis Suſtẽtare.Cõtra & al'r,pupeſꝗ tuę,pubeſꝗ tuorũ.Latĩe dicit̃ adnoĩatio vel adfictio. παρονομα-σία.

PARAGMENON eſt æque ſimilis figura,cũ & ſupradicto verbo aliud deriuatur.vt,vltro Ipſe grauis,grauiterꝗ ad ter παρηγμέ-νον.

ram pondere vaſto Cōcidit. Et, Oppetere ingētē, atq; ingenti vulnere victū. &, Voce vocat Hecaten. Ire iter, & caſtris audebit vellere ſigna. Latine deriuatio dicitur.

ἐπανόρθωσις. EPanorthoſis eſt, cum ſupradictum verbum verbo ſequenti corrigitur. vt, Non ſubripere, hoc eſt furari. Latine dicitur correctio.

ἐπιστροφή. EPiſtrophe eſt, cum in eadem verba plures ſententiæ deſinūt. vt Horat. Si curtatus inęquali tonſore capillos Occurri, rides ſi forte ſubucula pexæ Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar Rides, Quale forſitan ſit, ſimilis ſi cura fuiſſet, Tunc quoq; fas nobis Teucros armare fuiſſet. &, Impius ante aras, atq; auri cæcus amore. Latine dicitur reuerſio.

κλῖμαξ. CLimax eſt, cum ex re in rem gradum tibi ſententiæ faciūt. vt, Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi phœbus Apollo Prędixit. & cętera. &, Torua leęna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam: Florentem cytiſum ſequitur laſciua capella. Latine hæc figura dicitur gradatio.

Gradatio. ἀσύνθετον. ASyntheton eſt, vel dialyton, cum ratio nulla cōiunctione cōnexa, velut ſolutæ ſententiæ regulam ſeruat. vt, Conſiliunt, partim galea clypeoq; reſultant. Irrita deflexit, partim ſtringentia corpus. & ipſi numerumq; modumq; carinis, nos æra manus naualia demus. Latine dicitur diſſolutio vel incōnexio. Aſyntheton autem modo per ſingula verba fit, æra manus naualia demus. Et: Hæc eadem, Ænea, terram, mare, ſidera, iuro. Modo per plura verba, & per ea quæ Græci vocant κῶλα. Deniq; quid veſper ſerus vehat, vnde ſerenas Ventus agat nubes: quid cogitet humidus auſter, Sol tibi ſigna dabit. & nube caua ſpeculantur amicti, Quæ fortuna viris, claſſem quo littore linquant, Quid veniant, &c.

ἐπάνοδος. EPanodos eſt, cum duabus breuibus, pluribuſve propoſitis, ad ſingularem enarrationem recurritur. vt, diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum, quorum Iphitus ęuo Iam grauior. &, Protinus Orſi lochum, & Buthen, duo maxima teucrum Corpora, ſed Buthen auerſum cuſpide fixit, Loricā galeāq; inter qua collą ſedentis Inuenit. Latine dicitur euerſio vel egreſſio.

παραδιαστολή. PAradiaſtole eſt, cum ſimiles res diſcernuntur, contrariis redditis, vt, Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres, Ar-

boribus venti,nobis Amarillidis iræ. Et, Dulce ſatis humor,depulſis arbutus hædis.Lęta ſalix fœto pecori,mihi ſolus Amyntas. Latine dicitur diſcriminatio.

DIÆRESIS eſt figura ſermonis,cum rerum diſtributione,vt,Hic Dolopum manus,hic ſæuus tendebat Achilles. Claſſibus hic locus,hic acies certare ſolebant .Et,Hic portus alij effodiũt.Et ferit enſe grauem Tymbręus Oſirim.Hæc Latine dicitur diſtributio vel deſignatio. διαίρεσις.

ANTISTASIS eſt,cum idẽ verbũ repetitur in contrario ſenſu.Vt,Vna ſalus victis,nullã ſperare ſalutẽ.Et,Ex illo Corydon Corydon eſt tẽpore nobis.Hęc Latine dicit̃ intentio. ἀντίστασις.

METASTASIS eſt, vel metabaſis , cum a loquentis perſona ad perſonam tranſitum facimus, ratione aliqua vel affectu.Vt,Non hæc Euandro de te promiſſa parenti Diſcedens dederam.Deinde,Et nunc ille quidem ſpe multũ captus inani . Fors & vota facit.Deinde,Infelix funus nati crudele videbis . Hi noſtri reditus expectatiq; triumphi.Hæc mea magna fides,at non Euandre pudendis Vulneribus pulſum aſpicies.Hæc figura dicitur variatio,aut tranſitus. μετάστασις μετάβασις

APOSTROPHE eſt,cum ſermo a recto & inſtituto ordine in diuerſum ac cõtrariũ vertitur.Vt,Scipiadas duros bello,& te maxime Cęſar.Et,Impulerit ferro.Latine cõuerſio dicitur. Inter metaſtaſin & apoſtrophen hoc intereſt,ꝙ metaſtaſis perſonarum multiplicata variatio eſt,& ab alia ad aliam,deinde rurſus ad aliam,& deinceps gratulatio tranſitur.At in anaſtrophe commutatio eſt perſonę fere vnius. ἀποστροφή.

SVnt aũt & alię figurę,mire orationi decus ornamentũq; tribuentes.Hoc a ſupioribus diſcere te oportet,ꝙ nõ tam ſententiarum perpetuarũ ſunt figuræ, q̃ ſingulorum pene verborum , & ꝙ carent appellationibus proprijs.Fiunt autem per caſus, numeros, prępoſitiones,genera,perſonas , & ſiqua ſunt aliquarum exempla, ſummatim breuiterq; ponentur.

FIgura per caſum genitiuũ.Vt ſi dicamus,Cõſtans vir animi pro cõſtãtis animi.Itẽ alia.Vt ſe habent iſta.Iſq; amens animi,& rumore accenſus amaro. Et, At nõ infelix animi Phœniſſa. Et,Acturum pius Æneas atq; integer æui Aſcanius.Et,Hic annis Antiptoſis per g tĩ.

grauis atq; animi maturus Aletes. Et, Si quis dicat pecuniȩ diues vt, Inſula diues opum. Et, Diues equum, diues pictai veſtis, & auri. Item =quas illi lȩta bonorum. Et, Expediunt feſſi rerum. Et, Ille mihi ante oculos felix functuſq; laborum, Egregiuſq; animi. Et ſi qua ſunt talia.

Per datiuũ

FIgura per datiuum. ſi quis dicat, Timeo illi, pro timeo pro illo. & talia. Vt =et pariter comitiq; oneriq; timentem. Et, Tũc decuit metuiſſe tuis. Et, Hæc cum Dardanio Ænéȩ miranda videntur, pro ab Ænea. Et quæ antique dicta ſunt =cui nomen aſylo Romanum eſt. Et =cui nunc cognomẽ Iulo Additur. Et, Cui Rhemulo cognomen erat. Et =cui nomen Amello Fecere agricolæ. Item ſi qua ſunt & alia.

Per acc̃m.

FIgura per accuſatiuum. Vt ſi quis dicat, Togam fuſus, pro fuſam togam habens. Vt ſe habent iſta =nodóq; ſinus collecta fluenteis. Et =ſciſſa comã. Et =roſeas laniata genas. Et =tumiduſq; nouo præcordia regno. Et, Inflatum heſterno venas vt ſemper Iaccho. Et, Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuictum. Et quæ antique dicta ſunt =forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Et =numeros memini ſi verba tenerem, pro numerorum memini. Item ſi= qua ſunt talia.

Per abltm̃.

FIgura per ablatiuum. Si quis de quopiam dicat, Magnus virtute, bonus bello, pro in bello. Et, Erectus capite incedit. Vt ſe habẽt iſta, Purpureis criſtis iuuenes auroq; coruſci. Et, Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ. &, Vnde prius lætum ſiliqua quaſſante legumẽ. & =tereti ſubnectit fibula gẽma. & =qui forte tapetibus altis Extractus. &, Quam tua ni ſpoliata armis excuſſa magiſtro Deficeret. Item ſi qua ſunt talia.

Grȩca figura per octauũ caſum.

FIgura Grȩca aut caſu varietas. vt, Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas. & =placido ne etiam pugnabis amori? pro tecum certat, & cum amore pugnabis. Et, Reddidit vna boum vocem, pro vna e bubus. Item ſimilia, aut præpoſitione detracta. Vt =maria aſpera iuro. Et =tyrrhenum nauigat æquor. Itẽ quæ ſunt talia.

Per pſonas & nũeros.

FIgura per pſonas. Vt ſi quis dicat, Vos ſuperi Iuppiter pcor. Vt ſunt iſta, Vos o Calliope precor aſpirate canẽti. Et, Vos o patricius ſanguis, quos viuere fas eſt. Item ſi qua ſunt ſimilia.

FIgura ꝑ numeros,vt ſi quis dicat,Populꝰ locuti ſunt.Vt,Pars in fruſta ſecant,verubuſq; trementia figũt.&,Pars calidos latices & ahena vndantia flãmis Expediunt.&,ſequitq; animis ignobile vulgus, Tum pietate grauem ac meritis ſi forte virum quem Conſpexere,ſilent.Et ſiqua ſunt ſimilia. *Per nũeros*

FIgura per præpoſitionem ad. Modo ſemel & ſimplicem poſitam.Vt ſi quis dicat,aduoluor illum,pro ad illum voluor.Et accedo illum,quaſi ad illum accedo.Vt,Explorare locos,quas vento acceſſerit oras. Et,Nuncia fama ruit,matriſq; adlabitur aures, Euriali.&,Electram Graij perhibẽt Atlantide cretam. Aduehitur Teucros.Modo ſimpliciter relatam.Vt,Quin adeat ad eũ/adgrediar ad illum.& ſiqua ſunt talia. *Per ad.*

FIgura per præpoſitionem in. Modo ſemel ſimplicem elatam. Vt,Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.&,Tu calamos inflare leues,quaſi in calamos & in ebur flare.Et apud Salluſtium,Atq; eos a tergo incurrerũt.Quaſi in eos incurrerunt.Modo dupliciter elatam,Vt,Induerat Circe in vultꝰ, ac terga ferarũ. Induit in florem,& ramos curuauit olentes.Et,Hunc vt prona iugo lęuum incumbebat in amnem.Et ſi qua ſunt ſimilia. *Per in.*

FIgura per verborum qualitatem. vt,Caput velor,pro caput velo,aut capite velor. vt, Capite ante arã Phrygio velabar amictu.&,flaua caput nectuntur oliua.&,pecudum fuluis velatur pectora ſetis.&,aut pacem Troiano ab rege petendum.&,populare penates,pro populari. *Per genera verborum*

FIgura per modos temporum. Vt cum dico,Libens fecero,ꝑ faciam.vt,donec me flumine viuo Abluero. *Per modos*

FIgura per aduerbiorum qualitatem.Vt cum dicimus.Ad illum cœno.Ad villam moror,pro apud villam.&,terræ iacet, pro in terra.&,domi militięq; res geſtas.Et,Cuius demo nota eſt annos ſexaginta natus.&,tot annos Bella gero. *Per ꝓpoſitionẽ mutatã aut regimen.*

FIgura per pleonaſmon.vt,Antiquum obtines,vt mortem occumbere,& obire diem,& viuere vitam,& pugnare pugnam, & ire iter,& oculis videre,& voce vocans Hecaten. &, Hunc oro ſine me furere ante furorem.Ac ſi qua ſunt talia. *Pleõaſmos figura.*

FIgura per eclogam verborum. Vt cum enunciamus bonos dicere, fortes pugnare. Item, Da bibere, da cœnare,&, *Per eclog. verborum*

Donat habere viro,Et,Cunctaturq; metu, letumq; inſtare tremeſcit. Et =da ſternere corpus.Et =da iungere dextram. Et =quale per æſtum Dulcis aquę ſaliēte ſitim reſtringere riuo.Et.Hoc ridere meum tam nil,nulla tibi vendo,Iliade.

Per noia. pro aduer. FIgura per eclogam aduerbiorum.vt cum dicimus,Magnum tonat,tumidum loquitur=magnūq; fluētem Nilum. Et =vtq; volutus Ad terras.Et=immane ſonat per ſaxa.Et=nec longum lętabere.Et =graue olentis auerni. Et =horrendum intonat armis. Et, Nauibus infandum amiſſis.Et ſi qua ſunt talia.

Per pnoia FIgura per pronomina. vt,Nullus dixeris,pro ne dixeris. Et, Quis mulier.

Per Eclo. noim. FIgura per eclogam nominum. Vt cum dicimus, Bonum eſt virtus,malum infamia. vt,Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hædis.Et,Tale tuum carmen nobis diuine poeta, Quale ſopor feſſis in gramine.

Iulij Rufiniani de Schematis. Lexeos,Finis.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS DIANOEAS.

SChemata Dianœas, id eſt,figuram ſententiæ intuentes, aliqua a vulgari & ſimplici cum ratione mutamur. Cum omnes autem quę orationem ſenſu figurant, generaliter figuræ communiterq; dicantur: hæc tamen proprie figura, ac ſpecialiter dicitur, quę in ſcholis vulgo vſurpatur.

Controuerſiæ Figuratæ.

HVius ſpecialis figurę vſus multiplex.

Vnus,ſi dicere manifeſte parū totū eſt,vt dicunt in eū figurę,qui ſub cōditiōe abolitionis tyrānidem depoſuit. Vt,Pręſens tutor libertatis,neq; tñ immemor legū ſum,q̄ mihi ſemp ſacroſanctę fuerunt.Hoc enī aduerſariū percutit, cui non ſemp ſacroſanctę leges fuerunt.Quale eſt illud forſitan apud Vergiliū.Tuq; prior,tu parce,genus qui ducis Olympo.Proijce tela manu ſanguis pius.Nā ſimul cauſam belli ciuilis oſtendit in Cęſare fuiſſe,dū dicit priorē illū debere parcere,ſimul dolorē confeſſa,& in iudicio ſuo quærit, tanq̄ ideo parcere prior debeat, quia ſit Anchiſæ pius ſanguis,& ab Olympo genus ducat.

Secundus harum vſus eſt figurarũ, cum quid oblique nunciamus, quia dicere palam minime licet, & inhoneſtum eſt. vt, Fere figuræ in alterum patrem fiunt, cum quis hoc modo patrem vellicat: Placuit conditio patrimonij meo etiam patri, & ago illi gratias, ꝙ vxorem hanc potiſſimum ducerẽ hortatus eſt. Per hæc enim ſoceri cupido in aurum detegitur. Quale forſitan Vergilianum illud poſſit videri, Illum non populi faſces, nec purpura regum Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres. Non res Romanæ perituraq; regna. Nam illum ſentit & dicit, Non res Romanæ perituræ & regna flexere. Verum per res Romanę, latet imperia dicta, ſed regna vocat, tanq̃ non de imperijs Romanis iſta dicantur, ſed de quibuslibet regnis.

Tertius vſus eſt harum figurarum, quę gratia venuſtatis adhibentur, qui tamen ironiæ eſt proximus. Sed eiuſmodi figurę quæ iuuenibus in ſchola laſciuiunt, vt Cornutus ait, minime naturæ ſunt, & parum ganeis foroq; conueniunt. Nam in his quæ prodeſſe aut obeſſe cauſę videtur, cur quod nolis intellegi dicas? aut cur quod facias intelligi inuoluas?

PRocatalepſis eſt ſchema dianœas, cum id quod aduerſarius arrepturus eſt, aut quæ obiecturus, præſumimus ac prædicimus. Vt illud, neq; me Argolica de gente negabo, Hoc primum. et, ſcio me Danais e claſſibus vnum, Et bello Argolicos fateor petiiſſe penates. Latine hæc figura dicitur pręceptio vel anticipatio. προκατά-ληψις.

PRocataſceue eſt procatalepſi proxima, cum rei de qua acturi ſumus, colorem præparamus, atq; ꝑtendimus. Vt in illo, Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent, vſq; Quæ bella exhauſta canebat. Nam primo de inſomnijs queſta eſt, demum mirari ſe virtutem hoſpitis dixit, & veram fidem eſſe, a dijs illum genꝰ ducere: miſereri etiam caſus & errores, vt verecundius poſtea de amore fateretur, quaſi in affectum hoſpitis vel inſomnijs, vel admiratione calamitatis inducta ſit. Hæc figura dicitur Latine Præparatio. προκατα-σκευή.

ANtipophora eſt figura ſententiæ, qua aduerſariorum nobis ſententias ac dicta proponimus, ac ſubſtituimus, in hoc tantum, vt illis reſpondeamus. vt, Verum anceps pugnæ fuerat fortuna, fuiſſet. Si perijſſe ſatis ſemel eſt, peccare fuiſſet Ante ſatis. Lati- ἀνθυποφο-ρά.

ne dicitur oppoſitio vel obiectio.

σχέσις. SCHESIS proxima figura eſt antipophoræ, qua aduerſariorum affectum quẽlibet fingimus cui reſpondeamus. Vt in illo, Indignum eſt Italos Troiam ſuccendere flammis Naſcẽtem, & patria Turnum conſiſtere terra: Quid face Troianos atra vim ferre Latinis? Hæc non ita Iuno propoſuit, quaſi manifeſte Venus indignũ eſſe dixiſſet, ſed quaſi indignum eſſe Veneri fingeret, vel ſuſpicaretur. Hæc Latine dicitur adfictio.

ἀνασκευή. ANASCEVE eſt ſuperiorũ ꝓxima figura, qua ab aduerſarijs maxima ꝓpoſita deſtruimus ac redarguimus velut falſa. vt Nũc Lyciæ ſortes, nũc & Ioue miſſus ab ipſo, Interpres diuum fert horrida iuſſa per auras. Latine dicit deſtructio vel euacuatio.

ἐπιτίμησις. EPITIMESIS eſt etiam proxima figura, cum aduerſariũ iiſdẽ verbis quibus ab eo laceſſiti ſumus percutimus. Vt in illo, Quis deus in fraudem, quæ dura potẽtia noſtra. Vbi hic Iuno, qa ſcilicet Venus dixerat, Si nulla eſt regio Teucris, quã det tua coniunx Dura. Et bis capti Phryges. Latine dicit obiurgatio.

ὑπόκρισις. HYPOCRISIS eſt figura ſententiæ, cum aduerſarium geſtu, & pronunciatione extollimus, vel abiicimus, & ſpernimus. Vt in illo, Cantando tu illum? aut vnq̃ tibi fiſtula cera Iuncta fuit? Additur enim, Tu nullus alioqui, illum aũt magnũ in canẽdo. non ego Daphnin Iudice te metuam. Qui licet mihi iniquus es, & non recte iudicaturus. Latine dicitur pronunciatio.

εἰρωνεία. IRONIA eſt figura ſententiæ, laudis & orationis, & magnificandi, non ſine deriſu in contrarium tendens. Vt in illo.

Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis
Tuq; puerq; tuus: magnum & memorabile numen,
Vna dolo diuum ſi fœmina victa duorum eſt.

Latine dicitur diſſimulatio vel irriſio.

χλευασμός. CHLEVASMOS eſt ironiæ proxima figura, cum aliquos amara oratione non ſine deriſu inſectamur ac lædimus. vt, En agros, & quam bello Troiane petiſti Heſperiam, metire iacens. Et, Huc age, nulla tuos currus fuga ſegnis equorum. Latine dicitur inſectatio. Inter chleuaſmon autem & ironiam hoc intereſt, q̃ ironia ſpecie magnificatiõis illudit, & dum laudat irridet. At Chleuaſmos palam cum amara inſultatione caſtigat.

SARCASMOS chleuaſmo proxima eſt, & ſimilis figura, qua aduerſariorum facta cum exacerbatione admiſſi eorum laceſſimus. vt apud Salluſtium de Syllæ crudelitate. vt in M. Mario, cum fracta prius crura per artus, expiraret. Latine dicitur exacerbatio. σαρκασμός.

ANTIPHRASIS eſt figura ſententiæ, cum quædam negamus nos dicere, & tamen dicimus. vt apud Lucilium, Non tango ꝙ auarus homo eſt, ꝙꝗ īprobus omitto. Et apud Vergilium, Quid memorem portus, Lucrinoqꝫ addita clauſtra. Latine dicitur omiſſio. ἀντίφρασις.

ETHOPOEIA eſt alienorum affectuum qualiumlibet dictorumqꝫ mutatio non ſine reprehenſione. Latine dicitur figuratio vel expreſſio. ἠθοποιΐα.

PROSOPOPOEIA eſt figura ſentētiæ, qua oratio ad alicuiꝰ perſonæ orationem imitandam retorquetur, Latine dicitur deformatio vel effiguratio. προσωποποιΐα.

ENERGIA eſt figura qua formam rerum & imaginem ita oratione ſubſtituimus, vt lectoris oculis præſentięque ſubijciamus. ἐνέργεια.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS DIANOEAS, FINIS.

SVLPITII VICTORIS AD M. SILONEM GENERVM DE ARTE ORATORIA PRÆFATIO.

SVLPITIVS VICTOR M. Siloni genero. Quod frequenter a me poſtulabas, videor expediſſe. Cōtuli in ordinem ea, quæ fere de oratoria arte traduntur, ſecūdum inſtitutum magiſtrorum meorum, Zenonis pręcepta maxime perſecutus, ita tamen, vt ex arbitrio meo aliqua pręterirē, pleraqꝫ ordine immutato referrem. Nōnulla ex alijs quæ neceſſaria videbantur, insererem. Recte an perperam fecerim, tu iudicabis. Nec enim volo hæc in multorum manus peruenire.

henditur, vtraq; hæc definitio, ideo quòd vtraq; inuenitur cõtra. Nam & theſis poteſt habere definitate perſonæ circumſtantiam, ſi ita ponamus: An Ciceroni poſt conſulatum eundum in prouinciam fuerit. Vel, quod exemplum poſitum eſt apud Græcos: An Socrati vxor ducenda fuerit. Neq; enim eſt hypotheſis, ſi illo modo poneretur: Deliberat Cicero, an poſt conſulatum eat in prouinciam, aut, Deliberat Socrates, an ducat vxorem, quæ ſunt cauſæ deliberatiuæ. Sed quoniam nos hodie diſputamus, debuerit ne ille facere, eſt theſis, q̃uis ſit definita perſona. Inuerſio. Quidam in ſolitudine inuentus eſt, cum gladium cruentum teneret, & recens cadauer occiſi hominis ſepulturæ daret, reus fit cædis. Hæc quidem certa cauſa eſt, Poteſt enim ille quicunque repertus eſt, reus fieri, & ſi definitæ perſonæ circumſtantiam non habet. Melius ergo & theſis & hypotheſis definiri videntur, hoc modo: Theſis eſt res rationalem diſputationem recipiens, cui9 finis, inſpectio. Hypotheſis, res rationalem diſputationem recipiens, cuius finis actio & iudicatio. Sic enim videtur ad certam definitionem vtrumq; eſſe perductum. Siue enim erit, ſiue non erit definita perſona, certe cum inſpiciendi tantum gratia diſputabitur, erit theſis. Cum vero ita ſe res habebit, vt ſit diſceptatione iudicandum aliquid & agendum, tum eſſe hypotheſin ſciemus. Cum finis autem iſta eſt, non dubiũ eſſe, adeo vt paucis plerumq; mutentur, theſis eſt, an vxor ducẽda. Quòd ſi rei fiant de moribus iuuenes, quare iurauerint ne vxores ducerent, erit hypotheſis. Habebit autem theſis inſpectionem, hypotheſis iudicationem: vt iam ſupra dictum eſt. Itaq; hypotheſin ſciemus quidem in cõtrouerſiis & litibus eſſe, ſic ĩ actionibus atq; cauſis: Theſin vero in κατασκευαῖς & ἀνασκευαῖς. Itemq; in his quas Græci χρείας vocant, cum diſputatur, recte ne quid dixerit Diogenes, vel ſi Socrates. Item laudes & vituperationes videntur ad theſin pertinere. Iam illa quidem certe theſis ſunt propria, an vxor ducenda, an nauigandum. Nam leges vel ἀνασκευῆς, vel κατασκευῆς, hoc eſt, aut reprehenſionis, aut confirmationis & ſuaſionis, ad poeſin pertineãt neceſſe eſt. Loci quoq; communes, nã inuectiuæ accuſationis eſt portio.

Theſis.

Hypotheſis

NVnc quoniam oſtendiſſe plene videmur quid ſit rhetorica, & in quibus rebus eius opera verſetur, dicendum eſt quæ

Officia rhetoris. officia ſunt rhetoris. Sunt autem, vt traditum eſt, tria, intellectio, inuentio, diſputatio. Etenim cauſa propoſita, primũ intelligere debemus, cuiuſmodi cauſa ſit: deinde inuenire, quæ apta ſunt cauſæ: tum inuenta, recte & cum ratione diſponere. Neq; me hoc loco fugit, quæ M. Tullius tradat. Et de intellectu enim nihil tradit, credo, quia magis diligentiæ atq; ſapientiæ, ꝗ artis exiſtimet inuentionẽ, aut & diſpoſitionem, & elocutionem, & memoriam, & pronunciationem, ad officium orationis dicit pertinere. Sed nos a Græcis tradita vt cœpimus perſequamur ea vſq; per ſingula.

INtelligendum primo loco eſt, theſis ſit an hypotheſis. cum hypotheſin eſſe intellexerimus, id eſt controuerſiam, intelligendum erit an conſtat, ex qua ſpecie ſit, deinde ex quo modo, deinde cuius ſtatus, poſtremo cuius figuræ. Et quoniam hæc exequenda ſunt plenius, ad ſingula reuertamur.

θέσις. THESIN ab hypotheſi, quemadmodum diſcernere debeamus, iam ſupra docuimus. Vt autem intelligamus an cauſa conſtet, dicendum eſt pleraſq; cauſas non conſiſtere, quas Græci ἀσύστατα vocant. Hæc fiunt modis quinque. Aut enim eſt ἰσάζουσα, cum paria ex vtraque parte dicuntur, vt ſi reos ſe furti inuicem faciunt, duo pauperes perfoſſo pariete communi. Aut μονομερής, ſi ex altera parte prævalida ſit cauſa, ex altera prorſus infirma. Aut ἄπορος, vt non ſit vnde actio perueniat ad probationis effectum. Vt ſi de ſponſione certent, quorum altera parem, altera imparem ſtellarum dixerit numerum. Aut ἄδοξος, id eſt, inhoneſta, turpis, & de rebus perſoniſve deformis. aut ἀπίθανος, id eſt, incredibili circunſtantia: vt ſi centum præmia petat, qui tyrannicidia fecit centum. Hæc vitia cauſarum ſcienda ſunt nobis, vt ſcire poſſimus, quas cauſas putemus conſiſtere, quas repudiandas eſſe, quia non conſiſtant. Sic quoque magni iudicii eſt in hac parte non labi, quia frequenter eueniat, vt multæ cauſæ videantur cõſiſtere, neque tamen conſiſtunt. Subſiſtunt autem, quæ habebunt intentiones ex vtraq; parte contrarias, ac propemodum pares, & pene ex æquo valentes. Iuxta hoc diximus intelligi oportere, quæ ſpecies cauſæ foret. Iudiciale vel deliberatiuum, facile erit ſecundũ differentiam dinoſcere, ſed aliter ſunt ſpecies cauſarum differentes. Aut enim ethica eſt, id eſt moralis: aut pathica, id eſt cum ali-

quo motu aut affectu:aut tãtum iudicialis.Multum autem intererit hæc ſcire,vt perinde confirmetur oratio.

ETHICA igitur erit cauſa,id eſt moralis, cum erit ſuſcipienda perſona vel ruſtici vel dyſcoli,aut patris indulgentis aut contra ſeueri in eiuſmodi cauſis, ſi eas intellexerimus id facere, quod fieri oportebat,vt omnis oratio perſonarum apta ſit moribus. ἠθική.

PATHETICA eſt cauſa,cum perſonæ eius quæ loquitur,repręſentandus effectus eſt.Si ſeſe debebit vel indictiõe aliqua, atq; ira vel dolore aliquo,vel vt plerumq; accidit luctu excitatos, excire,non erit ocioſum vt commota ſit & excidens omnis oratio.perinde atq; ipſa res exiget. παθητική.

IVdicialis eſt cauſa,nudam habens pugnam.Et hoc intererit inter ſuperiores ſpecies & iſtam,quòd hic quidem preſſa & teres, & forenſis actio eſſe debebit:in illis autem ſuperioribus diligẽtius aliquid & cultius & electius certe in pathetica celſius aliquid atq; commotius proferendum eſt. Iudicialis.

POſt hęc intelligendum,quemadmodum diximus,ex quo modo cauſarum ſit controuerſia.Modi autẽ cauſarũ ſunt qnq;: aut enĩ ẽ ἄδοξος.i.humilis,aut δυσπαρακολούθητος.i.obſcura.Hęc ſcire nõ erit ocioſum,quia perinde iã a principiis actio eſſe decebit, prout modus cuiuſq; cauſæ poſtu'arit. In cauſa honeſta, id eſt, in qua & perſona,& res erunt honeſtæ nihil erit magnopere, niſi de victoria laborandum.At contra,in ammirabili cauſa & per omnes quidẽ partes orationis ſollicita actio eſſe debebit,ſed,etiam in principiis maxima ex parte.Ammirabilis enĩ cauſa eſt,quare eſt admirabilis dicta, quæ talis facie ipſa videt,taliſq; apud opinionẽ iudicum cœpit eſſe,vt admirentur quenq̃ ad defenſionem eius accedere.In huiuſmodi,vt diximus cauſa,magna arte intendendum eſt, vt & patientiam & adtentionem a iudicibus & beneuolẽtiam impetremus.Hic nimirum opus erit inſinuatione,quam alio loco inter exordiendi præcepta trademus,vt ſcilicet non ſolũ actus a principio ſumamus,ſed etiam beneuolentiã & miſericordiam iudicum prouocemus,de communibus hominum periculis præloquentes, q; pleriq; non ſuo merito ſed vel iniquitate,vel liuore hominum, vel malitia in difficilia vitæ ac famæ pericula deuocentur. Modi cauſarum. Ammirabilis cauſa.

ἀμφίδοξος

AMPHIDOXOS eſt anceps cauſa ex parte honeſta & parte inhoneſta.Id fit illo modo.Si res quidẽ inhoneſta ſit,& honeſta perſona,vt ſi reus ſit cædis vir fortis,qui decem milibus datis carnifici,inimicum ſuum ipſe damnatum occiderit:honeſta p̃ſona eſt,& viri fortis,& res inhoneſta quã fecit.In huiuſmodi cauſa illa præcepta ſunt , vt incipiamus ab ea parte quæ eſt honeſta, tum ſi minore cum odio iudicũ & offenſione dicturi ab eo,quod quaſi præpoſito aliquo & prætento latebit.

ἄδοξος.

ADOXOS humilis cauſa non erit illi ſimilis,quã non conſiſtere ſupra diximus. Illa enim propter turpitudinem excluditur.Hæc non de turpi,ſed de re paruula & humili eſt.In eiuſmodi cauſa operari debebunt illa præcepta,quæ de attentione tradũtur.Attentum enim neceſſe erit iudicem facere in ea re,quã aliter ille per contemptũ & faſtidium fortaſſis non audiet . Fiet autem attentus,ſi dixerimus rem quidem paruam agi, quæ verſetur in cauſa:ſed magnam eſſe ſpem eius qui litiget,& ipſi⁹ qui de omnibus rebus cum diligẽtia debeat cognoſcere,vt quod viri boni eſt, ex æquo de maximis minimiſq; pronunciet. Et obſcura cauſa ſæpenumero in manus veniet,vel perſonis multis impedita , vel rebus.In eiuſmodi cauſis maximam curam adhibere debemus,vt faciamus iudicem docibilem,id eſt,vt cauſam quo diligentius explicemus hæc omnia,ex contraria parte animaduerterit,ad vtilitatẽ noſtram arripere debemus:& his maxime aduerſarios vrgere debemus,in quibus aliquod eorũ eſſe vulnus ſciemus. Iuxta hęc intelligendum quid ſit ſtatus,ſed hæc interim differamus,de ſtatibus poſtea plenius tradituri.

Figuræ cauſæ.
Simplex.
Coniuncta.

Reliquum eſt,vt intelligamus quæ figura ſit cauſæ. Aut eñ eſt ſimplex cauſa,aut coniuncta,aut concertatiua.Simplices cauſæ minus artis curæq; deſiderant.In coniunctis aut concertatiuis adhibenda eſt ſtabilis ratio. Coniunctæ ſunt, cum reus non vno ſtatu,nec vna actione defenditur,ſed duplicatis ſtatibus atq; coniunctis.Hic diligenter cauendum eſt,ne alter ſtatus alterũ impugnet,ac potius alterum alter ſtabiliter firmet. Exempla non deſunt Tulliana.Coniuncta cauſa eſt pro Milone.Defenditur eñ ſtatibus duobus relatione,ꝙ merito Clodius dicatur occiſus,cum feciſſet inſidias. Compenſatione, ꝙ dicitur bono Reipub.occiſus

peſſimus ciuis.Facile erit animaduertere,quid in eiuſmodi cauſis debeat fieri videntibus quid fecerit Cicero.Non enim compenſatione,quam poſtea induxit,infirmauit priorem ſtatum,ſed confirmauit ac multo reddidit fortiorem,cum enim ipſo perſuaſit iudicibus,inſidiatorem peremptum fuiſſe,quoniã etiam glorioſa Miloni poſſit eſſe illa defenſio,ſi propter Remp. fuiſſe videatur.Etiã illud apud Tullium ſimile eſt.Cluentius poterat præſcriptione defendi, Inuidioſum hoc & periculoſum videretur.Placuit ergo illud & negatione defendi.Hæc negatio non ſolum infirmata non eſt addita præſcriptione,ſed etiam firmior facta,cum ita actum eſt,vt perſuaderetur iudicibus,præſcriptione cauſam potuiſſe defendi,niſi quia poterat probari iudicium non eſſe corruptum,Nam quoties coniunctæ incidunt:cauſæ,reſpiciendũ nobis eſt,quem ex duobus ſtatibus aut ex multis ponamus loco principali.Hoc enim ipſa ſuggerit ratio,prout cauſæ vtilitatis poſtulabit, & prout defenſio hæc vel illa maiores vires habebit.Non dubium enim,quin validior actio facienda ſit principalis.

Certatiuæ.

CErtatiuæ cauſæ aut circa rem ſunt,aut circa perſonam.Circa rem erunt,aut ſi leges aut rogationes ad populum,aut etiam in ſenatu ſententiæ feruntur,atq; hæc inter ſe diuerſæ erunt, atq; certabunt. Hæc cauſæ vtiq; ſtatum negocialem habeant neceſſe eſt.Sed nunc aliud magis quærimus,iſte quis tractus ſit huiuſcemodi cauſarum atq; diuiſio.Neceſſe eſt vtiq; & contraria refellere,& probare noſtra.Sed poteſt eſſe dubitatio,vtrum per ſingulos locos eamus aduerſarios reuincendo,quare id quod ferat,vel cenſeat contrarium vtilitati,tum autem impoſſibile vel difficile, vltimo inhoneſtum,deinde ad initiũ reuertamur , doceamus id quod nos feramus vel cenſeamus & legitimum eſſe,vt iſtud impoſſibile atq; facile & honeſtum. An vero per ſingulos locos vtrumque faciamus,vt doceamus & illud quod ex aduerſo erit, non eſſe legitimum:& illud quod ex bonis erit,eſſe legitimum:& illud iuſtum,& noſtrum iuſtum,& pari ratione per ſingulos locos & cætera perſequamur.Et hoc ſcilicet melius,q̃ de vna cauſa duas quodammodo cauſas facere.

Cõcertationes multiplices.

SEd ſcire debemus,non ſolum duplices, ſed & multiplices concertationes eſſe poſſe in ſententiis,maximeq; poſſunt multa eſ-

ſe multorum,atq; diuerſæ.In quibus omnibus idem facere licebit, vt exploſis ſingulis per locorum ordinem,vt diximus,ſtatim quare noſtra ſententia maxime aſpicienda ſit,explicemus.In illo autem legitimo quadrifaria quodammodo quæſtio eſt. Aut enim dicimus,quæ ex aduerſa parte dicantur legibus eſſe contraria: noſtra vero legitima,aut noſtra ſi non ſunt legitima,eſſe tamen vtilia,aut vtraq; quidem eſſe legitima:ſed noſtra magis vtilia,vel magis neceſſaria,aut vtraq; quidem eſſe legitima,ſed quæ inde dicantur, magis legibus inimica atq; contraria. Similis ratio in cæteris locis,ac maxime proximo loco qui eſt contra æquitatem. Vtilitatis locus ſic firme tractatur,vt aut dicamus quod ex aduerſa parte dicitur inutile eſſe.Vtile autem quod nos cenſeamus,aut vtrunque quidem vtile,ſed ex hoc neceſſitate exigere.Iam in eo loco in quo quæritur,poſſitne quid fieri,duplex quæſtio eſt.Aut em̃ dicimus non poſſe fieri quod inde dicatur:hoc vero poſſe,quod contendamus ipſi:vtraq; quidem poſſe,ſed hoc facilius.Peractio eſt honeſti loci,vt ſi poſſumus,dicamus illud inhoneſtũ,ſed hoc inhoneſtius: aut ſi hoc nõ poſſumus,ſed ſi vtrũq; inhoneſtũ eſt:illud tamen inhoneſtius,vt quod inde dicatur.Diximus & circa perſonam eſſe concertationum vnam quæſtionem,vt de felicitate gignendi,quis felicior pater.Iam hic ex ipſa cauſa argumenta ſunt,quare alter videatur eſſe felicior,nec ſimilis diuiſio.Eadẽ tamen vllo modo,vt repulſis qui ex aduerſa parte dicuntur. Econtrario quæ pro nobis faciunt,ſingula ſtatim ſingulis oppoſita perſequamur. Sed ne alia quæramus,licet ex his controuerſiis ſumere exempla, quæ paulo poſt ponemus,cum cœperimus de ſtatibus.Nam & illa cauſa coniecturalis inter nouercam & captiuam de beneficio,& illa rurſus finitiua inter duos,quorum alter tyrannum ex arce deiecit,alter occidit,concertatiuæ ſunt circa perſonas.In vtraq; autem plane contendimus,quæ talium concertatiuarum debet eſſe diuiſio.

Vtilitatis locus.

¶Nunc quoniã ex tribus oratoris officiis,primum officiũ iã cœpimus noſſe,& perſecuti ſumus quę intelligenda ſunt,ſequitur nũc qua debet operari,vt inueniãtur ſenſus principiis cæteris partibꝰ cõgruẽtes,& argumẽta ad exẽplũ & probationẽ ſentẽtiæ,ſiue naturales,ſiue morales,ad vim & ornamentũ.& cętera huiuſmodi. Iam conſilii & iudicii partes erunt,vt de inuentis iudicemus,ſiqua non

apta incurrerint. His autẽ quæ probauerimus, vtiliter & congruẽter vtamur. Atq; in hac quidem parte nõ multa præcipi poſſunt.

IN diſpoſitione plus artis eſt, quod tertium oratoris officium dixeramus, plurimum momenti & ea quæ inuenta ſunt, ad vtilitatem & victoriam effectum dirigere in ordinẽ, atq; diſponere. In diſpoſitione hæc ſunt. Ordo, cum ea quæ Græce appellatur οἰκονομία, dehinc elocutio, tum pronunciatio. Ordo eſt, vt ſecundum textum naturalem ſingula perſequamur, iam primum in partibus elocutionis, vt ſit ſcilicet primum exordium, narratio, tum partes argumentationis, peroratio tum extrema. Sed bene huic ordini οἰκονομία proxima adiuncta eſt, quæ hoc diſtat a ſuperiore, q; ille quidem ordo naturalis: hic ordo artificioſus eſt. Iam in iſtis ipſis, quas ſupra docuimus, partibus oratiõis. Etenim naturalis eſt ordo quẽadmodum oſtendimus, vt primum locum principia teneant, mox narratio, deinde cætera ſubſequuntur. Diſpoſitio. Ordo.

ARtificioſus ordo eſt, vt hũc ipſum ordinẽ, ſi ita cauſa poſcit, plerumq; vertamus. Nam aliquando omittẽda principia, aliquãdo ſubdiuidenda & interrumpenda narratio, ex parte ponenda, & imperfecta argumentatione reddenda. Nec enim ſine cauſa Tullius pro Milone ante narrationem argumentationis loco, præiudicia ſenatus & Pompeii reputauit. Et prorſus non in hoc tantũ ordine patientiæ cauſa, ſed in omnibus locis hæc οἰκονομία plurimum poterit, ac tantum valebit, vt etiã quæ aliter poſita atq; prolata eſſent, fortaſſe contraria operentur ad cauſam, & plurimũ proſit. Reliquæ diſpoſitionis duæ partes ſunt, elocutio, & ꝓnũciatio, & magnum in vtraq; momentum. Ordo artificioſus.

DE ELOCVTIONE.

IN elocutione hæc obſeruanda ſunt. Latinitas, perſpicuitas, robur, nitor compoſitio, tum decens vel decorũ, ſic enĩ appellandũ eſt, quod Græci πρέπον dicunt. Ex quibus nimirum Latinitas primo loco rectiſſime poſita eſt. Quid enim prius eſt, q̃ vt Latine, hoc eſt, vt emendate loquamur?

DE PERSPICVITATE.

POſt hoc perſpicuitas eo proxima eſt. Hic enim finitiuus gradus, atq; proceſſus eſt, vt cum Latine, tũ perſpicue atq; aperte loquamur.

TErtium robur eſt, vt non ſolum purus & manifeſtus, verum etiam robuſtus & fortis, validuſq; ſit ſermo.

ADhibēdus eſt nitor, quem quarto loco poſuimus, vt ſcilicet verba non ſordida & vulgaria, & de triuio, qđ dicitur, ſumpta ſint, ſed electa de libris, & hauſta de liquido fonte doctrinæ.

DE COMPOSITIONE.

COmpoſitio poſt hæc non ocioſa, aut ordo verborum ea cōpage iungatur, ne confragoſum & aſperum ſonum faciat, & apte & leniter defluat, in quo ſane adhibendus eſt modus, ne quid nimio opere luxurię nimium molliatur.

DE ELOCVTIONE.

ILlud propono, quod decorum vel decens diximus, in eo eſt, vt rebus apta ſint verba, id eſt, ne res magnas, verbis paruulis proferamus, neve econtrario magnis & tumentibus atq; inflatis verbis, res paruulas exequamur. ne dum amplificandi ſtudio euehimur, ridiculi reprehendamur. Cuſtodite ergo faciendum eſt, vt rebus perſoniſq; accommodentur verba quæ decent.

DE PRONVNCIATIONE.

HÆc in elocutione ſeruentur. Nam pronunciatio quæ inter diſpoſitionis partes ſupra poſita eſt, artis quidem quodammodo non eſt, verumtamen magnam ac nimirum maximam vim obtinet. Nam cum omnia fecerimus, niſi illa quæ recte diſpoſita ſunt, apte & cum decoro fuerint pronūciata, omnis labor prorſus peribit. Itaq; & ſi magnam iſtius partem vel negat natura, vel tribuit, danda tamen opera eſt, vt in pronunciando & vox, & vultus, & geſtus, & cætera adhibeantur eiuſmodi: quare labor in cōmendando rationem adhibitus non pereat. ¶Reliquum eſt iā, vt incipiamus iam de ſtatibus diſputare: quandoquidem, vt breuiter admoneam, executi ſumus, quid eſſet rhetorica, quid ciuilis quæſtio, quæ partes ciuilis quæſtionis, q̄ oratoris officia, quæ in intellectu & inuentione & in diſpoſitione ſeruanda.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

HIc erat ordo reuera, vt de ſtatibus protinus traderemus, ſi non eſſet a Zenonis veſtigiis recedendū, ſed profeſſi ſum⁹, vſuros nos eſſe iudicio. Videtur exigere, aliquid inſerendum eſſe in eo. Cū paulo ſupra de diſpoſitionis partibus, & in naturali ordi

ne diceremus,de partibus orationis fecimus mentionem. Quod non placet ſuſpenſum & incertum relinquere,ſed demus. Igit̃ neq; ita multo poſt quod ad ſtatus attinet. Interim videamus quod ad partes orationis attinet,quæ in illis præcepta ſunt.

PArtes orationis ſunt,vt quidam volunt,quatuor,exordium, narratio,argumentatio,peroratio ſiue concluſio: qui videntur plenius tradere partes orationis faciunt,exordium, narrationem,partitionem,confirmationem, reprehenſionem,perorationẽ. Hinc animaduertimus,partitionem additam ſolum:cæterum argumentationem in duas partes diuiſam, vt ſit altera pars eius cõfirmatio,altera reprehẽſio. Verum ab initio ſingulas cõſideremꝰ. Partes orationis oratoriæ.

EXordium partes habet duas,principiũ, & inſinuationem. Horum diuerſitas illa eſt,quod principia quidem ſunt,cum aperte ingredimur cauſam ſine laboris vllo apparatu,ab ipſis rebus atq; perſonis. Quod poteſt fieri in eo genere cauſarum,quod eſt rebus atq; perſonis honeſtum. Exordium.

INſinuatio vero eſt laborioſa prælocutio,quæ fit in ammirabili genere cauſarum. De quo genere non puto in hac parte multa dicenda,quia ſupra elocuti ſumus,cum de modis cauſarum,ac de hoc ipſo ammirabili genere diceremus. Inſinuatio.

EXordiẽdi officia ſunt,vt faciamus iudicem vel beneuolum, vel docilem,vel attentum. Quid in qua cauſa faciendum eſſet,& ipſum iam oſtendimus eodem loco,vbi de cauſarum genere diſputatum eſt. Verũtamen hic quoq; breuiter oſtendimus,ad beneuolentiam prouocandus eſt iudex,vbi non eſt beneuolus. Nimirum maxime in ammirabili cauſa,in obſcura docendus,ad attẽtionem inuitãdus in humili. Vitia exordiorum,& alia quidem,ſed q̃ maxime accidant,maximeq; dicenda ſint: hæc fere ſunt,longum, vulgare,commune,commutabile,contra præcepta. Exor. officia.

LOngum,ſi multis ſenſibus catenatũ. Vulgare,ſi tale ſit quale eſſe poſſit in omnibus cauſis, nec proprium perſonarum aut rerum de quibus agatur. Quod idem & galeatum a quibuſdam vocatur, quoniam ita commune eſſe poſſit, vt in omnibus cauſis,quemadmodum galeatum omnibus vulgo poſſit eſſe commune. Vitia exordiorum.

COmmune eſt, quod de cauſa quidem ſumitur, ſed & mihi & aduerſario meo poteſt eſſe commune.

COmmutabile eſt, quod paucis modo communitatis poſſit eſſe vulgare, ſiue commune.

COntra præcepta, ſi cum debemus iudicem docibilem facere, attentum vtcū〈que〉 faciamus. Omnia hæc vitia vitāda ſunt.

NArratio debet eſſe aperta, breuis, probabilis. Aperta erit, itemq; breuis, ſi fuerit tātum ipſa narratio, hoc eſt, ſi ordini rei geſtæ nihil extrinſecus fuerit adiectum, quare obſcurior fit & longior, niſi magna aliqua cauſa vel vtilitas poſtularit. Neq; enim obliti eſſe debemus, quid ſupra de οἰκονομίας partibus dixerimus. Quæ faciet, vt interdum mutet ipſa narratio, ſi magnum in eo intelligimus eſſe momentum. Aliter quidē non temere quicq̄ in narratione eſſe debebit, præter textum & ordinem rerum. ἠθοποιίαι quoq; plurimorum præceptis excluduntur a narratione, quæ ſiquando erunt, & rara eſt, breues eſſe debebunt. Etiam illud apertam narrationē facit firmi, ſi initium habeat caſum nominatiuum, id eſt rectum. Nā Græci ὀρθόπτωτον vocāt. vt ferme narrationes ſunt Tullianæ. Sextus Roſcius pater huius municeps Amerinus fuit. Et P. Clodius, cum ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura vexare Rempu. nec facere apud Ciceronem eſt vlla cœpta narratio.

Probabilis narratio.

DE breuitate narrationis pariter oſtendim⁹. Quod ſupereſt probabilis eſt, ſi argumentorum & quæſtionum ſemina quædam fuerit vti〈que〉 reſperſa modo, nec argumentādi genera ponātur, vt omnibus quæ facta eſſe dicimus, adſit. Et cauſa cur facta ſint, & perſona quę fecit, & facultas quare facere potuiſſe credatur, & locus vbi facta eſt. In eas res omnibus narrationibus Tullianis licet ſumere exempla. In Milonis defenſione danda erat opera, vt Clodius videretur inſidias Miloni feciſſe. Cauſam huius rei ſtatim in narratione poſuit: Cum ſtatuiſſet, inquit, omni ſcelere vexare Rēpu. Et infra: Occurrebat & mancam ac debilem futuram præturā ſuam, conſule Milone. Poſſum ire per omnes narrationes & docere, quemadmodum ſit inſtructa ſeminibus argumentorum, ſed lōgum eſt ire per ſingula. Illud ſimus admoniti, nullum locum nar-

rationis vacare debere,quin vbiq; adſit ratio, quare & quomodo res facta eſſe credatur.Ea tamen ſpecie vt ſit illa narratio. Quin etiam quidam iubent omittenda interdũ vera,ſi incredibilia ſunt, vt potius falſa ſi ſint, veri ſimilia dicantur. Sed hoc videro,certe quædam ad naturam rerum erit accommodanda narratio,atq; ita cuncta dicenda,vt ad credendũ iudices ipſa natura deducat.

Partitio.

PArtitio eſt,qua cauſam diuidimꝰ in partes, hoc & ſi in controuerſiis non fere ſit,ſed in cauſis veris,& ſi non ſemper,vt tamen ſæpe,apud Catonem aſſidua partitio eſt,apud M.Tulliũ rarior. In hac illa ſeruanda ſunt,vt iam dudum conſtituamꝰ,in quot partes cauſam diuidere debemꝰ, eaſq; partes ad certum numerum redigamus.Abſurdum erit ẽm, ſi poſtea in argumentatione inueniemur dicere,quod in partitione non propoſuerimus,aut præterire,quod propoſuerimus.In altero ſtultitiæ erit crimen,ſi videbimur tamen dicere id quod neceſſarium non fuerit cauſæ:in altero diffidentiæ, ſi confeſſi fuerimus ipſi nobis eſſe dicendum,& videbimur per diffidentiã & metum pręterire. Etiam illud in partitione ſeruandum, vt ſingulas res eodem ordine in partitione ponamus, quo ordine in argumentatione putauimus eſſe exequendas. Neq; enim oportebit ordinẽ rerum confundere,vt cũcta ſint clara atq; manifeſta,vt ſimul & ſ duti ę magis plena videatur oratio,q̃ nihil miſceat & inuoluat.

Argumentatio.

ARgumentatio,vt diximus,in duas partes diuiditur,vt ſit cõfirmatio & reprehenſio. Confirmatio eſt eorum argumẽtorum, atq; earum q̃ſtionum, quę ex noſtra parte ſunt,quæ Græci νοήματα, appellãt.Firmabimus autem noſtra argumentis naturalibus.tum autem exemplis atq; ſententiis,atq; idem pręferre redarguemus,eaq; ex aduerſa parte ducentur.

Peroratio. Epilogus.

PEroratio eſt,q̃ Gręce ἐπίλογος appellatur.Eius partes tres,renouatio,commiſeratio,exaggeratio.

Renouatio.

Renouatio,quam Græci ἀνκεφαλέοσιν vocant: cum breuiter capita rerum atq; argumentorum percurrimus,ad renouandam memoriam iudicum.

Cõmiſeratio.

Commiſeratio eſt,qua miſericordiam prouocamus,in quo plurimum pollet oratio.Nõ deſunt autem exempla de Tullio,de quibus rebus miſericordia prouocetur,prout ſe perſona habuerit, vel ex ætate hominũ,vel ex dignitate præterita,vel ex periculi inſtantis euētu,vel ex libris,vel ex parentibus,coniũctiſq; perſonis.

Exaggeratio.

Exaggeratio eſt,qua in accuſationibus vtimur,cũ amplificamus inuidiam eius,quo quærimus admiſſum,cumq; in ipſam perſonã ea dicimus,quibus iudex fiat infeſtus. In hac quoq; parte & re ea geſta ex ipſis perſonis ſumenda erunt, quæcunq; animos iudicum ad partes iræ poterunt commouere,& quod diximus aliud in defenſione,aliud in accuſatione faciendum,ita accipere debebimus,vt ſciamus interdum in defenſione vtrunq; faciẽdum:quoniã vt eius cauſa miſericordia iudicum prouocãda eſt quem defendimus, ita in eum inuidia conflanda,qui ex aduerſo venit:& rurſus in accuſatione non ſolum ea adhibenda ſunt,quibus iudex ad iracundiam ſuſcitetur,ſed etiam ex quibus eius multum velimus miſericordia commoueatur.Ita enim fiet,vt aduerſario magis poſſit iraſci.

DE TABVLIS.

Hæc per ſe cum poſſumus iam arripere,præpoſitio eſt & de ſtatibus diſputare.

Status.

STatus eſt ſumma quæſtio,ad quam referenda eſt omnis oratio.Status ſunt partim rationales,partim legales.Rationales quatuor,cõiectura, finis, qualitas, tranſlatio. Ex his qualitas mutatur in alios ſtatus,abſolutam qualitatẽ, & abſumptiuã qualitatẽ.Abſumptiua quoq; qualitas vertitur in ſtatusquatuor,compenſationem,relationem,remotionem,deprecationem.Hic animaduertendum eſt, quòd ſtatus ex quibuſcunq; naſcuntur alii,ipſi deſinunt ſtatus eſſe. Quare fit, vt ſint rationales omnes nouem.Id eſt coniectura,finis negocialis,qualitas abſoluta,compenſatio,relatio,remotio,deprecatio,& tranſlatio, quæ initio cum primis quatuor fuerat.

Status legales.

Legales autem ſtatus ſunt quatuor,ſcriptum & voluntas, leges contrariæ,collectio,ambiguitas.Horum vnumquodq; & locos per ordinem perſequamur,coniectura fit exordium.

DE CONIECTVRA.

Coniecturæ ſtatus ex negatiōe natus,per quem factum ne ſit quæritur.Coniectura appellata,quia coniiciendo & argumentando ad veritatem neceſſe eſt peruenire.Hoc eius eſt propriũ,qđ quæ ponuntur in cauſa,non ipſa ſunt crimina,ſed criminũ ſigna. Vt ſi reus ſit diues adoleſcens affectatæ tyrannidis,quòd arcē prę teriens fleat.Non enim quòd illam tranſeat,vel quòd fleat crimen eſt,ſed hæc ſigna ſunt,quare tyrannidem affectare videatur.

Diuiditur coniectura perfecta,locis his probationum expetitione,facultate,voluntate,ſummo ad imum, aliquando iure abſoluto,deriuatione,veri ſimili probatione.Et vt iſtorum locorum vim perſpicere poſſimus,eamus per ſingulos,ſit & controuerſia,quam ſupra poſuimus,exemplum.

PRobationum expetitione primus locus ex rei parte,vt ſi hic dicat adoleſcens,crimen magis & maniſeſtis probationibus oportere conuinci.Indignum enim eſſe,vt ex ſuſpicionibus leuibus in tantum periculum deuocetur. Coniecturę diuiſio.

VOluntatis locus vtriq; parti communis eſt. In quo argumẽta ſunt ex circunſtantia perſonæ,cũ quæritur qualis ſit ipſe qui reus eſt,perinde & in hominibꝰ ipſis æſtimatur, quid quiſq; feciſſe aut non feciſſe videatur. Circunſtantia autem perſonarum eſt,genus,natura,ętas,diſciplina,fortuna,ſtudia,nomen ante facta, habitus.Ex huius volũtatis loco argumẽta ducimus, prout ſe dederit occaſio,vt hic dici poteſt affectare tyrannidem adoleſcens, quia hæc ætas ad audaciam præceps atq; temeraria,tanto magis quod idem etiam diues eſt,quoniam copiæ animos ſemp addunt, inſolentiam extollunt.Sed hoc eodem loco voluntatis loco argumenta ducimus validius ex cauſis quæ ſunt aut præcedentes,aut inſequentes. Præcedentes,ſi cum de cæde quis reus ſtet, inimicitias aut odia aliqua poterimus obiicere. Inſequentes,ſi emolumẽtum aliquod ſecutus videbitur in cæde facienda. Sed reus poterit hęc eadem quoq; ad defenſionem ſuam vertere,ſi res ſurgeret. vt ſi hic dicat adoleſcens,quod diues eſſe dicatur. In neminem minus quàm in ſe ſuſpicionem iſtius criminis cadere,cui optimũ ſit,& optatiſſimum,copiis ſuis & ſtatu rerum ſuarum perfrui,trãquillaq; quiete Reip.

Circũſtãtia perſonarũ.

Facultas.

TErtius locus eſt facultatis.In hoc loco fere argumenta ſunt, & ex perſonarum circunſtantia, & ex occaſionibus faciẽdis, quas poterimus oſtendere ex perſonæ circũſtantia,in hoc ipſo magis tyrannidem affectaſſe perſpiciatur,quod diues eſt. Hoc enim eſt quare videatur non modo optare dominatum,ſed etiam p̄ domeſticas copias tyrannidem occupare.

QVartus locus a ſummo ad imum vocatur.In quo perſequimur ordinem criminũ,ſigna non ſimul oĩa, ſed carptim ſingula.Vnde locus a ſummo ad imũ vocatur, qualia in hac cauſa non multa ſane,ſed duo ſcio.Primum enim per ſeipſum perſequimur,& ad probationẽ criminis trahimus quod prætereat arcem,ac frequenter hoc faciat:deinde ſeparatim, quod nunq̄ non fleat in prætereundo.

Ius abſolutum.

IVs abſolutum eſt,quem incidere interdum locum diximus,vt ſi iſte adoleſcens primo hoc reſpondeat,& licere ſibi,& omnibꝰ dicat,& iuxta arcem tranſire & flere.

Deriuatio.

DEriuatio eſt locus ex rei parte,per quem locum deriuantur criminis ſigna,quæ ab accuſatore dicuntur. Vt ſi iſte dicat adoleſcens,nunc vſq; ſe neſcire quod inter illam præteriret,ſed aliquando quia ſic rerum ſuarũ ratio depoſcat:nec ſolum ſe,ſed multos eam commeare,eum autem flere,quia ſibi veniat in mentem,q̄ multa ex illo loco plerıq; accidunt ciuitati.

Veriſimilis probatio.

VEri ſimilis probatio,eſt locus ex re ipſa oblatus.quin veriſimiliter reus dicit idipſum,quod quaſi ſignum & argumentum criminis ponatur,ſe fuiſſe facturum,ſi de tyrannide aliq̄d cogitaret,hoc eſt,neq; illam commeaturum, neq; cogitationes ſuas lachrymis vel vllo indicio proditurum. His locis diuiditur coniectura perfecta,id eſt plena.Scire autem nos oportet, eam non eſſe aliquando perfectam,neq; omnibus locis diuiſis,ſi deficiatur aut perſonarum circunſtantia aut rerum. Perſonarum circunſtantia defici poteſt,ſi ponatur talis controuerſia. Quidam in ſolitudine inuentus eſt,gladium cruentum tenẽs,& recens occiſi cadauer ſepeliẽs reus eſt cędis.Hic enim quidem,eſt quędam perſona.ſed circunſtantia non habens,quia non eſt definita perſona. Quid enim eſt quod dici poſſit ex circunſtantia perſonæ,cuius neq; mores,neq; ante ductam vitam,neq; ętatem,neq; odia aduerſus eum q̄ occi

ſus eſt,proferre poſſumus?Hic ceſſat locus a volũtate, etiam alter a facultate.Neq; enim vel illud poſitum eſt,vnde hunc præualuiſſe dicamus.Huiuſmodi cauſæ diuiduntur poſterioribus locis.

A Summo ad imum,quòd in ſolitudine inuẽtus eſt,quod gladium tenens cruentum,quod corpus ſepeliens,id eſt,ex oculis hominum eripiens & abſcondens.Nec iure abſoluto vtatur,niſi forte dicat,licuiſſe ſibi gladium quem inuenerat,tenere, & corpus ſepelire miſericordiæ cauſa. Sed hæ fere deriuationes magis ſunt,ſi dicat tenuiſſe gladiũ quẽ inuenerat,a neſcio quo percuſſore in corpore ipſo relictum, ſepeliſſe corpus humanitatis & miſericordię cauſa magis, quàm in ſolitudine ĩueniſſe relictũ,vbi nemo fortaſſe alius eſſet repertus, qui ſupmũ officiũ mortuo extulerit.

VEri ſimilis probatione,vt dicat id quod veri ſimile eſt, ſi occidiſſet,neq; ſe iuſtius eodem loco moraturum, neq; enim quem peremiſſet,ſepulturæ daturum fuiſſe, nec gladium quaſi ad conteſtationem ſceleris in manibus habiturum. Econtrario quod ſupra diximus,circa perſonas tantum coniectura eſt,ſuperioribus locis duobus voluntate & facultate,vt in illa controuerſia.Quidã habebat nouercam,habebat & idem captiuam cõcubinam. Obiit ſignis veneni. Ad ſe inuicem capiunt veneficium,nouerca & concubina.Animaduertimus nihil eſſe in hac cauſa,ex quo argumentari ſuggerat.Etenim ſigna veneni quę videantur fuiſſe,in q̃ſtionẽ non veniunt,vere ne illa ſigna fuerint,quoniã iſtæ conſentiũt periſſe illũ veneno.Ergo ſi circum perſonam tantũmodo quęſtio eſt,vt diximus,ex locis duobus,Ex voluntatis loco,vtrum credibilius ſit nouercã venenũ priuigno dediſſe,quia nouercę priuignus ſemper infeſtus,an vero captiuã dolore conditionis ſuæ, & ad vindictam patrię vel parentũ.Facultate,cui facilior occaſio nouercę,quę ĩ domo materfamilias eſſet,an captiuæ,cui ſe ille magis forſitan crederet.Nec vltra videretur argumẽtatio progredi poſſe.In vtraq; autem cauſa omiſimus locum primũ.i.probationũ expetitionẽ.Nec immerito,quoniam nec ille vti hoc poteſt,qui & cũ gladio, & cũ occiſo corpore inuentus eſt:& multo minus poſſunt hæ quę ſe inuicẽ accuſant.Et in omnibꝰ omnino cauſis vbi mutatæ ſunt accuſationes,ceſſat hic locus,quoniam abſurdũ eſt ſi id dicat alter,q̃d dici contra ipſum inuicem poſſit. Iam iſta quæ inter nouercam

& concubinam ſcire debemꝰ,duplicem coniecturã eſſe,quia vtrinque accuſatio,vtrinꝙ defenſio.Qualis ergo executio in huiuſmodi cauſis adhiberi debeat,videamus. Non vtiꝙ illa vt is qui ſe defendit,& alter accuſat,ſeparatim defenſionem ſuam per communis coniecturæ locos perſequatur: deinde accuſationem a principio per eoſdem locos ordiatur,ſed vtrumꝙ ſimul per ſingulos faciat,vt a voluntate & argumenta quibus innocentem ſe eſſe doceat,tum ſtatim ex eodem loco det argumenta,quibus innocentem ſe vincat,hoc per ſingulos locos faciat.Sed hoc non modo tãtum duplices ſunt coniecturæ,verum & aliis multis modis.Incidit eñ coniectura in coniecturam,& deriuatio in ipſa controuerſia eſt po ſita,vt in illa cauſa.Pauper & diues inimici reuerſi ſunt a cœna. Pauper vulneratus eſt,& ſemianimis inuentus, aut percuſſorẽ ſuũ habere ſigna ignis in facie,quoniam illi facem impreſſerit:eadẽ nocte arſit domus diuitis,altera die habet diues ſigna ignis in facie, reus eſt cædis.

PEruenìamus,ſi placet,per ordinem nominum,locorum,ad incidentem alteram coniecturam.Incipiamus a probationũ expetitione,& ſi pene improbus eſt vtiꝙ in facie ferat,quę ſigna ignis eſſe fateamur:verum dicit inimicum eſſe,vt inimici & accuſatores eius vtantur ad periculum capitis ea occaſione, quoniam domus ſuæ incendio periclitatus fuerit.

A volũtate. SEquens erit locus a voluntate,an non dubiũ qui inimicus inimicum voluerit occidere,an pauperem diues,cum ſcilicet tolerare non poſſet,inferioris loci hominem ſibi vel inimici eius exæquari.Hæc erunt econtrario ex eo loco refutãda,ab incredibili ſic, vt propter inimicitias tantum nefas homo,integræ atꝙ florentis fortunæ voluerit amittere, quod ipſe diues & ille pauper hoc pro illo debeat valere,quod abiectum hominem inſimulare magis deſpicere voluerit,ꝗ odiſſe.

A facultate. SEquens locus eſt a facultate,an facile diues pauperem ſolitariũ ex occaſione inſidiarum potuerit occidere.Verũ & hic & i omnibus aliis cauſis animaduertendum erit,id quod ſupra poſuimus, locos hos & defenſionem reis nonnullam ſuggerere.Quare enim non diues hic dicat,etiam maxime pauperẽ eſſe potuiſſe occiſum, ſe tamen vel ſeruos vel liberos ſuos miniſtros facinoris adhibere.

nõ ipſum manu ſua cędem cum periculo vitę, aut certe inſidiis alicuius amittere. Aduerſus qđ plane reſponderi poteſt, potius ſe illum quidem per alium cędem imperare, ſed maluiſſe ſua manu inimici ſanguinem haurire.

A Summo ad imũ illa ponetur, ꝙ res ſecundũ pauperis verba cõgruant, & habeat diues ſigna ignis in facie, quę pauper percuſſorem ſuum habere dixit.

HIc quoniam deriuatio ex ipſa cõtrouerſia oriatur fit & altera coniectura. Deriuat enim illo modo, vt ſcilicet dicat, Deriuatio. ſigna illa ignis in facie eſſe ex incendio domus, non ex pauperis face. Hic iam alia argumentatio eſt coniecturalis per locos ſingulos.

A Voluntate, an credibile ſit vt homo diues domũ ſuam voluerit incendere, vt qui habere ſe ſigna ignis in facie ex in- A volũtate cendio domus, faciem ſuam contactam eſſe contenderet, paruã exiſtimans iacturam domus pro ſalute ac facultate. Sane ceſſat hic locus. Neq; enim dubium quin domum ſuam diues potuerit incendere.

A Summo ad imũ ſingula perſequemur, qđ ne vnq̃ eadẽ nocte qua pauper fuerat occiſus, domus iſta fuerit accenſa. Quæ argumentatio ex deriuatione nata, eo pertinebit, vt incendium domus ex conſulto conflatum eſſe videatur.

COnfirmatis his, cõſtituemus crimen amiſſæ ædis. Reuertemur enim ad propoſitum & actionem, vt ſumma cędis crimine finiatur. Duplex coniectura fit & illo modo, quem Græci προκατασκευὴν vocant, nos fortaſſe pręparationẽ poſſum⁹ dicere, cum aliquis fit reus conſciẽtię, neq; de ipſo crimine ſatis cõſtat, cuius conſcius dicitur. Pręparandum eſt enim illud, vt opinor, & prius probandum, vt alius illud feciſſe: deinde addendũ, vt hic conſcius eſſe videatur. Qualis eſt controuerſia illa: Paup & diues inimici. Diues nõ cõparente filio ſuo, rapuit pauperis filium, & in domo ſua torſit, & incertum quid dicentẽ in tormẽtis necauit. Ita & pauper eſt reus diuiti conſcientię. Simplex eſſet coniectura, ſi diuitis filiũ conſtaret pauperis filio occiſum. Nunc duplex eſt, quia probandum eſt & ab illo cædem eſſe cõmiſſam, & hunc conſcium fuiſſe.

E

HIc quoq; faciendum eſt,vt diximus,in omnibus cauſis fieri oportere,vt hęc duo non ſeparatim quaſi duas cauſas, ſed pariter p ſingulos locos pſequamur eo magis, quoniã eadẽ fere ex volũtatis loco,& ea ex cæteris locis argumenta ſunt:quare vel ille occidiſſe,vel hic conſcius eſſe videatur.

NAm volũtate quid aliud dici poteſt in pauperis filiũ,quare illũ occidere voluiſſet q̃ ipſum pauperẽ, quare cõſcius eſſe videatur,cum vtriq; cauſa fuerit ſimultatis.

A Facultate nihilominus illa dicenda potuiſſe,q̃uis diuitẽ a paupere occidi potuiſſe,& cõſcium eſſe patrem filio, imo non potuiſſe non conſcium. Nam a ſummo ad imum,omnia neceſſe erit eſſe permixta.

Item ex cæteris locis experiri.

ILlud fortaſſe in aliis cauſis ante oculos eſſe debuit,quis ſit ille qui conſcientię reus eſſe dicatur.Si enim erit remota perſona,poterit fortaſſe defenſionem eius omittere qui conſcius dicitur,& ſatis habebit ſe tantũ defendere, quare nõ cõſcius fuerit. In hac qdem cauſa vterq; purgãdus eſt,qa pater eſt, & filio conſcius dicit̃,nec poteſt cõſcientię crimine liberari : ſiquidẽ ille feciſſe credatur,& ſi poſſit cauſam ſuam ſeparare pater non debeat,quia & filium ſuum debet velle purgatum.Ergo per ſingulos locos vtrũq; pariter exequemur. Nã & eadem ſimiliter in defenſione & in accuſatione ex ſingulis locis argumẽta ſunt, quæ ad vtrũq; pertinent,& ad filium,& ad patrem.

ERgo diuiſio hęc erit & ad pbationũ petitionẽ,an ex ſuſpicionibus,neq; fili⁹ q̃uis occiſus eſt, neq; ipſe pater tanti ſceleris reus debeat fieri,& ex ſuſpicionibus inimici diuitis poſt tormenta & acerbã quæſtionem a voluntate,an non ſit dubitatum,quin inſcio patre inimici filium,inimici filius occiderit,an qd̃ dicantur inimici,non ſatis ad argumentum cædis debeat valere, neq; animus pauperis ex diuitis facto debeat æſtimari, vt quia ille inimici filium occiderit,hic quoq; cædem per filiũ ſuũ feciſſe videatur.

A Facultate,an potuerit filius pauperis, diuitis filium occidere,tot comitibus ſemper & vbiq; tutum.Nã illud vtiq; non negabit ſe conſcium fuiſſe, ſi ille occiderit,ſed in hoc ſtabit

illum non occidiſſe.

A Summo ad imum eſt a parte accuſatoris, qđ non compareat diuitis filius.

AD hoc deriuatio neceſſaria ex pauperis parte erit illa nimirum, qđ dicat non ſe præſtare debere rationem, quid factū ſit diuitis filio, ac forte eſſe illum a patre ipſo remotum ab oculis, vt illa occaſione in perniciem inimicoꝝ ſuoꝝ poſſet opari.

ALiud iudicium criminis ponitur ex parte contraria quod taceat. Hoc enim dicitur indicare & filii facinus, & ſuam conſcientiam.

AD hoc deriuatio erit pro vtroq; coniunctim, non hoc eſſe, aut facinoris aut cōſcientiæ ſignum, ſed qđ conditionem ſuam atq; humilitatem, & potentiam diuitis pauper cognoſcat, ac nequaquām aduerſus eum vt vi expetiatur, tantum licere erit.

ET veriſimili probatione poterit pauper hęc dicere, ſi cędes illa filio p conſcientiam ipſius fuiſſet admiſſa, non ſe fuiſſe taciturum, neq; ex ſilentio ſuo poſſe eſſe ſuſpitionem.

ETiam ille modus eſt duplicis coniecturæ, qui a Gręcis σωκατασκευαζόμενος στοχασμὸς dicitur. Ideo ſcilicet, quia vna eademq; actione, duo pariter efficienda ſunt, & probanda. Id fit, cum vel ipſa res quæ cauſam criminis dicitur attuliſſe, in dubium deuocatur. Cōiectura duplex.

ALia coniectura probanda eſt, vt in illa cōtrouerſia. Quidā retuli ad vxorem, an filiam communē dare deberet in matrimoniū pauperis filio. Illa reſpondit, ante morituram puellam q̄ illi eſſe nupturam. Nihilominus ille deſpondit pauperi puellam. Sub die nuptiarum virgo ambiguis ſignis cruditatis & veneni periit. Ancilla matriſfamilias a domino torta, negauit ſe qę q̄ de veneficio ſcire, ſed dixit adulteriū cū petitore virginis, & cū matrefamilias fuiſſe. Ream facit maritus vxorē veneficii. In hac cauſa duplex coniectura non eſſet, ſi de adulterio confiteretur. Sed quoniā cū adulteriū cauſa veneficii dicatur, mulier de adulterio negat. Idcirco fit duplex coniectura.

ET de adulterio quippe coniectura aliter argumentandum eſt, & de veneficio. Sed quem in locum incidit alia conie

ctura,dubitare non poſſumus,ſi meminimus quo loco voluntatis.Hoc igitur loco inferemus coniecturam,quæ ad probationũ expetitionem a non leuibus argumentis, ſed manifeſtis probationibus rea paricidii fieri debeat,an mater,an vero & grauiſſima ſcelera,q̃uis tenuibus argumentis erui debeãt a voluntate: an incredibile ꝙ materfamilias voluerit occidere: an credibile potius propter adulterium,qđ matri cum petitore filię fuerat. Hoc ſtatim loco exoritur alterius coniecturę initium,quatę fert mulier quæſtionem,& negat adulterium eſſe commiſſum, contenditq; hoc prius probare oportere,vt valeat in argumentum ſceleris alterius.Ergo in hoc & adulterium comprobandum eſt, & adtingendi fortaſſe etiam ſuperioreis loci.

A Summo ad imum illud vrgendum eſt, qđ ancilla in tormentis confeſſa ſit.

Aduerſus hoc ex parte mulieris eſt deriuatio. An tormentis non temere credendum.In quo loco ille de fide communis tormentorum locus,an eo minus credendum quęſtioni, ꝙ ipſa inconſtantia indicio ſit fidem non adeſſe,cum de alio quæſitum & alio illa reſponderit: an vero eo magis fides adſit. ꝙ hoc dixerit, cum de alio quæreretur, quæ finem cruciatibus ſuis mendacio quęreret:de ea vtiq; dictura fuerat, an ideoq; dixerit de adulterio, ꝙ conſcia poterit eſſe,vel nõ poterat conſcia non eſſe fortaſſe,nam de veneficio celare potuit.

Hinc reuertendum ad cætera argumenta, quæ pertinent ad crimen veniæ, probationi enĩ de adulterio dicimus, adeſſe cauſam veneficii,nec dubitandum iam quin filiam mater occiderit.

A Facultate non magna quæſtio, an venenum vel potuerit habere, vel filia.

A Summo ad imum, an cum referente ab ipſa marito tam abrupta reſponderit ante puellam eſſe moriturã,q̃ illi nupturam, non dubium ſit eo animo ab illa filiam occiſam, quo iſtud eſt dictum.

Hic deriuatio ex parte mulieris.an ideo dixerit. ꝙ indignũ illum matrimonio filiæ iudicaret & profiteretur, quantum in ſe fuiſſet non paſſuram.

ALiud a ſummo ad imum, an quod non alia die quàm pri‑die nuptias ipſa virgo periret, res indicat illã veneno periiſſe.

TErtium illud a ſummo ad imum,qđ veneni ſigna apparue rint in corpore.

ADuerſum hæc deriuationes, an facti incertum ad culpam matris non debeat pertinere, ꝙ illa perierit, & cauſa illa ſit,quare illa die perierit, ꝙ ex motu nuptiarum valetudo con‑tracta ſit,vnde & cruditas fuerit,cuius ſigna illa fuerint non ve neni.

HAbet fortaſſe mulier aliquid ex veriſimili probatione, vt ſcilicet nec dicturam fuiſſe quicq̃,nec id facturam, vt die nuptiarum occideret filiam,cum alius quilibet dies minꝰ ſuſpi‑tionem ſceleris excitaret.

HOc modo ex cauſa duplex coniectura eſt,ſed diximus du plicem ex ſignis criminis fieri. Dicemus igitur & huius exemplum.Diues adoleſcens iurauit futurum,vt tyrannidẽ oc‑cuparet.Alter adoleſcens iurauit contra futurũ,vt illum occide ret,ſi tyrannus eſſe cœpiſſet.Hinc altera die occiſus eſt & ſpolia tus eſt ille adoleſcens affectatæ tyrannidis.Hic duplex coniectu ra de ſigno criminis eſt facta,quia ſignũ criminis eſt,admiſſa cę‑des & ſecuritas ſceleris.De cęde quęſita,& ecõtrario illo negãte de cęde,hoc ipſum alia cõtra probãdũ eſt.Ergo ꝑſequemur hãc cauſam.Iſto modo erit ꝓbationũ expetitio,de qua iã in ſuperio‑ribus ſatis docuimus.Deinde a volũtate eadẽ illa quæ in altero diuite adoleſcẽte,de qua ſupra diſputatũ eſt,& a facultate.

DEinde a ſummo ad imũ,an non dubium qđ affectet domi nationẽ,qui etiam ipſe id ſit profeſſus,an eo magis dubia res non ſit, quod etiam iurauerit : an adeo manifeſta res, vt ille amicus,illius amicus & conuiua, non dubitauerit eum vere iu‑rare: an qđ etiam ex aduerſo ipſe iurauerit,quo furorem eius in fringeret.Ex horum deriuationem faciet ille fortaſſe,vt dixit in ter epulas & vinum locũ fuiſſe inaniaq; terricula aduerſum ami cum meticuloſum.

E Contrario an eo magis credendũ, qđ poſt vinũ effuderit, vt ferme adſolet fieri,quod ſobrius continebat.

SEd etiam peruentum eſt ad illam quæſtionem, ex qua duplex ſit coniectura. Signum enim tyrannidis affectatæ, hoc iã loco eſt, qđ ille qui ex aduerſo iurauerit, occiſus & inſpoliatus inuentus eſt. Quæ res indicare videtur, ab iſto & certã ob cauſam interemptum, ſed in dubium deuocatur. Negante enim illo a ſe peremptum. Ergo hic reddenda coniectura de cæde, quoniam ille contendit de homicidio, primũ quæri oportere dicendum in quiſitione leuioris criminis morã fieri, periculum publicis non oportere, ſed de vtroq; ſimul poſſe conſtare.

ET fortaſſe nõ eſt eundũ per ſingulos coniecturæ locos ab initio, ſed ſtatim adripiẽda ea quæ ſunt ab ſummo ad imũ, an cum eadem nocte, qua inter eos fuerat, illa cõtentio cædis fuerat admiſſa, non dubium fuerit a quo admiſſa.

ALiud a ſummo ad imũ, an ideo manifeſtũ ſcelus, ꝙ ille inſpoliatus ſit inuentus: quæ res indicet animã eius ſolã petitam, ab eo ſcilicet, cuius intererat vt ille inſpoliatus ſit inuẽtus, quæ res indicet animã eius ſolã petitã ab eo ſcilicet, cuius intererat vt ille moreretur. His atq; huiuſmodi dictis quæ ad cædis crimẽ ptinẽt, memores eſſe debebimus iuſtitiæ actionis & cædis approbationẽ atq; affectatæ tyrannidis colligere, vt dicamus, dũ de cæde conſtet, cõſtare etiã de tyrannide. Iam ſiqua habebit ille diues adoleſcens, ex veriſimili probatione ponentur: velut ſi dicat, non dixiſſem ſi tyrannidẽ affectarem, aut non eadẽ nocte occidiſſem, ſi eram perempturus.

DIximus ſupra in omnibus anticategoricis dupliceis eſſe coniecturas, ſed ea ſpecie nõ modo. Tũ erit duplex coniectura, cũ ſe aliqui inuicẽ accuſabunt, ſed etiã cũ in mortuum aliquem retorquebitur crimen. Qualis eſt cõtrouerſia: Nouerca filio medicũ ſupduxit, habeat filiũ. Et nouerca hic in lãguorem incidit, deſperãtibus cæteris medicis. Obtulit & priuignus mulieri potionẽ, quã diceret ſalutarẽ. Nouerca accepit. Altera die eadẽ ſe medico credere profeſſa, ait venenũ eſſe. Priuignus hauſit & periit. Ream facit maritus mulierẽ veneficio. Hic non eſt quidem anticategorica, quia ſe non inuicẽ accuſant, qui in iudicio conſiſtũt. Ex anticategoricæ tamen ſpecie duplex coniectura eſt. Pari modo & in anticategoricis ſolet fieri.

PAtet iſte & nouercā accuſat,& filiū ſuū defendit. In quem crimē retorquetur hoc iā modo.ſed quęſtiones ſingulas ꝑ ſequi nō neceſſe eſt.Rationē enim diuiſionis huius oſtendimus in ſimili ſupra cauſa,quæ eſt inter captiuā & nouercā,in qua docuimus per ſingulos locos & accuſationē & defenſionē eſſe permixtam.Hic quidem plenior cauſa eſt,quoniā a ſummo ad imū, & a cæteris locis habet quęſtionē,ceſſante,vt diximus, primo illo,qui eſt probationis expetitio.Scire debemus etiam illas cauſas duplici coniectura neceſſe eſſe tractare,quę tales incidēt,quales de adulterio eſſe poſſunt. Vbi nōnunq̄ argumentandum eſt duplici coniectura,quæ in vtrūq; adulterū ſpectat per ſingulos locos cauſę,non ſolū an ille voluerit,ſed etiā an illa.Neq; ſolum an ne facultatē corrūpendi habuerit ille, ſed etiam an illa peccādi.Et deinceps ex cæteris locis argumēta in vtrūq; promenda ſunt,in quo facile ſit intelligere,quid velim,vt ſcilicet accuſator non ſeparatim ꝑ ſingulos locos in adulterum cauſam ordiatur, ſed vt ex ſingulis locis in vtrūq; pariter argumēta collidas. Siq reqrat,quid putemus ex altera parte faciēdū,melius erit fortaſſe,vt iſti de adulterio ſeparatim defendant,niſi eos coniūgat defenſio,quos etiam conſcientia iunxiſſe videatur.

HÆc fere ſunt de duplicibus coniecturis. Verū coniecturā eſſe diximus,cum quęreretur an factum quid eſſet,neceſſario addendū eſt interdum accidere,vt ſit coniectura,tametſi cōſtet aliquid eſſe factū.Si non voluntate factum probetur,neceſſe erit lege defendere.Qualis eſt illa cōtrouerſia, quę per furorē acta fuerit,irrita ſit.Nouerca cum furere videretur, arrepto gladio priuignū ſuū occidit,rea eſt cædis. Hic nō annuit mulier eſſe occiſum priuignū,tamen eſt cōiectura,quia id qđ fecerit voluntariū facinus,an potius fortuito inſtinctu furoris admiſſum. Ergo diuiſio eſt ꝑ coniecturę locos.Sane etiam illud ſcire debemus,huiuſmodi cauſas habere mitiorem ex ſcriptis & voluntatis locis quęſtionem.Nam cum illa lege nitatur,qua dicat ream ſe eſſe non oportere,cum lex irrita eſſe pręcipiat,quę facta ſint ꝑ furorē:prima erit quęſtio ex ſcripto,interpretatione ſcripti,quia contendit ac cauſatur legem illam pertinere ad leuiora delicta: aut nec delicti fortaſſe poterit eſſe firmamētum,etiam ex verbis

Cōiectura vbi de facto conſtat.

ipſius legis, quibus ſignificetur eam non ad crimina pertinere, quando non impunita eſſe pręcipiet,quę facta ſint per furorem, ſed irrita. Poſt hæc diſceſſus coniecturę eſt.

ET ſane non nos fugere debet,q̄d ceſſat in huiuſmodi cauſa locus primus qui eſt probationum expetitio, quoniam de facto nulla dubitatio eſt.

ERunt ergo argumenta ex loco voluntatis.an nouerca priuignum occiderit,& ob eam rem furorem ſimulauerit, cū ſpem defenſionis haberet ex lege.

A Facultate quęritur,an potuerit occidere: abſurdum enim quęrere,an potuerit facere quod fecerit, ſed, an potuerit imitari & mentiri furorem.

A Summo ad imum, ꝙ non alium potius occiderit, ꝙ neminem imo præterea attigerit: & ꝙ occiſo priuigno ſtatim finem ſimulatæ amentiæ fecerit. Quæ omnia argumenta ſunt,non caſu occiſi priuigni, ſed occiſi voluntate atq; conſilio. Et ſuperior controuerſia oſtendit aliquando in coniectura occidere vt diximus.

ET a legalibus ſtatibus quęſtionis alio modo idem accidit, ſiue per illum locum coniecturę, id eſt,abſoluti iuris, ſiue per deriuationem. Quale eſt illud exemplū: Exules intra finem peremit,quis dicebat tyrãnidem indicaturum? Exorta dominatione,eadēq; finita,reus imperator conſcientiæ.Hic cū deſcēſum fuerit ad ſigna criminis,quæ ſunt ex loco a ſummo ad imum,vt detur reus iure abſoluto vel deriuatiōe,vt dicat legi ſatis factū, cum exul intra fines fuerit occiſus, & occurretur ab accuſatoris parte interpretatione ſcripti, vt ſcilicet dicatur lex non ad omnes exules pertinere,& minime ad eos,qui bono P. intra fines fuerit occiſus,vt tãtū mali in publicum perderet. Sic tamen,vt accuſator reuertatur ad cauſam coniecturalē: quare hic legi nō ſatis fecerit,ſed ſibi cauerit interficiendo eū,qui erat non ſolum tyrannū,ſed etiam tyranni conſcios indicaturus.

Circūſcriptionum actiones.

CIrcūſcriptionum actiones ſunt, qui putant finitiuas eſſe, vt quęratur quid ſit circūſcriptio,ſed videntur errare.Non fere accidit,vt definiendo quęrendum ſit,quid ſit circūſcribere: ſed magis erit fortaſſe coniecturalis quęſtio,an illud quod factū

ſit, circũſcribendi voluntate ſit factum, vt in eam rem nõ ſolum ex cęteris locis, ſed etiam a ſummo ad imũ, ex his quę eruut facta probatione: & argumenta ducũtur, quare voluntate circũſcribendi feciſſe videatur. Sed vt magis non ſit coniectura, magis erit iam abſolutæ qualitatis ſtatus, q̃ infinitiuos inſpiciam⁹ hac cauſa: Liceat ex ancilla filios ſuſcipere legitimos. Qui habebat ex legitimis nuptiis filiũ, alterũ ex ancilla ſuſcepit. Lex erat vt patrimoniũ cõe diuideret, q eſſet maior ex fratribus: eligeret minor. Poſuit maior natu ex altera matrẽ fratris, ex altera parte patrimoniũ. Elegit ille matrẽ, & reum facit fratrẽ circũſcriptionis. Hic non vtiq; q̃ritur quid ſit circũſcribere, ſed aut ex his q̃ facta ſunt argumentum trahitur, circũſcribendi voluntate feciſſe, in quo erit coniectura: aut erit verius abſolutum, vbi de iuſto, & æquo, & bono quæritur: vel compenſatio, vt cauſam querelæ non habere dicatur, qui & libertatem habeat, & ciuis ſit, & matris ſuæ libertatem fuerit conſecutus. Plerięp ſic habẽt, tanq̃ ſit commune coniecturæ cum cæteris ſtatibus, qđ dicatur propria eius eſſe negatio: quoniam & ille qui finitiua quæſtione defenditur, quia rem profanam de loco ſacrato ſuſtulerit, neget ſe ſacrilegum eſſe, & rurſum ille qui accuſatur, læſiſſe Remp. ꝙ naues incenderit, neget a ſe Rem. læſam. Sed multum intereſt, quod in coniecturalibus quidem cauſis negat ſerius omnino feciſſe, quod arguitur, an in illis cauſis nõ illa negat feciſſe ſe, quæ crimini dantur: ſed alter negat id ad ſacrilegii crimina pertinere, alter negat ad crimen Reip. læſæ.

Finis.

Finis eſt, cum quęritur quid ſit illud quod in cõtrouerſiam veniat, aut quo nomine appellandum ſit, cum aliquid ex parte ſic factum eſt, vt tamen omnino ſit factum. Quare Græci fieri hunc ſtatum dicunt, ἐκ τοῦ λελειπότος καὶ γεγονότος. Hoc quale ſit, ex ſubiectis facile intelligemus. Loci huius ſtatus finis. Contrario definitio legiſlatoris, voluntatum coniectura, qualitas concluſiua. Horum locorũ vim vt intelligere poſſimus per aliquã controuerſiam. ac ſi videtur illa ex Gręcis, comœdiam alienã edere in aliquẽ ſuo nomine ne liceat. Quidam edidit comœdiam non addito nomine. Cum

ageretur, ſucclamauit populus: In illum dixiſti, reus eſt ꝙ ſuo nomine comœdiam ediderit. Iam primũ hic id quod initio diximus, animaduerti poteſt, finem fieri, cum ex parte aliquid eſt factum, ex parte non factum. Nam ſic in comœdia addidiſſe nomen, ſublata eſſet quæſtione relicta, defenſio: ſed quoniam edidit comœdiam deſcriptis moribus, non tamen addidit nomen. Finita quæſtio eſt, an hoc iſti qđ lex prohibuerit, nec quicq̃ interſit, vtrum addiderit nomen, an prohibuerit, cum intellexerit populus, & ſubiecerit nomen.

LOcos autem ſingulos ſic perſequemur, vt ſit finis, an ſit ſub nomine comœdiam facere, nomen hominis comœdię inſerere.

COntraria definitio. an hoc plane ſit comœdiã ſub nomine edere, ſic mores hominis inſectari, vt non ſit nomen, qđ nihil interſit, vtrum ipſe pronũciarit, an populus.

TErtius locus eſt ex volũtate legiſlatoris. Nec immerito. Neq; em̃ fere finitiuus ſtatus nõ aliquã habet ſocietatẽ cũ legalibus & hic. Accuſator em̃ dicit illã volũtatẽ fuiſſe legiſlatoris, ne quis omnino ciuiũ lęderetur. Reus vero cõtẽdit, legiſlatorẽ hoc voluiſſe, ne quis facile nominaretur, ſed vnuſquiſq; moribus ſuis intelligeretur. Maius in eo eſt, vt ſi iſte dicat vel acerbius etiã operatus fuiſſe, q̃ lex prohibuerit, cum ſic in mores hominis fuerit inuectus, vt de homine nemo dubitaret.

VOluntatis coniectura eſt, vt per omnem cauſam ex omnibus omnino perſonis, malitioſe, & voluntate lædendi ſic vitã hominis fuerit perſecutus, vt nihil eſſet qđ deeſſe nomini comœdiæ videretur, atq; vt nihilominus populus intelligeret, quã diceret ea volũtate ſucclamauerit populus, vt fraudẽ eius arriperet, & cõſtitueret illũ cõtra legem feciſſe quod fecerat.

NAm qualitas concluſiua vel exaggerationem habet facti ex parte accuſatoris, vel ex altera parte commiſerationem in qua plerũq; ex grammaticæ qualitatis locis multa dicentur: & quid iuſtum ſit pro qualitate facti, & quid vtile exemplo, & qđ honeſtum ad famam: quare id de quo quæritur, q̃ grauiſſime debeat vindicari, ex quibus iiſdem locis vt reus in contrariã partem poterit diſputare.

Finis eſt aut ſimplex aut duplex. Simplex, qđ de vna re quęrimus. Duplex, aut ex perſonis, aut ex rebus. Ex rebus, cum duo ſunt crimina, alterum maius, alterū minus. Quare hoc propriū finitiui ſtatus, qđ vere ſemper accuſator minus excludit, & maius inducit: reus maius excludit, inducit minus. Vt in illa cōtrouerſia. Quidā de tēplo ſuſtulit vaſa priuata & profana. Petitus ad pœnā tāq̄ ſacrilegus, affert quadruplū quaſi fur. Ex pſonis autē duplex finis fit, vt vbi quidā in tyrannide arcē cōſcendit, tyrānū perempturus. Tyrānus fugiēs, ab obuio occiſus eſt. Cōpetūt pręmiū, ille qui tyrānū ex arce deiecit, & ille qui obuiū occidit. Verū quoniā diximus, cū ex rebus duplex eſſet finis accuſatorē minus excludere maius inducere, videretur illud addēdū, qđ aliquādo euenit in huiuſmodi cauſa, vt accuſator nō excludat minus, ſed ipſum retineat, & maius inducat. Qualis eſt illa cauſa, qui virginē vitiauerit, det decē milia: qui depoſitū violauerit, capite puniatur. Quidā iturus ad bellū, virginē ſibi depoſitā vitiauit. Accuſator dicit virginē eſſe vitiatā, ſed hoc retícet, & dat alterū crimē. Dicit enim etiā depoſitū eſſe violatum. Eſt finis & ille, quē Gręci συγκρινόμενον vocāt, vt aliud quidem in quęſtionem veniat, & aliud iudicetur: vt ſi reus ſit ſepulchri violati, qui tumulū inanē reſciderit. Hic enim nō hoc quęritur, an ille ſepulchrū violauerit, ſed an illud ſepulchrū fuerit. Verū tamen neceſſe eſt pronūciēt iudices, nō an illud ſepulchrū ſit, ſed an ſepulchrū ille violauerit. Fit plerūq; ex vno ſcripto duplex quęſtio definitiua: vt ſi hęc cauſa ſit poſita, ſacerdos purus ſit, & e puris: patrē ſuū reum perditionis fecit, & optinuit, petiit ſacerdotiū. Hic enim ſeparatim quęritur. quid eſt patris, & ſeparatim quid ſit purū. Hoc, ſi apud Zenonem depoſitū eſt, mihi tamē thema huius controuerſiæ non placet.

DE TRANSLATIONE.

Metalepſis, ſiue illa tranſlatio, ſiue illa præſcriptio eſt. Nā de vtraq; dicemus, aliū locū forſitan tenere debeat. Nam qualitas prior eſt, ſed quoniā illa multifaria ē i alios ſtatus ſpargit ac plus diſputationis deſiderat, differat metalepſis. Vno noīe apđ gręcos diſpar ē, apđ quoſdā

Metalepſis

rationem habet.Nã hanc Zeno tranſlationẽ facit, nõnulli præſcriptionẽ.Non alienũ ſit ergo,vt dixi,vtrũq; cognoſcere.Zeno præſcriptiuas ait cauſas ſcripti & voluntatis eſſe: metalepſin autem tranſlationem facit.Quę quidem tranſlatio ex iiſdem rebus fit,e quibus pręſcriptio. Nam pręſcribimus vel ex perſona, vt negemus eum eſſe aduerſarium , qui contra nos agere poſſit: vel ex tempore,vt negemus illo tẽpore.Itidem fit tranſlatio, cũ facinus in aliquẽ & crimẽ cõſtituimus tranſferendo:vt cum ille dicat id factum,qđ fieri licuiſſe contendat, tranſferamus perſonam,vt negemus illi licuiſſe:aut tempore,vt negemꝰ illo tempore:loco,vt negemus illo loco:modo,vt negemus illo modo. Cæterum hæc magis exemplis patebunt.

A Perſona tranſfertur,vt in illa cauſa : Quidã inimicum ſuũ reum capitis a ſe factum & damnatum ipſe occidit, cum precium eius rei dediſſet carnifici decem milia , reus eſt cædis. Hic a perſona tranſfertur.Concedimus enim licuiſſe occidi,ſed negamus huic occidere licuiſſe.

A Loco autem ſimul & a tempore tranſfertur, vt in illa controuerſia,adulteros deprehenſos liceat occidere.Quidam adulteros deprehendit,alterũ occidit,alteri pepercit.Reus factꝰ eſt, ꝙ nõ & illã occidiſſet,ſic ſe defendit,vt diceret per amorem occidere non potuiſſe . Abſolutus eandem poſtea inuenit apud tumulũ adulteri flentem,occidit,reus eſt cædis.Manifeſtum eſt tranſlationem eſſe & a tempore & a loco. Quippe accuſator occidi illam oportuiſſe nõ abnuit,neq; illo tempore occidi licuiſſe cõtendit.Loci in trãſlatione hi, præſcriptiuum pręcedẽs,Ipſa tranſlatio,par,maius,a ſummo ad imũ. Alia trãſlatio aliquando & ex parte accuſatoris a ſummo ad imũ. Secũdũ hos locos inſpiciamus,vel hanc cauſam,quæ ſupremo poſita eſt.

DE adultera occiſa præſcriptum præcedens eſt, vt ſi hic præſcribat & actionem,eo quod neget ſe reum fieri poſſe,cum ea mulier fuerit ocioſa,quã conſtat occidi ex lege debuiſſe.Huic oppoſitus locus proximus,id eſt ipſa tranſlatio, an vero reus fiet,quoniam debuerit illa quidem occidi,ſed alio in loco,alio in tempore,& occiſa ſit eo loco & eo tempore, quo non licuiſſet occidere.

SEquitur par, in quo dicit reus nihil intereſſe quo tẽpore, vel quo loco fuerit occiſa, æque ait illas meritas pœnas dediſſe.

DEinde eſt maius. In quo loco oſtendit reus magis etiam ſibi conſtare rationẽ, & multo iuſtius illam peremptam.

BEne adiectus locus a ſummo ad imum. Perſequemur enim ſingula, quare vel magis recte & tunc, & in illo loco fuerit occiſa, cum ſuperſtitem adulteri retineret libidinem, cum illum deſideraret & mortuum, cum apud tumulum eius lamentaretur & fleret.

HIc alia tranſlatio merito. Tranſfert enim accuſator, ſi vindicata faciebat accuſari illam debuiſſe. Et hic tranſfert a perſona illius ad perſonam iudicium, per quos iam opus fuerit vindicari, cũ ille poteſtatem ex lege ſibi datam perdidiſſet.

DIximus ex accuſatoris parte aliquando a ſummo ad imũ quale eſt in ſuperiori illa cauſa. A ſummo enim ad imum argumentum eſt, non licuiſſe illi inimicum ſuum occidere, q̃d hoc emendum illi fuerit, & tanta pecunia emendum. A modo quemadmodum ſit factum, tranſlatio non fere in fictis cauſis inuenitur. Facile eſt tamen ex his quæ ſupra dicta ſunt perſpicere, quid in hac parte intelligi debet: vt ſi reus ſit aliquis, quali modo quid fecerit, q̃ facere ei licuerit.

IAm liceat ad illam aliam metalepſin tranſeamus, quã pręſcriptionem a quibuſdam diximus fieri. Diximus autem etiam quemadmodum fieret, ſed hoc intereſt, ꝙ tranſlatio eſt de pręterito: quare aliquid ſit factum, vt ab eo qui non debuerit id facere, aut eo tempore, vel eo loco, vel eodem modo quo facere nõ debuerit. Præſcriptio ſpectat ad tempus futurum, ſi quis agere poſtulet, qui agere non debeat: aut illo tempore, vel illo loco vel modo, a quo agi non poterat.

LOci præſcriptionis. Propoſitio ſcripti, homonyma vel ſynonyma. Deductio generis ad ſpeciem, finis incidens: aliquando a ſummo ad imum. Tranſlatiua qualitas, communis qualitas, coniectura.

PEr hos locos tractemus, ſi placet, controuerſiam illam: Pauper qui duos diuites habebat inimicos, peregre profectus. Interea filius eius occiſus, & inſpoliatus inuentus eſt, Accuſa-

uerunt ſe inuicem.Diuites cædis abſoluti ſunt.Redit pauper,& inſtituit diuites reos.Illi præſcribunt. Lex enim eſt,de eadem re bis agi non liceat.

PRopoſitio ſcripti eſt,an cum lege ſcriptum ſit,vt bis de eadem re non agatur: non oporteat hanc cauſam bis induci, cum iam accuſati ſint & abſoluti.

HOmonyma eſt, quid vocet lex actionem , vtrum pœnam & animaduerſionē,eāq; nolit iterari,an ipſam accuſationē & defenſionē. Nam vtrūq; horum,nomine actionis ſignificatū poteſt videri:magis etiā ſi Græce cōtrouerſia explicetur,qui dicunt ad pœnā,quā actionē vocāt.Sed nos quoq; Latino ſermone aliqua multa inuenimus huiuſmodi. Quæ vniuerſa referre non eſt neceſſe,cū iam res ipſa ad intellectum declarata,nec deductio generis ad ſpeciem eſt.Nam cum bis agi lex prohibuerit, non de omnibus rebus id preſcripſerit,ſed de pecuniariis cauſis, aut de his,in quibus minora ſunt crimina. Finis eſt incidens,an actio illud fuerit,an vero concluſio.

A Summo ad imum tātū eſt , abſente patre de filio eius actæ res fuerit,æquū ſit an admitti patrē regreſſum, cuius hic dolor eſt,tātū hic pater eſt,qui nihil importunius præter filium habuerit: an non cum ipſius culpa acciderit,qđ non ſtatim accuſauerit,ſed peregrinationis & ignorantiæ.

TRanſlatiua qualitas eſt,an ne ſic quidem iterari iudiciū debeat,licet accuſatoris perſona mutata ſit,licet pater poſtulet.Deniq; locus omnis:trāſlatiuę qualitatis,nihil aliud eſt q̄ reſciſſio loci ſuperioris,vt ille pro accuſatore, ille pro reo nititur.

COmmunis eſt qualitas,an æquū ſit eos ex integro cauſam dicere, cum ſi innocentes ſint,abſolui poſſint: ſi nocentes damnari debeant, econtrario , num hæc moleſtia accuſationis declinanda ſit: & ſit iniuſtum ſæpius eoſdem homines ad contentionem iudicii deuocare.

COniectura an finis huic crimini ſit qđ intenditur, id eſt, an cōmiſerint cædem. Qui quidē locus in omni cauſa diffundendus eſt.Sed non aperte,verū oblique,vt meminerimus nōdū hoc agere non poſſe,ne demus aduerſario poteſtatem, vt manū nobis iniiciat, & nos in curſu actionis retineat, cum ſcilicet de

hoc ipſo quęrit, an cędis agere poſſimus. Sed nō deerunt occa- ſiones. qbus, vt dixi, idē faciamus quaſi aliud agētes oſtendēdo, facile nos crimen probaturos, ſi impetrauerimus vt liceat reos facere. Id ipſum & rei faciēt, verū pari modo, vt non iā ſe defen- dāt, ſed innocētiā obliqua actione ſuā pferētes, moleſtiā actionis tātū ſe declinare dicāt, & quia iudices quoq; ratas velle debeāt leges & res iudicatas. Hęc quę ad pſcriptionē, pertinent tāq̄ ab inſtituto Zenonis remota, nō tamen alienū fuit perſequi ex his quæ tradidit Marcomanus, ex cuius commētariis hęc prope ad verbum tranſlata ſunt. Iam ſequitur vt videamus quæ attinent ad ſtatum qualitatis, & vt ad Zenonem reuertamur.

DE NEGOCIALI.

HÆc ſupra de tranſlatione vel prçſcriptione for taſſe alieno loco, vt iam dixi, inſeruiſſe videa- mur, quoniā tranſlationis ſtatum nouiſſimum inter rationales quatuor ſtatus feceramus, ve- rū nō ex noſtro inſtituto, ſed ab aliis factū eſt, ex ea cauſa quā ſupra locutus ſum: quoniā de qualitate quæ media ſit, pluribus erat diſputandū, & plura tra- denda: nos videamus iam de ſtatibus qualitatis, qui primus ex omnibus eſt, ſicut ſupra docuimus, negocialis. Hic aut legalis eſt, aut rationalis, cum ſine vllo reſcripto de æquitate rerū diſ- ceptatur. Legalis vero. Tum aut rogatio fertur, aut lex, aut prę mium definitum petitur.

DElibeatiuæ quoq; cauſæ in eundem ſtatum cadunt. diui- ditur negocialis legalis, legitimo, iuſto, vtili, poſſibili, ho- neſto, ita vt & in contrarium ex parte diuerſa per ſingulos lo- cos diſputentur. Qđ enim alter legitimum eſſe contendit, alter ex eodem loco, ſi poterit, contendet contrarium legibus, ſi aut lex aliqua ex diuerſo repugnabit, aut rogatio, aut pactum, aut fœdus, aut naturale ius, aut mores. Contra quæ vtemur, aut ne gatione, aut oppoſito.

NEgatio eſt, vt dicamus, non eſt contrarium legibus, neq; naturæ, neq; pacto, neq; moribus.

OPpoſitū eſt, ſi fateamur quidē alicui ſcripto eſſe contra- riū, ſed opponamus vtilitatem, eamq; dicamus potiſſimū:

eſſe debere,aliquādo eſſe in loco legitimo,aliqua erit legalis quęſtio,fortaſſe etiam finitiua. Secundus locus negocialis eſt,quo quæritur quid ſit iuſtum. In eo loco eſt diſputatio in legibꝰ ſimplex,cum quęritur an iuſtum ſit, vt adulteros deprehenſos liceat occidere.

IN rogationibus vero & præmiorū petitionibus,& in deliberatiuis,per eum locū qui eſt a ſummo ad imū, oportebit ire ꝑ ſingula,& ex ſingulis locis oſtēdere,quare iuſtū ſit quodcunq; dicetur iure tali faciendū eſſe.Hic incidet ſtatus, ex quo defenſio erit eius,aduerſum quē aliquid feretur.Qualis apud Gręcos cōtrouerſia eſt.Deliberāt Atheniēſes an illis inferant bellū, cum illi Alcibiaden flagellis verberauerint.Incidit enim quęſtio,an licuerit illis facere certaminis ſui iure.

TErtius eſt locus in negociali vtilitatis.Hic omnē ferme diſputationem habet,circa rationem futuri temporis.Quęritur enim quid in futurum ſit vtile,qđ in hunc locū incidit coniecturalis quęſtio:quale eſt illud apud Virgiliū:Deliberat Diomedes,an Latinis auxilium petentibus ferat,quia Æneas ſi Latinos vicerit,in ipſum ſit ſua arma verſurus.

POſſibile ex perſonis & ex rebus ipſis habet diſputationem & occaſionem honeſti.Bene cōcluſionis & epilogi loco poſitus eſt.Cum enim cætera ex cauſa ſunt,tunc ſupereſt vt de honeſti partibus diſſeramus.Hi ſunt loci negocialis ſtatus: in quibus ſatis erit plerūq; docere legitimū quidē eſſe,& vtile,& poſſibile,& honeſtū,ſed aliquādo vt ſit honeſtius,prius refutabimus aduerſariorum,dein noſtra inducemꝰ.Hoc ita eſt,vt doceamus primum non eſſe contrarium legibus: deinde addamus ſeparatim,imo cōgruere legibꝰ. Itemq; dicamus non eſſe iniuſtum, & addamus potius eſſe iuſtiſſimum.Demonſtremus non eſſe inutile:deinde vtiliſſimū eſſe doceamus. Pari modo & de honeſtatis partibus diſputemus,qđ ſimiliter licebit facere ex parte contraria.Hæc fere ſunt,quę attinent ad negocialem illum,quem diximus legalem vocari.

RAtionalis autem negocialis eſt, vt ſupra propoſuimus, cum ſine vllo ſcripto inter ſe aliqui de ęquo bonoq; diſceptant, qualis eſt illa controuerſia: Ciuitas in tyrannide, omne

qđ liberorũ natum fuerat expoſuit, vicina ciuitas collegit & educauit. Finita tyrannide, petunt patres filios, vt offerant alimenta. Illi contradicunt. Loci huius ſtatus naturalis iuſti. Per quẽ vtrũq; in hac cauſa diſputari poteſt ex parte eorum qui retinent, an naturale ſit iuſtum, vt qui ſemel filios expoſuerunt, repetere non poſſint ex parte patrum: an potius naturale ſit iuſtum, vt patres quo libet tempore reciperent filios ſuos, & naturale ius repetant.

SEcundus locus eſt a ſummo ad imum, per quæ ſingula quæ p̃ceſſerunt, quæritur iuſtum ne ſit vt peterent filios, qui neceſſitate miſera coacti ſint exponere.

TErtius erit locus aliquando, non ſemper futuri temporis ratio. In quo quæritur & in fututum, an vtile ſit fieri, de quo quæſtio ſit.

DEinde ſunt loci voluntariæ qualitatis in cauſis reddendis, voluntariæ mortis putantur eſſe negocialis ſtatus, verum ſi rationales an recte, paulo poſt videm⁹, interim ſic putemus. Vt quidam volunt, primæ erunt quaſi præſcriptiuæ quæſtiones, an is qui redderet cauſas, voluntariæ mortis erit filius: an poſſit ex arbitrio ſuo mortem impetrare, contradicente patre. Ponunt quidã nonnulli etiam, generalem quæſtionem in huiuſmodi, an ſola ſit cauſa moriendi debilitas corporis. Et rurſum, an ſatis ſit ad cauſam morum, cum nemo ſine cauſa ſit, velit cætera ferre per ipſum locum, qui & a ſummo ad imum conſideratur, an ex his quæ acciderant, iuſta ſit cauſa mortis. Bene iuxta hoc quod tradidit ius. Supereſt futuri temporis cogitatio, cum ſcilicet quæritur, an illi miſerum ſit viuere, ſpectandam autem maxime voluntatem. Neq; enim quiſq̃ libenter mori poſtulat. Sed fere erunt huiuſmodi hæ ſpecies, quaſi hoc optet & exprobret: alioquin cum agatur ex ipſa cauſa æſtimari. Id eſt ex parte diuerſa conſiderandum, quia voluntate quis contradicat, vtrum ſimpliciter & vere, an vero & malicioſe & aſtute. Negocialis ſtatus vtrumq; proprium quod futuri temporis rationem habet. Quæritur enim non quid actum ſit, ſed quid debeat fieri.

DE QVALITATE ABSOLVTA.

Qualitas abſoluta.

SECVNDVS Status qualitatis abſolutus, vel qualitas abſoluta. Vtroq; enim nomine nū cupantur, huius loci finitiuum præcedēs, quod vicem præſcriptionis obtinet. Deinde eſt locus ipſa qualitas abſoluta, quæ ſoluitur ex parte accuſatoris: aut negatione, vt neget licere: aut oppoſito, vt dicat, & ſi licuerit, non tamen in perniciem oportuiſſe. Deinde eſt locus a ſummo ad imum, quare neq; iniurioſa, nec criminoſa videntur. Ponet & ex ſua parte reus aliquando a ſummo ad imum, cum docebit quibus ex cauſis eſt, quemadmodum fecerit ſingula.

Deinde voluntatis coniectura eſt, & qualitas concluſa eſt. His locis tractari poteſt controuerſia illa: Pauper orator, & diues inimici. Diues fortiter fecit, petiuit pauperis oratoris linguam, præmij nomine accepit poſtea. Concionante illo, ſtetit in concione pauper & fleuit. Laudatiōe facta, occiſus diues, reus eſt: cœtus & concurſus facti, ſecundum legem illam, qui cœtum & cō curſum fecerit, capite puniatur.

Finitiuum præcedens & vice præſcriptionis cum dicitur, ex rei parte concurſum facere, eſt populum conuocare, & turbulenta oratione animos hominum concitare, quorum nihil fecerit pauper Quod vice præſcriptionis eſt, quia dicit: Ex illis demum rebus reus de cœtu & concurſu fieri oporteret, & tūc vero crimē hoc cadere non poſſe.

Deinde eſt ipſa qualitas abſoluta, vt dicatur huic licuiſſe in concione ſtare, flere. Huic occurrit, vt diximus, aut negatio, aut aliquid oppoſitum. Negatio vt dici poſſit, non licuit hic flere. Oppoſitum, etiam ſi licuerit flere, non tamen in hunc effectum. Et ſequitur locus a ſummo ad imum, fletus ad hunc effectū contenderit. Hic ſane fortaſſe non ita vertet hoc crimen a paupere patronus eius, vt dicat ad illum non pertinere, quid fecerit populus, cum ipſi reo præter lachrymas nihil poſſit intendi, ſed adijcit defenſionem populi, vt doceat recte illum feciſſe quod fecerit, ita vt hac parte pauperis quidem cauſam, ſed populi agere videatur, in quo erit eo quo diximꝰ, a ſummo ad imum ex parte rei, an meruerit hæc diues.

DEinde eſt voluntatis coniectura, quæ quidem in tota actione diſperſa eſt. Nam & accuſator contendet pauperē ea voluntate ſtetiſſe in concione & fleſſe, vt fieret quod ſecutum eſt, & patronus contendet nihil illum eius nec cogitare, nec ſperare potuiſſe.

COncluſiua qualitas, de qua & ſupra diſputatum eſt, quid iuſtum, quid vtile, quid honeſtum, damnare pauperem, an potius abſolui. Verum ſcribere debemus, qualitatem abſolutam non rationalem eſſe, ſed legalem, ſi reus ſe non naturali loco, ſed aliqua lege defendet, vt ſcilicet dicat ſibi lege licuiſſe.

HVius erit illa diuiſio, vt primus locus propoſitio ſit criminis: deinde ſcriptum, in quo erit qualitas abſoluta, ex quo ſcripto licuiſſe ſibi dicat. Poſt hos, locus erit interp̃tatio ſcripti cõtraria ſcripto. Deinde locus reliq̃s abſolutę qualitatis.

DE COMPENSATIONE.

SEQVITVR Vt de aſſumptiuæ qualitatis ſtatibus diſputemus. Quorum vnus eſt compēſatio, cum incommodum quod dicimus attuliſſe, & compenſamus vicarios, quomodo loci eius aliquando reſcriptiuum pręcedens, tum propoſitio criminis, deinde locus communis ex cauſis, deinde ipſa cōpēſatio, cui coniectus eſt locus a ſummo ad imū.

DEinde eſt comparatio, cum voluntas & qualitas cõcluſiua horum locorum conſideretur per diuiſionem controuerſię Cõparatio huius. Cum exercitus in prælium frequenter inductus, naue ſemper refugeret, imperator claſſem incendit, & eductus ex claſſe exercitus, vicit. Reus eſt læſæ Reipub. Compenſationem eſſe non dubium, ideo quod cum dicatur amiſſione claſſis lęſiſſe Rempub. compenſat incommodum oppoſito victoriæ, quomodo primus locus præſcriptiuam pręcedens, in hanc cauſam fortaſſe certauit. In alia erit, vt dicat reus nõ in his eſſe crimen Reip. lęſę, nec poſſe hoc nomine reum fieri. Quod hinc fortaſſe non poteſt dici, quia damno affecta Reſpu. eſt. Erit ergo propoſitio criminis, an lęſa Reſp. quæ ſubſidium claſſis neceſſarię miſerit.

HVic occurrit locus proximus, qui eſt communis ex cauſis. Tunc ſcilicet dicet reus, nõ oportere ſecū tā calūnioſa agi,

vt res ipſa tantum conſideretur, cum omnia quæ fiant vel facta ſint, ſpectari ex cauſis ſuis oporteat, hoc eſt, vt quæratur qua cauſa illud quodcunque ſit factum.

CVI Loco adiuncta eſt ipſa compenſatio, cum ſcilicet dicit reus illo quod ſibi detur crimini, ſeu victoriam conſecutum, quæ locum impleuit, a ſummo ad imum omnia perſequendo quæ ante acciderunt: & quemadmodum incenſæ claſſis mutata ſit ratio dimicandi, & depulſa infamia fugæ, victoria euenerit, ſequitur comparatio. Quod loco ſcilicet in contentionem veniunt, & illud quod iniuriæ dicitur factum, & illud quod commodi dicitur eſſe quæſitum & æſtimatum, quid vtilius Reipu. fuerit.

DEinde eſt tanſlatio ex re. Dicat accuſator, potius aliud fieri debuiſſe, vel remoueri, deinde claſſem vel aliquid opponi, ne eo cõfugeret exercitus, aut ex perſona fieri, vt dicãt non ipſum ex arbitrio ſuo facere, ſed referri ad ſenatum, vel ad populum debuiſſe. Cui ſane loco ex contraria parte habebunt defenſiones ſuas. Reſpõdebit enim reus & cum tranſlatione rei, vt dicat non aliud fuiſſe faciendum, & cum tranſlatione perſonæ, vt dicat imperatorem ſe habuiſſe, poteſtatem per ſeipſum conſulendi. Iam voluntatis locus eſt, vt ſupra docuimus, in totam cauſam diſperſus. Nã accuſator quidem dat operam, vt ille voluntate lædendæ Reipu. vidiſſe videatur reus, contra vt credatur feciſſe cupiditate vincendi. Qualitatis concluſiuæ vim ſatis ſupra docuimus.

DE RELATIONE.

Relatio.

RElatio eſt ſtat⁹, qui hoc habet proprium, quòd ſemper neceſſe eſt in aliquem ſtatum præterea incidere, quòd illud, quod accuſator defendit, defenſor accuſat. Loci relationis, propoſitio criminis. Ipſa relatio hic incidens, ſtatus eſt loci eius. Deinde tranſlatio, tum voluntas & qualitas concluſiua. Poteſt in exemplum illius accidere actio illa Ciceronis, quæ eſt pro Milone. Nam hunc ſtatum fecit ipſe, cum dixit quæri, iure an iniuria Clodius fuerit occiſus. Relatio eſt, an iure interemptus ſit, cum feciſſet inſidias. Hic incidens ſtatus eſt, loci eius coniectura cum locis ſuis omnibus, per quos ſcire decurrit, vt probet Miloni inſidias factas eſſe per Clodium. Hic illd eſt,

quod ſupra poſuimus. Defenſor enim Milonis accuſat Clodium. Econtrario vtiq;, accuſator Milonis Clodium purget neceſſe eſt, vt inſidias non ille ſed hic feciſſe videatur. Tranſlatio in hac cauſa ceſſat. Non poteſt enim Miloni dici, ſi te Clodius dicebat occidere, ad iudicium illud potius adducere debuiſſe.

PLerumq; autem relationi permixta compenſatio eſt. Vt ſi accuſatur Scipio Reipub. læſæ, quod Carthaginem ſolo æquauerit. Hic enim relatio eſt, quia dicit merito illi ciuitati hoc accidiſſe. Et compenſatio quia dicit bono Reipub. factum. Diuiditur ergo huiuſmodi cauſa propoſitiõe criminis, aut læſa Reſpub. cum tantam amiſerit ciuitatem. Deinde occurrit ille locus ex compenſatione de cauſis, an non Reſpub. ſed cauſa rei ſit conſideranda. Et hic iam ſequit̃ & relatio, quia merito illi acciderit tam infidę ciuitati, & toties rebellanti. Compenſatio quia bono P. R. factum, ne vltra neceſſe habeat in periculũ belli venire. Tranſlatio erit in hac cauſa ex relationis & compẽſationis locis. Nam cum diceret reus merito illi ciuitati accidiſſe, tranſferet accuſator ita vt dicat, & ſi illa merebatur nõ ipſa arbitratu ſuo facere, ſed referre ad ſenatum debuiſſe. Deinde erunt reliqui omnes loci compenſationis, comparatio, coniectura rei, voluntas, & qualitas.

DE REMOTIONE.

REMOTIO Eſt, cum reus remoueat a ſe culpam in aliquam neceſſitatem, vel in alicuius imperium. Loci eius propoſitio criminis, finitiuus præcedens: locus communis ex cauſis, ipſa remotio. Cui occurritur coniectura vel qualitate. Deinde eſt trãſlatio. Trãſlatio aũt ſimplex aut cõparatiua erit a ſummo ad imum, ex quacũq; parte res dederit, e quocunq; loco opportunum erit, ſiue ante tranſlationem. Deinde eſt voluntas & qualitas concluſiua. Exemplum poteſt eſſe in hunc ſtatum cauſa, qua imperator militum corpora in prælio peremptorum reuehebat, in patriam, orta tempeſtate cadauera abiecit, læſit Rempublicam. Hic imperatori vtiq; illa defenſio eſt, vt crimen neceſſitate remoueat, & aduertat quod dicat abieciſſe ſe illa corpora tempeſtate agente.

Remotio.

ERit ergo diuiſio ſecundum locos,quos ſupra propoſuimus. Propoſitio eſt criminis,an ſit læſa Reſp.cũ tã boni & vaſti milites,q̃bus deberet ſepulturę bonũ cõtingere,in ꝓfundũ ꝓiecti ſint.

SEcũdum quem propoſuimus locum ex cauſis diuidemus. Nõ poſſit hoc imperator primo loco, vt finitiuo præcedente vice pręſcriptionis.Neq; vero nos nunq̃ fugere debebit hic locus,ſi res omnino patietur.Quippe in nulla cauſa omittẽda præſcriptio eſt, quæ tenet locum primum,etiamſi deſcẽſuri ſumus ad alias actiones.Vt ſi dicat hic imperator,non in his eſſe crimen Reip.nec poſſe dici Remp.læſam,quæ nullum detrimentum poſſit accipere corporibus abiectis,quę iam commodum afferre non poterant.

DEinde erit locus ille quem dicimus ex cauſis,an vlla res ipſa per ſe debeat æſtimari,ſed cauſa cur facta ſit,vt ſi voluntate ſit factũ,plectatur ille qui fecerit:ſin vero neceſſitate,non veniat ad pœnam hominis culpa fortunæ.

ET ſtatim ſequitur ipſa remotio, an culpę imperatori eſſe nõ debeat,quod tempeſtas fieri coegerit. Hic erit iam ille fortaſſe locus a ſummo ad imum,cui dubiam ſedem fecerat.(Nimirum enim a ſummo ad imum omnia perſequetur reꝰ, quemadmodum voluerit reuehere domum corpora cum impoſuerit ĩ nauẽ,ſed neceſſe habuerit abijcere,vt hi q incolumes erant, quiq; viuebant,& prodeſſe Reip.poterant,ex periculo euaderent.

HVic occurritur, quemadmodum diximus, aut coniectura aut qualitate.Coniectura ſicut poſſumus negare tempeſtatem fuiſſe. Qualitate poſſumus dicere,etiamſi tẽpeſtas fuerit,non tamen rem talem,& tam impiam fuiſſe faciendam.

DEinde eſt tranſlatio,quæ in hac cauſa forſitan ceſſat, in alia tamen non erit ocioſa,ſi potuerit accuſator dicere, etiamſi faciendum erat,referre vtiq; ad ſenatum vel ad populum debuiſti, non tuo arbitrio facere. Sed hanc tranſlationem diximus aut ſimplicem eſſe,aut comparatiuam.

COmparatiuam autem,vt ſi dicamus omnia potius reum pati debuiſſe,q̃ facere quod facit.

DEinde eſt voluntas & qualitas concluſiua,quarum vim ſupra iam frequenter oſtendimus.Hic quoq; idem illud attẽdendum eſt,quod paulo ſupra in abſolutæ qualitatis ſtatu monui

mus,quod etiam remotio pari ratione legalis eſt,cum ipſam remotionem reus mutat ex lege. Vt ſi dicat ſe id quod fecerit,feciſſe legis alicuius imperio. In hac quoq; ſimilis erit,atq; in abſoluta qualitate diuiſio,vt ſit propoſitio criminis: deinde ſcriptum quo coactum ſe reus dicit: deinde interpretatio ſcripti ex parte accuſatoris:deinde cęterę quęſtiones ex locis reliquis remotiui ſtatus.

DE DEPRECATIONE.

DEPRECATIO Eſt,ſeu venię petitio, cum de eo quod intenditur confitemur, ſcilicet veniam petimus,pręcedente aliqua facti cauſa,quare poſſit ignoſci. Loci eius propoſitio criminis,locus communis ex cauſis,ipſa deprecatio, a ſummo ad imum. Occurritur autem deprecationi aut occupatione,aut coniecturali voluntate, & qualitate concluſiua. Verum hic ſtatus non erit ſatis firmus in grauioribus cauſis atq; criminibus,ſed in his,in quibus poſſit ignoſci. Velut ſi reus ſit iniuriarum adoleſcens luxurioſus, quod poſt cœnam aliquem pulſauerit,& prætendat ebrietatem,atq; hoc nomine petat veniã. Vt autem vim locorum ſcire poſſimus,percurramus tractatũ ipſius. Huius exemplum. Dep̄catio.

PRopoſitio criminis eſt,an iniuriarum lege teneatur, quod ciuem pulſauerit.

LOcus communis ex cauſis eſt, an non per ſe res ipſa debeat exiſtimari,ſed quaſi cauſa facta ſit. Vt ſi conſulto & nocendi voluntate ſit facta,ſeuere puniatur:ſinvero non culpa hominis, vt ſit impune,& detur venia.

CVius petitio per illa quæ ſunt a ſummo ad imum,perſequenda eſt,an indigna res venia, cum adoleſcens poſt cœnam cui pax venit horę errauerit.

HVic loco occurri diximus tribus modis, Pari, vt dicamus, nihil facere,ex qua cauſa hoc fecerit,cũ adæque iniuriã paſſus ſit ille q̄ pulſatus eſt. Occupatione, vt dicamus additamẽtũ eſſe culpę,non excuſationẽ,qđ p̄tendat ebrietas. Duplicari enĩ crimen pulſationis,crimine ebrietatis. Coniectura ſi poterimus dicere,nec ebrietatem in cauſa fuiſſe. Cui cohęret voluntas coniecturalis, vt dicimus licentię voluntate pulſatum.

QValitas concluſiua eſt,quę,vt ſępe iam diximus,in epilogo vel exaggerať culpa,vel extenuať.Quoniam fere oĩa videmur tradidiſſe,quæ de rationalibus ſtatibus videbantur eſſe tradẽda,non eſt ab re aliquid de his cõtrouerſijs tradere,quorum de ſtatibus plerumq; dubitatur.

Ingrati actiones.

INgrati actiones quidam finitiuas arbitrantur, quaſi quæratur quid ſit ingratus,ſed errare iſti videnť.Non enim ratio nominis de finitione pendet nec quæriť quid ſit ingratus,ſed errare diciť ille qui reus eſt.Neq; vero contraria defenditur,vt & ipſe definiat quid ſit ingratus,ſed vtitur ferme:aut remotione, vt neget ſe eam gratiam referre potuiſſe ad compenſationem,vt dicat nec illi ipſi expedire,aut illi oportuiſſe gratiam reddi dicetur, fortaſſe & abſoluta interim qualitate nõ vti licuiſſe ſibi dicat, ſed illo modo gratiam reddi non oportuiſſe contendat.

ERit igitur diuiſio in huiuſmodi cauſis,vt ſit Propoſitio criminis a ſummo ad imum,quib⁹ cõmemoret accuſator,quæ bñficia p̃ſtiterit, q̃bus innuerit quẽadmodũ non potuerit intrare. Deinde erit reſpõſio ex eo ſtatu, quẽcũq; illũ ſuggerit cauſa ſcđm locos ſtatus ipſius,cũ quis de morib⁹ reus ſit, ꝓpemodũ ſtatus eſt abſolutę q̃litatis.Neq; enĩ dubiũ eſt lege nulla vetari,qđ lege nulla accuſať. Porro in q̃litate abſoluta dicim⁹ licitũ qđ intẽdiť,& ex eo q̃ſtio eo peruenit vt q̃rať, an potuerit id fieri. Quod tũ oportuit fieri,vtiq; ad crimen morũ nõ pertinet.Põt huiuſmodi cauſarũ & illa eſſe diuiſio ex negocialis ſtatus locis,vt q̃rať an legitimũ ſit id qđ factũ eſt,an iuſtũ,an vtile,an honeſtũ.Ex his enim poterit æſtimari,an peccatũ morib⁹ fuerit, non tamen vt ſtatũ negocialẽ eſſe dicamus,ſed abſolutã poti⁹ qualitatẽ,ideo quia de facto q̃riť, non de futuro deliberať.Et vt dixi,abſolutę qualitatis eſt ꝓpriũ,vt q̃ratur,recte an p̃perã ſit factũ:cũ cauſas mortis volũtarię reddit, putant quidã negocialẽ ſtatũ,quia quærať,an ille debeat mori,& q̃ſtio q̃ſi tota ſit de futuro.Sed ſi hoc eſt & in his cauſis,in q̃b⁹ reb⁹ eſt,& q̃s negocialis eẽ videať.Quęriť enĩ & ibi,an debeat ip̃e dãnari.Porro de præterito omnis eſt quæſtio. Ex his enim quæ p̃ceſſerũt exiſtimandũ eſt ſenatui,an petẽti dari debeat moriẽdi poteſtatẽ,videamus:rectius putem⁹ ſtatũ huiuſmodi cõtrouerſię & ex eo quod controuerſia dicitur,opponi.Nam huiuſmodi cauſę eandẽ

naturam habent,quam ille,vbi accuſator & reus ex diuerſis partibus conſiſtunt.Nam & qui cauſas mortis voluntariæ reddit accuſator,quodammodo vſus eſt ille defenſor qui contradicit.Inuenimus igitur aut remotiuas eſſe huiuſmodi cauſas,aut deprecatiuas,aut quaſvis potius q̃ negocialeis.Abdicationum quoq; cauſas negocialis ſtatus quidam arbitrantur,quoniam quæratur an quis debeat abdicari.Sed hoc tale eſt,quale & de quo ſupra locuti ſumus.Ergo inuenietur hæ cauſæ iudicialium ſtatuum,vt ſit aut qualitas abſoluta,aut ex ſumptibus alicuius frequentiſſima,tam deprecatio quàm actio eſt contra partes.

GEnerales quidem quæſtiones quaſdam in abdicationũ cauſis eſſe ſcribere debemus,ac prima illa quaſi præſcriptiua eſt ex patrum parte,an patres ex lege habeant abdicandi poteſtatem, an poſſint liberi cõtradicere,& an illis relicta ſit cõtradicendi poteſtas,etiam illa quæ generalis eſt quæſtio,etiam propriori cauſa, an merito abdicetur,qui nõ fecerit vel non facit aliquid ex patris voluntate:an vero in quibuſdam rebus fas ſit non obſequi patris voluntati.Neq; enim fere abdicatur quiſq̃,niſi aut voſitatem patris in altero,aut patrem impugnare dicatur. Deinde cum peruentum fuerit ad ſpeciem,hoc eſt,ad id qđ criminis loco obijcietur,incipiet ex defenſione naſci ſtatus,qui locis ſuis erit perſequẽdus. Sed ne abrupte videamur negare,negociali ſtatu nunq̃ eſſe cauſam abdicationum,erunt aliquando fortaſſe illo modo,ſi non ob factum aliquod ſuus abdicabitur filius. Nam ille quidem iudiciali,vt propoſuimus,actione defendet:ſed fortaſſe ad illud exemplum poterit videri negocialis ſtatus,furentem filium abdicauit, reuocauit ſanatum,abdicauit rurſum furentem. Hic ſane non eſt iudicialis ſtatꝰ,neq; eĩ crimini obijciunt adoleſcenti,quæ ex parte eiꝰ erunt perpurganda. Sed quaſi generaliter quærit,an ꝓbabilis cauſa ſit abdicandi propter furorem.

INiuſti repudij actiones fere erunt relatiui ſtatus. Neceſſe eſt enim vtilis,qui neget iniuſte repudium datum,oſtendet crimen & culpam,quare merito & recte repudiata. Quæritur iniuſtæ dementiæ actiones,quęritur ad quem ſtatum pertineant.Nobis non dubium videtur in huiuſmodi cauſis coniecturalẽ eſſe ſtatum.Ceſſantibus ſane primis locis,a volũtate,& ex facultate.Neq;

enim dubiũ eſt, quin & nemo velit demens eſſe, & tamẽ poſſit demens eſſe. Merito oĩs queſtio a ſummo ad imũ ex locis inſequentibus: quoniã q̃ in cõtrouerſia ſunt poſita, perinde ſunt ſigna demẽtię, atq; in criminũ cauſis ex eodẽ loco ſigna ſunt criminũ.

DE SCRIPTO ET VOLVNTATE.

Scripti & Volunta.

NVnc iam ad legales ſtatus tranſeamus, quorum primus ſcriptum & voluntas, cum alter vtitur ſcripto, alter cõtra interpretať ſcripti ipſi⁹ voluntatẽ ſcriptum ſit, id eſt, quaſi res ipſas opponere.

LOci autem eius ſtatus propoſitio ſcripti, interpretatio ſcripti per eum locum, qui vocatur a ſummo ad imum.

HVic contrarius locus par interim & maius: deinde legiſlatoris voluntas ex vtraq; parte, deinde finis, deinde tranſlatio, voluntas, & qualitas. Inſpiciamus vim iſtorum per exẽplũ cõtrouerſiæ, ſi placet, talis: Peregrinus murum ne aſcendat belli tempore. Cum hoſtes iam murum aſcenſuri belli tẽpore viderentur, peregrinus aſcẽdit in murum & hoſtes reiecit, victoria facta, reus ꝙ contra legem fecerit.

PRopoſitio ſcripti eſt, an cũ lex peregrino interdixerit, ne murum aſcenderet, teneatur ex lege, quia aſcendit in murum.

INterpretatio ſcripti, an alios peregrinos prohibeat aſcendere, & pacis tempore vetet aſcendere. Hunc non prohibuerit qui aſcenderet vt ciuitati ſubueniret, & aſcenderit eo tẽpore, quo iam ciuitatem hoſtis intraret: aſcenderit deniq; vt ex deſperatione tanta pacem & victoriã redderet. Facile eſt enĩ animaduertere potuiſſe nos & illum locum, quẽ interpretationi ſcripti adiunxerimus, eum ſcilicet a ſummo ad imum.

CVm omnia quæ ab iſto facta eſſent, quæq; ad defenſionẽ eius pertinerent, ſingillatim ſumus perſecuti: poſueramus deinde locum qui par appellatur, an nihili interſit quo tempore vel qua cauſa aſcendiſſe dicatur. Sequiť magis, an vel magis etiam licitũ fuerit belli tempore id fieri quod prohibitum eſt, vt aduerſus belli pericula caueretur.

DEinde eſt legiſlatoris voluntas, quid ſenſerit ille qui legem ferebat. Id quidem raro quęritur ſeparatim, ſed ſępius cum

ipſius ſcripti interpretatione permixtũ eſt, vtrum prorſus peregrinum nõ admittẽdum in muros eſſe cẽſuerit, an nõ admittendum eum qui pernicioſus eſſet futurus,

Sequitur finis, an ne ſit iſte peregrinus qui præſtiterit operam optimi ciuis.

Eſt & trãſlatio, vt diximus, an vt ei liceret hoc facere, autoritate publica repetere debuerit, cũ aliter non liceret.

Deinde eſt voluntas, quo animo fuerit.

Deinde qualitas cõcluſiua, quale ſit factũ. Iam de iſtis locis duobꝰ vbiq; incurioſiꝰ dicemꝰ, quoniã ſæpe iam dictũ eſt.

DE LEGIBVS CONTRARIIS.

Legum cõtrariarum ſtatus eſt, cum duo ſcripta contraria inter ſe pugnare videntur, vnde & ſtatus nomen accepit. *Leges contrariæ*

Et eſt fere quaſi duplex ſcripti & voluntatis ſtatus, quia vtrũq; ſcriptorum interpretatio eſt.

Ergo etiã loci hi ſunt, ꝓpoſitio ſcripti, ſiue ĩterpretatio ſcripti: ꝓpoſitio alterius ſcripti, & interpretatio ſcripti.

Deeinde vtrius legis voluntas, quæ, vt iam ſupra in altero ſtatu diximꝰ, ad plurimũ permixta eſt cũ ĩterpretatiõe ipſiꝰ ſcripti, aliquãdo tamẽ habebit & ſeparatim fortaſſe tractatũ.

Deinde eſt finis in vtraq; parte, qui & ipſe aliquando interpretationi ſcriptorum permixtus eſt.

Inde eſt comparatio vel legum ipſarum, vel rerum, de quibus diſceptatur.

Erit aliquando tranſlatio, deinde voluntas & qualitas. Percurramus quos locos ſub exemplo controuerſiæ illius, qui templum Cereris intrauerit, oculos amittat: qui parenti auxilium non tulerit, capite puniatur.

Quidam cum mater eius in templo Cereris vapularet, ingreſſus eſt templum, opitulatus eſt matri, petitur ad pœnã lege, quę iubet excęcari eum qui tẽplum Cereris intrauerit. Quia primum illud ſcire debemus, quod aptiſſimum erit in cauſis cõtrariarum legum incipere ab aduerſarii ſcripto, idq; ex diuerſa parte proponere, & interpretatione rebuſq; diſſoluere cum eius

mulier ſit:aut natio,vt Graius an barbarꝰ:aut patria,vt Atheniẽſis ſiue Lacedæmonius:aut cognatio,quibus maioribus,quibꝰ cõſanguineis:aut ætas,vt puer,an adoleſcẽs natu grandior,an ſenex. Præterea commoda aut incommoda conſiderantur,an natura data animo an corpori,hoc modo. Valens an imbecillus,longus an breuis,formoſus an deformis,velox an tardus,memor an obliuioſus,pudens,patiẽs,an cõtra,& oĩa hæc quæ naturæ ſunt attributa,ad aliquam coniecturam faciendam.

Victus.

ET ex victu multæ trahunt̃ ſuſpitiones,cũ quẽadmodum & apud quos,& a quibus educatus & eruditus ſit quęrit̃,& cũ quibꝰ viuat,qua ratione vitę,quo more domeſtico viuat.

Fortuna.

ET ex fortuna ſæpe argumentatio naſcitur,cum ſeruus an liber,pecunioſus an pauper,nobilis an ignobilis,felix an infelix:priuatus,an in poteſtate ſit,aut fuerit,aut futurus ſit conſideratur:aut deniq; aliquid eorum quæritur,quæ fortunæ eſſe attributa intelligantur.

Habitus.

HAbitus autem,qđ in aliqua perfecta & conſtanti animi aut corporis abſolutione cõſiſtit,aut virtutis aut artis alicuius perceptione,& itẽ corporis aliqua cõmoditate,nõ natura data,ſed ſtudio & induſtria cõparatio. Ipſa cauſa poſita docebit,quid hic quoq; locus ſuſpicionis oſtendat.

Affectio.

AFfectio eſt animi aut corporis ex tẽpore aliqua de cauſa cõmutatio. Vt lætitia,metus,cupiditas,moleſtia,morbꝰ,debilitas,& alia quæ in eodem genere reperiuntur. Et ideo affectionis quidem ratio,perſpicuam ſolet per ſe gerere cõiecturam:vt amor,iracundia. Propterea ꝙ & illorũ vis intelligit̃,& quę res harũ aliquam rem conſequatur,facie cognita ſunt.

Studium.

STudium autem,qđ eſt animi aſſidua,& vehementer ad aliquã rem applicata magna cũ voluntate occupatio:vt philoſophię,poeticę,geometriæ,literarum. Facile ex eo ducetur argumentatio eius,qđ res in cauſa deſiderabit.

Conſilium.

ITem ex cõſilio ſumet̃ aliqd ſuſpitionis. Nã conſiliũ eſt,aliquid faciendi,non faciendive excogitata ratio.

Facta & Caſus.

FActa autem,& caſus,& orationem,tribus ex temporibus cõſiderabimus:quid fecerit,aut quid ipſi acciderit,aut quid dixerit,& quid faciat,quid ipſi accidat,quid dicat,aut quid factꝰ

ſit,quid ipſi caſurum,qua ſit vſurus oratione.

Negocijs attributa.

NEgocijs quæ ſunt attributa,partim ſunt continentia cum ipſo negocio,partim in geſtione negocij conſiderantur,partim adiuncta negocijs ſunt,partim geſtū negociū cōſequūtur.

COntinentia cum ipſo negocio ſunt ea,quę ſemper adfixa eſſe videntur ad rem,neq; ab ea poſſunt ſeparari.Ex his prima eſt breuis complexio totius negocij,quæ ſummam continet facti, hoc modo.Patris occiſio,patriæ proditio eſt. Deinde cauſæ eius ſummæ,per quā,& quamobrem,& cuius rei cauſa factum ſit quęritur. Deinde in ipſo genere negocij,quid actum ſit,deinde quid poſtea factum ſit.

IN geſtione negocij,qui locus ſecundus erat.De his quæ negocijs ſunt attributa,quæritur locus,tempus,modus, occaſio,facultas.

Locus.

LOcus conſideratur,in quo res geſta ſit,ex opportunitate quam videtur habuiſſe negocium adminiſtrandum.Ea autem opportunitas quæritur ex magnitudine,interuallo, longinquitate,propinquitate,ſolitudine,celebritate,natura ipſius loci,& vicinitatis,& totius regionis. Ex his etiam attributionibꝰ,ſacer, profanus,publicus,priuatus,alienus,an ipſius loci ſit de quo agit̃, locus ſit aut fuerit.

Tempus.

TEmpus autem eſt id quo nunc vtimur.Nam ipſum quidem generaliter definire difficile eſt, pars quædam æternitatis, cum alicuius annui,menſtrui,diurni,nocturniue ſpacij certa ſignificatione.In hoc & quæ præterierint conſiderantur:& eorū ipſorum quæ propter vetuſtatem obſoleuerint,aut incredibile videātur,vt in fabularum numerum reponantur:& quæ iam diu geſta, & a memoria noſtra remota,tamen faciunt fidem,vere tradita eſſe,q; eorum momenta certa in literis extent:& quæ nuper geſta ſunt,quæ ſcire pleriq; poſſunt:& item quæ inſtent in præſentia,& cum maxime fiant:& quæ conſequantur,in quibus poteſt conſiderari,quid ocyus,quid ſerius futurum ſit.Nam ſæpe oportet cōmetiri cum tēpore negocium & videri,poterit ne aut magnitudo negocij,aut multitudo in eo tranſigi tempore.

Occaſio.

OCcaſio autem eſt pars temporis,habens in ſe alicuius rei faciendi aut nō faciendi opportunitatem. Verum in tēporę

ſpaciū quodámodo declarat.In occaſione ad ſpaciū tēporis faciē di quædam opportunitas intelligit.Hæc in tria diſtribuitur genera.publicum,commune,ſingulare.

Publicum eſt,qđ ciuitas vniuerſa aliqua de cauſa frequentat.vt ludi,dies feſtus,bellum.

Commune,qđ accidit omnibus eodem fere tempore,vt meſſis, vindemia,calor,frigus.

Singulare eſt,qđ aliqua de cauſa priuatim alicui ſolet accidere. vt nuptiæ,ſacrificium,funus,conuiuium.

MOdus eſt,in quo quemadmodum & quo animo factum ſit quęrit̄ cuius partes ſunt prudentia,& imprudentia. Modus.

Prudentiæ autem ratio quæritur ex his quæ palam in perſuaſiones fecerit.

Imprudentia autem in purgationē confert̄.cuius partes ſunt, inſcientia,caſus,neceſſitas.

FAcultates ſunt,aut quibus facilius aliquid fit,aut ſine quibus non fit. Facultas.

ADiunctum negocio autem illud intelligitur,qđ maius,& qđ minus,& qđ ſimile in negocio,qđ agitur &,qđ æque magnum,& qđ contrarium,& qđ plurimum dicitur,& qđ diſparatum,& genus,& pars,& euentus. Adiunctū negocio.

Et minus & æque magnum,& ex vi,& ex numero,& ex figura negocij,ſicut ex actu corporis conſideratur.

Simile autem ex ſpecie comparabili aut conferenda,atq; adſimulanda natura iudicatur.

Contrarium eſt,qđ poſitum eſt in genere diuerſo,ab eo cui cōtrarium dicitur.

Plurimum diſtat.vt frigus,calor,vt mors.

Diſparatum eſt autem,id quod ab aliqua re præpoſitione negationis ſeparatur hoc modo,ſapere & non ſapere.

Genus eſt , quod partes aliquas complectitur . vt cupiditas.

Pars eſt,quæ eſt ſub genere.vt amor,auaritia.

Euentus eſt exitus alicuius,in quo quæri ſolet,qd ex quaq; re euenerit,eueniat,euenturum ſit.vt ex arrogantia odium,ex inſolentia arrogantia.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVarta autem pars eſt ex his quæ negocio dicebamus attributa conſecratio.Eæ res in hac quærũtur,quæ geſtum negocium conſequuntur.

Primum factum eſt,quo id nomine appellari conueniat.

Deinde eius facti qui ſint principes & inuentores.

Qui deniq; autoritatis eius & inuẽtionis comprobatores atq; æmuli.

Deinde quæ de ea re,aut quæ eius reſſit lex,cõſuetudo,pactio, iudicium,ſcientia,artificium.

Deinde natura eius vulgo euenire ſoleat,an inſolenter & raro. Poſtea homines ſua autoritate id cõprobare,an defendere in his conſuerunt,& cætera quæ factum aliquid ſimiliter confeſtim aut ex interuallo ſolent conſequi.Ac negocijs fere res hæ quas commemorauimus ſunt attributæ.

FINIS.

EMPORII RHETORIS DE ETHOPOEIA AC LOCO COMMVNI LIBER.

Allocutio.

ETSI allocutio nõ eſt plena materia oratorum,eſt tamen vel materię portio,vel omnium pręparatio. Affectus eñ ineſſe omnibus orationibus debent,cuiꝰ imitandi prima hic exercitatio datur. Deniq; a nonnullis hæc materia ethopœia vocatur,q̃d ethos,id eſt affectum dicentis effingat.Dat præterea & elegãtis ſtili diſciplinam.Nam autem ſunt tres figuræ,vaſta,humilis,tẽperata,quas Gręci characteres vocant,Aſianum,Atticum, Rhodium. Hinc aptã materiæ,ſenſuum,ſententiarum,verborumq; formam accommodare meditamur. Aliter enim orationẽ vel incipit,vel exequitur iratus,aliter timens,aliter gaudens,aliter triſtis,aliter ſenex,aliter iuuenis,aliter vir,aliter fœmina.Refert in dicendo,deus an homo ſit,laſciuus an tetricus,ignauus an fortis,doctus an ruſticus. Sit igitur alacris lætantis oratio,tumens vani,breuis & conſciſſa p-

Ethopœia.

Characteres.

perantis,meretriculę mollis & blanda,matronę ſeria,ſenum grauis,temeraria pueri,miſera humilis,longa & multa ambiens cõfitentis,paraſiti faceta,matris anxia,incõdita ruſtici,oratoris ornata.Poſtremo in omnibus dictionibus mores eius,cuius verba fingenda ſunt,exprimamus.Qđ genus allocutionis,vt ſupra dixi,ethopœia nominatur.

EST ſane præter ethos & pathopœia,qua imitamur affectũ non naturalem,ſed incidentem.Quã materiam ab ethopœia praue diſtinguunt,qui putant eſſe ethe,quę lætos fingant. Pathe vero,quę triſtium ſint,cum ideo hoc ſit pathetica nomine nuncupata,ꝙ accidens alter affectus, naturalem illum morẽ ſæpe ſubuertat.patiaturꝗ materia velut vim quandam cum is qui loquitur,a ſuo loquendi more declinet. Vt cum Hercules, cuius conſtans fuit ſemper oratio,parricidium ſuum luget. Vel cum apud Homerum Achilles ſemper minax, circũuentum ſe a flumine gemit. Aut cum Mezentius ſemper crudelis,vel Turnum precatur vt ſe ſuſcipiat.vel Æneam vt ſibi tribuat ſepulturam. Deniꝗ ethos perſonam ſequitur ſemper, pathos cauſam. Igitur cum incurrens proponderabit affectus tunc vocabiť pathopœia,ne tamen plene affectus qui ingeneratus eſt deſeratur. Nam neꝗ ipſe Mezentius ſic precatur vt Turnus,nec ſic vulnere ſuo Mars mœret vt Venus. Valeat ergo interdum mos ingeneratus,dum tamen qui ſuperuenit,propẽſius exequatur,ſi plus in materia vis ipſius pręualebit:ſin mediocris ſit qui acceſſit,affectus leuiter inſeratur. pathopœia

TErtium genus eſt ethopœiæ,qđ rei gerendę tãtũ cauſa induciť. Quale eſt illud,Vade,age,nate,voca Zephyros.Et, Vidimus o ciues Diomedẽ.quæ materia pragmatica nominať. Raro tamen ita ponitur,vt non vel leuiter aliquis illic affectus operetur,ſicut in hac operam ſuam ſedulo commendat Venulus,extollit Diomedem. Proſopœia

NSt & illud quartum genus allocutionis,qđ ab oratoribus magnis in cauſis grauioribus & tragicis frequenter aſſumitur,cum mutis damus verba, & fingitur perſona quę nõ eſt. ſicut M.Tullius verba prouinciæ vel Reip.inducit.Id proſopopœia vocatur,

Pricipiū dicēdi a ꝑſonis ſumptū

PRoſpecto igitur genere materię,& formato habitu mentis ad ſpeciē dicendi,principiū quęrendū eſt. Sumitur autem aut de perſonis,aut de re,aut de tempore,aut de loco.De perſonis ante omnia,vel de noſtra,vel de eius apud quem ſermonē habemus,vel de illius de quo loquimur.

De noſtra,vt eſt apud Virgilium in verbis Iunonis : Me ne incepto deſiſtere victam? Vel in Turni verbis:Equidem merui nec deprecor,inquit.

De perſona eius apud quem loquimur,vt eſt in eodem. Æole nāq; tibi.Et illud:O fama ingens.

De perſona de qua loquimur.vt, Iunonis grauis ira. Et illud: Exulibus ne datur ducenda Lauinia teucris?

De re.vt eſt illud:Non hæc ſolennia nobis Has ex more dapes? Et illud:Maxime rex.

De tēpore.vt,Dū bello Argolici.Et illud: Veniſti tandem.

De loco nulli certa domꝰ.Nec tamē in omnibus materiis hęc vniuerſa ponēda ſunt,ſed vniuerſa reputanda,vt tractatis omībus,id qđ ſit aptiſſimū delegatur : q̄q̄ aliquando & duas res ex iſtis,aut etiam tres recipit vna materies,raro tamē. vt eſt in Ilionei verbis. A ꝑſona ad quā loquimur:O regina nouā.Et Infandū regina iubes renouare dolorē.Ab ea quę loquiť.vt eſt:Troes te miſeri. De re: Non nos aut ferro Libycos populare penates Venimus.

Dicēdorū ordo.

REceptis ergo principiis , apteq; conſcriptis , ipſa materia per temporū ordinē dirigať. Eſt enim ſecundū naturā, vt prius quę geſta ſunt explicemus:deinde quę nūc geruntur,ad vltimū quę gerenda ſunt.In qua diuiſione diſcrimen eſt,ne omīa ꝑ narrationē ac fabulā tranſigantur.Itaq; id ſolū delegemus qđ ꝑtinebit ad rē,quæ in themate continetur. Sane & hic cogitemꝰ, ſic omnes fere materias,ſed alias vberius, alias parcius, nōnullis pleraq; deeſſe.Sit ergo exēplo de codē Virgilio, ſermo Iunonis, cū Æneā in Italia videret.Eſt enim perſona quę loquitur . Heu
Aeneid.vii. ſtirpem inuiſam.Dein de præterito:Num Sigęis occūbere campis.& deinceps vſq; illud,qđ vaſta charybdis profuit.De p̄ſenti Optata potiuntur Troes harena.De futuro. Non dabiť regnis eſto,prohibere latinis & cętera quæ ſequuntur.

DE LOCO COMMVNI

LOcus communis eſt in ſignis,& non tabulis,facti ad augendum pertinens executio. ſiue illud vel qua ſummum bonum,vel qua maximũ crimen aliquam in ſe ammirationem ipſa nouitate conuertit. Æque enim prædicabilia & infanda commiſſa,licet diuerſo iudicio,ſimili tamen cõmutatione mutatur.Sed huius materię propoſitioni hanc primã conuenit ineſſe obſeruationem.vt factum qđ bonum eſſe videatur,tale omnino ponatur,vt obnoxium crimini eſſe non poſſit,vel qđ malum alieniſſimum laude ſtatuatur.Cuius hæc tota vis eſt,vt qđ in illa laudari poſſit,poſſit ex contrario non probari. Locus cõis

Itaq; proponemus hoc factum, qđ a reprehẽſione motum ſit in viro forti.

Item proponemꝰ qđ laudis minimę ſit in parricida,& vtrũq; maxime conabimur dicendo.Et quoniam hoc materiæ genꝰ vel ſimplex,vel duplex,vel compoſitum eſt, quibus gradibus occaſiones quędam augendæ ſint,hoc modo deprehendemus. Simplex locus eſt communis in ſacerdotem pium. Duplex in ſacerdotem pium templorum plurium. Compoſitus in ſacerdotem pium,templorum plurium,qui ſacra æde flagrante,& ſimulacrũ de incẽdio rapuit,cum oculos perdidiſſet.

Item in malo facto locus communis eſt ſimplex in veneficam virginem,duplex in veneficam virginem & parricidam,compoſitus in veneficam virginẽ,quæ aliam veneficam carminibꝰ ſuis fecit ardere.Quibus inſpectis,cauẽda eſt illa turpiſſima vitii familiaritas,qua cõmuniter auſpicamur,id eſt,vt dicamus rẽ magnam ad vos iudices defero,imo nulli alii cõparandã:vel adduco ad vos reũ,omni immanitate cęteros ſupergreſſum.

Sed inſpiciendi perſonarum habitus , vt ſacerdotis vittæ, & infulæ,& purpurę veſtis. vt viri fortis arma & puluis & ſudor & ſanguis,

ET de his omnibus concinna & breuia:& qđ eſt gratiſſimũ noua principia accommodanda æque pręſtabunt,etiã vultus hominũ conſiderati.vt, Latronis torua facies, truces oculi,

crinis immiſſus, corpus immane, vt adulteræ, proterua lumina, impudens color.

Adiumẽtis pluribus formę quęſitę pręſtabũt, vniuſcuiuſq; in quẽ dicemus ſectatores & comites, quos adeſſe credibile eſt, vt ſobrio contin&etilde;tes, eloquenti diſertos, duci milites, contraq; meretrici amatores, luxurioſo paraſitos, auaro cupidos.

Nec minus officia cuiuſq; perſonę dabunt adiumenta principiis, vt ſi in philoſophum dicam, non expectat ſapiens quidem gratias, nec deſiderat pręmia, ſed nos prætermittere ea quæ optime meruit non oportet: vel ſi aliquid qđ orator fecerit augeamus. Notum quidem erat iudices, quantum eſſet in eloquentia bonũ: hic tamẽ probauit artem illam, in ſe ſummam induſtriam continere. Vel ex cõtrario: Nulla quidem pœna grauis eſt latroni, ſed nihilominus puniendus eſt. Vel, magnã quidem ſcio iudices, hunc in beneficio ſuo poſuiſſe fiduciam & ſperare, vt in criminũ viribus abſolutionis ſuæ habeat poteſtatem, ſed tanto magis immanitas illius opprimenda.

Loci diuiſiones.

POſt quæ ſequentur diuiſiones loci a conſilio, a facto, a cõparatione, ab euentu, diſtributo illo quidem ſingulari & præſtantiſſimo ordine trium temporum præteriti, pręſentis, futuri. Nam & in eo gradu qui a conſilio vocatur, quiq; id agit, vt cogitatio exprimatur quæ præceſſerit factum, præteritum tempus attingitur: & in eo qui a facto nominatur, quiq; id laborat, vt velut coram res oculis audientium ſubiiciatur, vis temporis præſentis impletur, & in eo cui nomen eſt a comparatione, æque præſens tempus efficitur. Nam locus vltimus ipſo euentus vocabulo, futurum teſtatur.

SIt ergo exempli loco diuiſio loci cõmunis in iuuenem bonũ regem. Dicemus enim a conſilio illum a cæterorum iuuenũ more digreſſum, indolem ætatis nõ malis artibus & libidinibus dediſſe, ſed ſtatim grauitate ea vixiſſe, vt ſeniores quoq; anteiret induſtria, dignuſq; regno videretur adoleſcens, quem q̃ copioſe dicere liceat, ſatis clarum eſt.

ITem facto cuius hæc, vt proxime diximus, tota vis eſt, vt quãdã faciẽ negocii pręſentis inducat, dicemus florere Rẽp. ciues in ſtatu beatiſſimo conſtitutos, adiiciemus etiam illud:

Intuemini parumper faciem ciuitatis, conſiderate vniuerſa ſupra votum omnium effluentia, quibus poteſt deſcriptioni huic cumulus accreſcere.

AT vero cōparationes ſumemus hoc modo, maiora cū maioribus conferēdo, & ſic ea quę extollimꝰ maiora faciēdo. Qđ ſi iſte eſſet tantū continēs in iuuenta, mirū putaremus, ſi nihil aliud q̄ manu ſtrenuus. Gratularemur ſi deniq; in regia poteſtate vitiis mediocribus vteretur, prędicabilis haberetur. Cū vero non vno aliquo bono prędítus ſit, ſed plenus vniuerſis virtutibus, & ne minima quidē morū labe culpandus, faciatq; tantū, quātū vix faceret, quem iam ętatis maturitas roboraſſet, qua tādem ammiratione cumulandus eſt! Cōpatiões

IAm ab euentu prompta pars eſt, tametſi culpa dicentium & ipſa vulgaris eſt cum ita dicitur, quāobrē iudices huic præmia digna decernite, ſi ſequi cæteros eius vultis exēplū. Itaq; ſic potius pars iſta tractanda eſt, vt in illa rebus magis q̄ ꝑſonis ſimus adiuncti: quæ autem abhinc bona etiam in poſteros ꝓpagata conſpicio? quā trāquillitatē? qđ ocium? quā fiduciā ſecuritatis æternę? quoniāq; & hoc ipſum videri obuiū poteſt in hūc locū, quæ aliter eſſent vētura, tractemus hoc modo. Qđ ſi iſte ſe nobis non huiuſmodi principē præſtitiſſet, quā ſuperbiā, quos faſtus & mixta libidini ſupplicia pateremur! Euētus.

ET ne malorum quoq; facinorum executionem prætermiſſe videamur, ſit exemplo locus communis in virginem parricidam, in quo conſilio licet dicere, vbi ſunt illi virginum mores, qui contra oculos eleuare & libere loqui verebantur, & aliqđ vel innocenter audire.

LIcet & de facto inducere cæſum ferro a filia patrem, cū is mortem minime vereretur, etiam graui vulnere eſſe traiectum, vt illud vix credi poſſit virgo feciſſe.

ITem promptum eſt a cōparatione ſubiungere, ne verbo quidem licitum violare pietatem, ne obſequium quidem parentibus denegare, iam in eum qui genuit verberibus vti proximum parricidio eſt. Quid igit̄? Crimen eſt occidere. Item parricidium in viro quoq;, & in eodem iuuene intolerabile fuiſſe: q̄q̄ illum & feruor ętatis, & luxurię licentia, & nouiſſime fiducia virium in

facinus coegiſſet: virginem vero quæ nõdum matura coniugio, cuius manus nihil aliud q̃ penſa decuiſſent, ferrum & parricidium non refugiſſe, habẽdum in maiore prodigio, q̃ ipſum eſt parricidii nomen, ęque & euentus loco dici poteſt. Q̃d aũt ſi ſoluerit hęc pudorem ſicut viro in audaciam tranſierit muliebrẽ, nõ ipſum virum. Nonne ſi quos habuit liberos trucidauit, & reducet in pręſens ſeculum, exemplum horribilium fabularum? Mihi enim videtur comparationis & euentus loco narratiuum aliquod poſſe miſceri exemplum vel hiſtoricum, dũ modo ab his locis iterum ad ſpeciem reuertamur.

Emporii Rhetoris de Ethopœia ac loco communi libri finis.

EMPORII RHETORIS DEMONSTRATIVÆ MATERIÆ PRÆCEPTVM.

Demõſtratiua.

DEmonſtratiua materia, quæ vulgo laudatiua dicitur, non ſolum in prædicatione hominis alicuius, aut rei, ſed etiam in reprehẽſione cõſiſtit. Vnde competentius multo demonſtratiua dicitur, cum eadem aliquis ſępe culpabitur. Quantum enim inter eos conuenit, qui præcepta dicẽdi probatiſſime proſecuti ſunt, nõ poteſt demonſtratiua materia dici, niſi quę talis ſit, vt ex ea ex diuerſo aliquis vel laudari vel vituperari poſſit.

Itaq; demonſtratiua materia erit in Tullium vel in Cæſarem, quoniam vtriſq; eorum & laudare promptum eſt, & reprehẽdere. At vero in hominem pium, in virum fortem, in eum qui ſit continens dicere, demonſtratiua non erit, quia hi ex cõtrario carent crimine. Eritq; potius communis locus, qui imperitorum maxima prauitate tantũmodo in accuſatione componitur. Idẽ enim & bonis artibus augendis & in malis eſt cõſtitutus, ſi modo ipſi per naturam aut tantũmodo prædicandi ſunt, aut tantũmodo non probandi. Nam ſicut in hominem pium, in virũ fortem communi loco perorabitur, quæ omnia a vituperatione ſemota ſunt, ita dicetur in prædonem, veneficam, parricidam, quę contra omni a laude diuerſa ſunt.

SEd quoniam demonſtratiuæ materię appellatio iam inueterata ignoratione ſublata eſt, proponenda mihi hæc exercitatio videtur ſpecie quę electa eſt in quacũq; perſona, id eſt, vt dicatur aut laus ipſius, aut vituperatio.

LAudatur autem aliquis aut reprehẽditur ex his quę ſunt ante ipſum, quæ in ipſo, quę poſt ipſum.

Ante ipſum. vt genus, patria, parentes, propinqui.

In ipſo. vt nomen, vt educatio, vt inſtitutio, vt corporis ſpecies, vt ordo factorum.

Poſt eũ. vt ipſe exitus vitę, vt exiſtimatio mortuũ conſecuta.

Itaq; ſi dicemus in Cęſarẽ, laudamus a genere q̃ Romanus, q̃ patricius fuerit, q̃ vſq; ab Ænę & Iuli gente deſcenderit. Vel reprehendetur, q̃ nihil ad laudẽ attineat ipſius, ſi vrbe magna, aut genere nobili procreatus, ſi originem ſuam vitæ flagitiis coinquinauerit: q̃q̃ mihi videtur hęc mentio generis tota parcius eſſe augenda, cum in cuiuſq̃ poteſtate non ſit, quemadmodum natus ſit, ſed vſurpanda potius ex interuallo & pro opportunitate. Alioquin & hoc in vitio contrahemus, vt in diuerſis materiis vniformiter auſpicemur. Exin nomen tractabitur, q̃ Iulius a familię ſuę principe ipſo Iulo ſit nominatus, & Cęſar ex eo q̃ vni maiorum ſuorum, hoc nomẽ aſcitum ſit: occiſo in acie Elephanto, qui Cęſar vocabatur: vel contra irridebitur tam vanę appellationis aſſumptio, quando æque ſit nomen hoc totum falſum, ferum, obortiuum, cum ipſi qui defunctarum matrũ vteris exęcantur, Cæſares nominentur.

Cæſar.

Sed hoc ipſum omne nimium remotum eſt, ac pene ridiculũ, & tale certe, vt raro perſonę reprehendant̃, in quibus cauſas nominum mereri poſſum⁹. Ac ſi quid eſt qđ de Cicerone, quod de Cęſare, qđ de Seruilio forte dicat̃, neſcio quid præbeat diſputationis nomẽ Numę, Gracchi, Piſonis, Cethegi.

SEquitur educatio, quã hoc pacto præferemus in Cęſarem, vt illum cum eſſet puer relictus a mortuo patre, dicamus cum matre vixiſſe, quę in eo hoc diligentior ac ſeuerior fuerit q̃ in illa ſola manſerit etiam patris officium, aut econtrario non probabimus educationẽ in contubernio mulieris & matris, Vtraq; re pari forma & ſexu & affectu laudabitur.

Educatio.

Idem ab inſtitutione quã plurimã in facũdia & dicendi ſtudio fuiſſe probet,& ꝙ prima paupertas,& gloria,& forenſis pręſtantia conſecuta.

Itemq́; culpabitur,ꝙ adeo non adeptus ſit formã oratorię facultatis,vt eũ Gręcę exornationis expertẽ fuiſſe manifeſtum ſit.

HInc forma corporis prędicabitur tãq̃ eminens & decora. Hinc dicetur eiuſdem bonũ pudicitię proſtitutione violatum,quã Lycomedi ſubiecerit Bithyniæ regi. Tũ facta omnia quæcunq; potuerunt, in partem vtrãq; ducentur. Dicetur enim accuſatione Dolabellæ famam magnæ eloquentiæ conſecutus. Negabitur eandem meruiſſe,cum is quem accuſabat euaſerit. Dicetur honoribus per ordinẽ functus eſſe.Intẽdetur & quęſturam cruentã,& præturã habuiſſe turbulentã,adeo vt ſenatuſcõſultis notaretur.Dicetur conſul fuiſſe popularis,& benignus in plebem,qui etiam agros putauerit diuidendos.

Idem & cum collega diſſenſiſſe,& hoſtiliter vſus in eundem, & contra morem maiorum in perferendis ſeditionibus perſeueraſſe:Geſſiſſe illum bella magnifica,pertinebit ad laudẽ,Gallias ſubegiſſe,aut in eodẽ ipſo obiicietur,ꝙ eaſdẽ prouincias non ciuili modo,nec more maiorũ decerni ſibi per quinquenniũ elaborauerit,& ꝙ tẽpore potius q̃ virtute ſuperauerit.Bellũ ciuile q̃d geſſerit, inimicis illius obiicietur. Clemẽtia vero eius in eodem adeo morabitur,vt appareat illum minime arma voluiſſe.cõtra nullam vnq̃ cauſam tam magnam,quæ illum impellere ad bellũ ciuile debuerit,vt maxime in eo lenior fuerit,nõ poſſe videri bellum,clemens eſſe q̃d tale ſit.

Mors quoq; atrox & impia,& tanq̃ ipſis rebus humanis luctuoſa,& tamẽ ex hoc honeſta dicetur,ꝙ ſit occiſus ĩ curia & manibus ſenatorum. E diuerſo hoſtẽ humani generis, & tyrannum ciuitatis dignum ſceleribus ſuis tuliſſe ſuppilicium, multis vulneribus trucidatum,& in ipſa Pompeia curia tanq̃ Pompeii manibus iugulatum.

Poſtea vero declarabitur q̃ commota illius morte Reſp. q̃ plane ſtatus ciuitatis euerſus, q̃ deniq; ipſis percuſſoribus ſuis malo fuerit illud parricidium peregiſſe.

Item contra vſq; eo illius exitum fuiſſe optabilem ciuitati,vt

pene placuerit eiuſdem acta reſcindi,& hoſtem iudicari, qui eadem tuebatur. Ad hoc felicitas quæ in illo poteſt facile laudari, extenuabitur,eo ꝙ liberos non habuerit.

DEmonſtrationes vero vrbium,locorumꝗ,iam non demõſtrationes,ſed topographiæ a pluribus exiſtimãtur:itẽꝗ laudationes philoſophiæ & matrimonii & amicitiæ,&c.hic eſſe traduntur. An ſtudendnm ſapientiæ,an ducenda vxor,an expetendæ amicitiæ.

IAm vero laudes deorum, hymni,& pæanes quidam nuncupantur.

ET certe demonſtrationes quando ſacrilegii genus ſit, in reprehendendis exercere facundiam, facile eſt elementa laudare,ſed abſurdum eſt reprehendere. Nam ſi cœlum,aut terram, aut ignem vituperare conamur,ea ipſa per quæ viuimus non probamus.

In fontes vero germina & flumina,& arbores & armenta dicere, iocunda quidem,ſed parũ ampla materia eſt,& foro,cui p̃patamur,aliena. In quo cũ ſemper nobis aut reprehẽdẽda,aut laudanda perſona ſit,id agere debemus, vt eius dictionis vſum exercitatione capiamus. Mea tamen opinio,q̃d materiæ genus non niſi vſurpandũ eſt,ita nec omnino vitandũ. Recipit enim in ſcholis imitatio veritatis,ſtilum generis licentioris.

HIc igitur aliquando in hmõi tale aliquid dicemus, autorem pro genere ponemus,nullus tamen aut certe paruus affectus in demonſtratiua deprehenditur. Nam ſi in eum quem prædicauimus,aliquid pro ipſius miſeratione dicemus, id agemus,q̃d minime neceſſarium eſt.

AT vero cũ aliquem reprehendemus,miſerum illum firmabimus fuiſſe,multoꝗ facilius cõmotione aliqua mẽtis vtemur. Nam parẽtũ miſerebimur,qui tã turpẽ genuerint, & illos apud quos aliquis tã malus vixerit, adiiciũt quidã in perſonæ partibus ſexũ aut ætatẽ,quæ non multũ per ſe in omnibus valẽt niſi factum aliquod accidat,q̃d illi ſit adiunctum.

Itaꝗ ſicut in Hercule, in Catone poteſt pueritia laudari,in qua virtutum ſuarum documenta valuerunt, ſic in Hectore,in Priamo ſenectus,quos a bello nec anni vltimi remouere.

Sicut in Penteſilea , in Didone, in Camilla,in Clodia, in Lucretia valet locus,ſexus , ꝙ illius infirmitatem factis fortioribus ſupergreſſę ſunt,ita in cæteris perſonis quę ſunt diſſimiles non valebunt.

EMPORII RHETORIS DEMONSTRATIVÆ MATERIÆ PRÆCEPTI FINIS.

EMPORII RHETORIS DE DELIBERATIVA SPECIE.

DELIBERATIO eſt,ſicut M.Tullio placet,genus cauſæ tertium,ſubſtantiæ oratoris appoſitum. Siquidẽ vniuerſam rhetoricam in tria cauſarum genera partitus eſt,laudatiuum,deliberatiuũ,iudiciale, quæ Græce ἐγκωμιαστικὸν, συμβουλευτικὸν, δικανικὸν nominant.

Deliberatione.

DEliberationes aut̃ ſimplices ſunt,aut ex incurrenti,aut cõparatiuæ.

Simplices,vt ſi deliberent Scythæ vrbes condere,cum peſtilentia laborent,vtrum vrbes inſtituant,an ſedes nouas quęrant. Quod genus deliberationum ſane non ſolum duplici,ſed & triplici, & multiformi ratione ſubſiſtit, vt cum deliberat Pompeius acie Pharſalica victus, Africam an Parthiam an Ægyptũ petat.

LOcos autem per quos deliberatiua tractetur , fruſtra quidẽ maiores quã Ro. deſiderat, numero augeri voluerunt. Siquidem in ſuadendo vel in diſſuadendo duodecim veluti elementa,id eſt,vt Græci appellant στοιχεῖα conſideranda eſſe dixerunt. Legitimum,iuſtum,æquũ,conueniens,honeſtum, vtile, religioſum,pium,ciuile,facile,poſſibile,neceſſarium . Quæ vniuerſa nominũ multitudo,verum ſpectantibus duobus tãtũmodo locis,honeſto & vtili,vt plurimum ab his quibus omnia cõtinentur ſubiecta,ſpecies tãq̃ genera diſtinguamus quatuor locis,id eſt,honeſto,vtili,& æquo,& facili continentur.Honeſtati enim ſubiacet religioſus & pius,& vtilitati conueniẽs,& ciuile: æquitati legitimum & iuſtum, facultati poſſibile & neceſſariũ q̃q̃ Stoici ne duo quidem illa,id eſt,honeſtum & vtile exiſtimãt,

ſeparanda, qui nihil eſſe vtile niſi qđ honeſtum, nihil inutile, niſi quod turpe deſfiniunt.

Sed quoniam nobis omiſſo illo rigore philoſophiæ in conſiliis dandis ciuiliter eſt diſputandum, propoſita deliberatione, qđ potiſſimum in ea tractandum ſit inſpicere ac deſſinire debemus.

Deliberādi quinq; rationis

DEliberandi enim quinq; rationes ſunt, ſicut in primo de officiis libro ad filium ſcribit orator.

Vna eſt, cum quæritur, vtile an inutile ſit.

Altera, cum ambigitur, honeſtum an turpe ſit.

Tertia, cum inter duo vtilia.

Quarta, cum inter duo honeſta dubitatio eſt.

Quinta, cum ex vna parte conſilii honeſtas, ex diuerſa pugnet vtilitas.

Ex quibus illæ primæ quatuor partes, difficile in illa ratione ſeparata, ſui ratione tractantur, quippe etiam cum plurimum poſſe videtur vtilitas. Vt ſi deliberet Scipio exercitum in Africam claſſe deuehere, tamen ex parte aliqua obſeruatur honeſtas cum relinquere vaſtandam hoſtibus Italiam, & Hannibalis declinare præſentiam, irreligioſum eſſe, ac turpe dicatur. Et cum fere cauſam deliberandæ honeſtatis reſpectus induxit. Vt ſi deliberet Cato, victis partibus mori, non poteſt a conſilio eius vtilitatis prorſus tractatio excludi. Et cum ſeruare patrię talem virum, & non deſtruere domum ac liberos, vtile diſputetur.

Sed tamen id quod plurimum in pręſenti deliberatione valet ſedulo adnotandum, vt aut addubitationem eius aut appetitionem deliberantis animũ trahamus, & neceſſe eſt, vt quæ cauſa præcipue dubitantem mouet, eius aut cohortatione, aut dehortatione ducatur.

Si igitur quod ſit vtile ſuadeamus, id quidem præcipue firmabimus, Sed nihilominus probato vtili, etiam honeſtum id eſſe, cum ſubiacentibus honeſto partibus adſeuerabimus. & contra, ſi pro honeſtate dicemus, prius honeſtatis ipſius aſſertione tractata, etiam vtile, id quod ſuademus, demonſtrare tentabimus. Nam facultas ſemper vtilitatem ſequitur, æquitas honeſtatem.

Siquidem quaſi ad fundamenta iacētia.quibus innitatur oratio anteq̃ arripiamus ſtilum,vel meditationem ingrediamur,ꝓſpicere ac definire debemus principiis, deinde vel breuib⁹,ſicut ipſi Tullio placet,vel illis plerūq; fictis. Sunt enim vt aut qui deliberant ſua cauſa parati,narratione etiam vt omnino pręter miſſa,quoniam narratio aut pręteritarū rerū eſt,aut pręſentium ſuaſio,aut futurarum,aut ammonendi. Cauſa maxime ſi quid populo ſuadeatur,breuiter ſtrictimq; decurſa, ſicut de imperio Cn.Pompeii eiuſdem demonſtrat oratio, gradus per quos eundum ſit ſcire conueniet.

Gradus quinq;.

SVnt aūt hi gradus quinq;,generalis,proprius,perſonalis,cauſalis,coniecturalis. Generalis eſt,in quo veluti ſummatim deliberatis partibus,quas cauſa cōplectitur,ſine manifeſta ipſarū cōmemoratione differimus. Propri⁹ eſt, qui tractatur ex facto. Perſonalis,q ex ipſius deliberātis,vel de quo deliberať,fortuna vel moribus dicitur. Cauſalis,in quo id ipſum ad qđ ſentētia noſtra dirigiť,quale ſit explicať. Coniecturalis,quo euentus hanc aut illam ſententiam ſecuturus oſtenditur.

Lucretię deliberatio.

SEd vt propoſitio deliberationis exemplo magis eluceat, quēadmodū generalis quęſtio deprehendatur,poſita ſit deliberatio Lucretiæ, an propter illatū ſibi ſtuprū ſemet occidat. Sepono qđ eſt in cauſa ꝓpriū,id eſt factum, vim ſcilicet illatā pudicitię.Itē ſegrego ꝑſonā,hoc eſt Lucretiā,& regis filiū.Sepono cauſam, id eſt ipſā rē quā deliberet aggredi,id eſt volūtariā mortē, & ex his ſingulis decerpo generalē.Eſt aūt generale,ſtupri contumelia & iniuria.Multę'ſunt eñ ſpecies infamię & iniuriæ ſubiacentes, vt illata manus, abrepti liberi, irrogata debilitas, atq; his ſimilia.Lucretię aūt & Sex.Targnii generale eſt,fœmina nobilis,& adoleſcens potens:quippe multæ nobiles ſunt,multi potētes.Sed & mortis volūtarię generale eſt,atrox & difficile conſilium,& ſine vlla exceptione ꝑceps impetus indignationis.Sub hoc enim animi motū & Medea de patricidio cogitat,& Aiax de cæde Agamemnonis atq; Vlyſſis.Et porro multis accepta ignominia diuerſa inſunt, ſed & generaliter tamen extrema cōſilia.Hæc igitur ex facto & perſona deliberata generalia coniunge in vnam ſententiam quæſtionis,& fiet huiuſmodi generalis

quęſtio. An ob illatã ſibi contumeliã atq; iniuriã fœmina nobilis & pudica, cũ ſe in autorẽ doloris ſui ob ipſius potẽtiã aliter nõ poſſet vlciſci, nihil nõ debeat pro ſatiſfactione ſui doloris ſuadere: vel e diuerſo, vel vlla tãta ſit iniuria vel cõtumelia, vt ſapiẽti fœminæ ſine reſpectu ſui deliberandũ ſit. Obſeruare tamẽ in generali quæſtione debebimus, vt eã q̃ breuiſſime cõprehẽdamus, quoniã iſta cõmunia quę in multas deliberatiuas cadũt minus valida ſunt q̃ propria cauſarũ, in quibus multa magis nos cõueniet immorari atq; deſcendere. Poſt generalẽ gradũ hoc modo oportebit vt reddamus propriũ qđ ſepoſueramus, id eſt, vt fiat eiuſmodi quęſtio. An cũ tã grauis iniuria & contumelia irrogata ſit, vt pudicitia qua nihil eſt prope carius, alienę ſit impotentiæ violata ludibriis, & ob hoc ipſum violata, qđ eius glorię inuideretur, nõ ſit ferendus dolor, vel contra, an tolerabilis ſit iniuria pudicitiæ, cũ ſufficiat caſtitati bona cõſcientia, nec libidini poſſit aſcribi qđ acciderit inuitę. Deĩde ſimiliter redde perſonã quã in generali parte tractaueras, vt dicatur hoc modo: An Romana mulier & Lucretia Tricipitini filia, cuius virilis animus etiã in muliebri figura erat, quæq; omnes fœminas & caſtitate, & omni morũ ſanctitate ſuperauerit, vim ſibi a filio regis illatã ferre non debeat, vel diuerſo, An idipſum cõgruat cõſtãtię eius atq; animi magnitudini æquiore animo pati iniuriã ſceleris alieni, pręſertim cũ nihil volũtate, ſed omni accepiſſe neceſſitate declarat illius impotentia, qui temerauerit caſtitatẽ. Poſt quæ redde cauſam id eſt cõſilii ſpeciẽ ſuis viribus, & proprietatẽ manifeſtã vt expoſitis per ſuperiores gradus, quæ ĩcitauerint animũ, vel mitigauerint, tum demũ aggrediaris ipſum illud, de quo liberatur, an tãtę cõtumeliæ tali fœminæ ab huiuſmodi autore factę, nullũ ſit aliud perfugiũ vel ſolatiũ, q̃ mors voluntaria. Quo loco eſt rurſus generaliter dicendũ, mortẽ aut omnino bonum eſſe, aut certe malã nõ eſſe, & vitã nõ niſi ſola honeſtate eſſe ducẽdã, & ſpecialiter multas hoc fortes & nobiles fœminas dediſſe glorię ſuæ, vt iniuriã aut infamiã moriendo vitarent, & verẽdũ non eſſe, ne tanti mulier animi tentata morte deficiat. Adiiciẽda etiã deſcriptio mortis ipſius, in qua vulnus non quaſi fœminea manu factum, cruentũq; telum populus ipſe Romanus cum

admiratione viſurus ſit, aut ex altera parte, etiam ſi intolerabilis ſit illa iniuria, etiā ſi Lucretia pręter cętera non ferenda poſſe, tamē eam aliter vindicari. mortem vero vltimū malum & a naturę appetitione humanę mentis alienū, & ab ipſis quodāmodo diis immortalibus adeo adcerſi vetitū, & certe hoc minus a fœmina, q̄uis fortiſſima, exigendū, quo magis ſexus iſte remotus a ferro eſt, eo minus eſſe ſumendum, pręſertim cum verēdum ſit, ne cœpto vulnere perſeueret, ne infirmiorem ad perniciem ſuā reddat animū vana conſcientia, & facilius ſit vt pertinacius in neceſſitate meriti impudica moriatur. Nā coniecturalis gradus vtrūq; ex his quæ ſecutura videtur, hac ratione cōplectitur, an ſi ſe interfecerit mulier tātę familiæ, tātæ pudicitiæ, vindictā ex indignatione publica conſecutura ſit, nec populus Romanus ſuperbos reges ſit paſſurus vlterius, atq; hoc immortalis Lucretię futura ſit gloria, quæ non ſolū pudicitiā fortiter vindicaſſe, ſed etiam patriæ libertatis cauſam tribuiſſe videatur: aut ex repugnante ſentētia, an ſi ſe interfecerit, occaſionē malis interpretationibus relictura ſit, vt pœnitētia ſtupri ſpōte tolerati, ad mortem confugiſſe videatur, cū facilius in defunctam poſſint falſa confingi. & an multo magis incitatura ſit, cū & patris animū & mariti, ad fortius aliquid in vindictam doloris audendum, cum præſentia ſua & perſeuerantibus lachrymis ac luctibus, plus ad inflammandam indignationem affectus, & aſſiduitatis habitura ſit. Hæc igitur in ſimplicibus. Ex incurrenti deliberatiuis, diuidendi ratio ſufficiet. Comparationis autem viciſſim per ſingulos gradus vtrarūq; partium intentiones ac depulſiones alternare debebimus. In omni autem deliberatiua id potiſſimum cuſtodire debebimus, vt his quibus conſilium demus, etiam ſi deteſtabilia cogitent, ſine conuicio ac ſine ratione dicamus. Siquidem nemo conſiliarium de populo aduocat, nec ſibi vere ac benigne ſuadere putat, niſi in ipſa oratione conſulentis veluti conſulentem, ſibi beneuolentiam recognoſcat.

EMPORII RHETORIS DE DEMONSTRATIVA SPECIE FINIS.

AD LECTOREM.

Non admireris lector,ſi quædam ab impreſſo explari Græco diuerſa offendas,quoniam qui tranſtulit,alia interdum lectione ductus,illa non probauit.

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆEXERCITATAMENTA , IOANNE MARIA CATANÆO INTERPRETE.

DEFINITIO FABVLÆ.

FABVLA a poetis originẽ duxit,qua etiam oratores vtuntur,vbi admonere intendunt.Eſt autem fabula ſermo falſus veritatem effingens vario modo appellata . nam modo Sybaritica: modo Cypria dicta eſt,mutatis pro inuentorum varietate nominibus:obtinuit tamen,vt potius Æſopia diceretur,eo qđ Æſopus omniũ optime fabulas conſcripſerit. Fabularũ quædam ſunt rationales,quędã morales,quędam mixtę. Rationales, quibus fingimus hominem aliquid facere:morales,quæ irrationalium morem imitantur:Mixtę,ex vtriſq;,rationalibus & irrationalibus.Si admonitionem,cuius cauſa fabula inuẽta eſt.prępoſueris,antefabulam nominabis:verum ſi poſtpoſueris,adfabulationem appellabis .

Fabula. Sybaritica. Cypria. Aeſopia. Rationales Morales. Mixtę. Antefabula Adfabulatio.

FABVLA FORMICARVM ET CICAdarum in iuniores ad labores adhortans.

ÆStatis erat vigor,cum Cicadæ cõtinuã cantilenã reſumebãt,at formicæ laboribus ſuis intentæ erãt,vt fructus colligerent,quibus hyeme veſcerentur:ea igit̃ ſupueniẽte, formicę laboribꝰ ſuis veſcebãtur. Sed inopia Cicadarũ,oblectationẽ ſubſeqbat̃.Sic iuuenis labores ſubterfugiẽs,ſenectutẽ miſerã ducit.

Apologus cicadarum

DEFINITIO NARRATIONIS.

NArratio eſt expoſitio rei factę,vel tãq̃ factę. Differt autem narratio ab expoſitione, ſicut a poeſi poema . Poeſis nim eſt tota Ilias:poema autem Achillis armorum deſcriptio. Narrationũ aliæ ſunt poeticæ,quędã hiſtoricæ,alię ciuiles poe-

Narratio.

Perſona. Res. Virtutes ſunt.

ticæ ſunt,quæ finguntur:hiſtoricę,quæ veterum geſta narrant ciuiles,quibus in controuerſiis oratores vtũtur.Narrationi ſex accidunt,perſona agens,res geſta,quo tempore geſta ſit, locus in quo trãſacta,modus quomodo,cauſa propter quã. Virtutes narrationis ſunt quatuor,claritas,breuitas,perſuaſio,& verborum Latinorum electio.

NARRATIO SVPER ROSA.

De Roſa Veneris. Cauſa. Modus. Locus. Tempus.

QVi roſæ decorem admiratur,hic Veneris vulnus conſideret.Adonin dea deperibat,Mars ipſam, hocq; erat Adonidi dea,q̃d Veneri Mars:deus amabat deam, & dea ſequebatur hominem.par erat ardor,& ſi genus indifferens.Mars riualis Adonin de medio tollere decreuit,ratus Adonidis morte,pariter amorem Veneris interiturum,quare Adonin vulnerat.q̃d cum Venus reſciſſet,maturauit vt opem ferret, feſtinabundaq; roſæ occurrens,in ſpinas incidit,& in planta pedis tranſfixa fuit.itaq; ſanguis e vulnere defluens,roſæ colorem in ſuum tranſmutauit.nam roſam prius candidã,in rubrum colorem,qui nũc cernitur,conuertit.

DEFINITIO CHRIÆ.

Chria. Species.

CHria eſt commemoratio breuis, aliquam perſonã apte referẽs:ideo Chria appellata,q̃ vtilis ſit.Chriarũ aliquę verbales,quędam actiuę,alię mixtę.Verbales ſunt, quę vtilitatem oratione ſignificant:vt Plato virtutis ramos,e ſudoribus ac laboribus produci dicebat.Actiuę ſunt,quę actionem declarãt: vt Pythagoras interrogatus,quanta nã eſſet hominum vita,cum per breue tẽporis ſpatiũ ſe cõſpiciendũ dediſſet,latebras petiit,menſurã vitę ex momentaneo conſpectu deſignãs.Mixtę vero ſunt, quę ex vtriſq; oratione & actione cõſiſtũt. vt Diogenes intuitꝰ adoleſcentulũ laſciuũ,pędagogũ ꝑcuſſit,ſuperaddẽs,cur talia inſtruis? Hęc igit̃ Chrię diuiſio,quã capitibus his cõficies laudatiuo,ab expoſitione,cauſa,cõtrario,cõparatione,exẽplo, teſtimonio antiquoꝝ,epilogo breui.

CHRIA VERBALIS.

EXPOSITIO CHRIÆ.

A laudatiuo.

ISocrates doctrinę radicẽ amarã eſſe dicebat,fructus vero dulces.Merito Iſocrates ob dicẽdi artẽ laudãdus eſt,qua ſibi nomen clariſſimum comparauit, quantaq; eſſet, ipſam exercendo

demonſtrauit,eaq́ illuſtrem fecit,non ipſe ab illa illuſtratus eſt.Lōgum ergo eſſet diſſerere,quæcunq́ reges cum admonendo,tum perſuadendo ſigillatim mortalium vitam beneficio affecerit.Cęterumqualia de eruditione veriſſime protulit!

Ab expoſitione.

Qui cuſtodia amat a laboribus inchoat,laboribus tamen in vtilitatem deſinentibus. Hæc ſunt quæ philoſophicæ ſcripta ex ſequentibus admiranda eſſe comprobabimus.

A cauſa.

Qui enim bonis artibus capiuntur,hi ſane cum profeſſoribus doctrinarum conuerſantur:ad quos accedere formidoloſum,& eos deſerere indoctiſſimum eſt.metꝰ ſemper pueros tenet,ſiue præceptorem intueantur,ſiue ad illum venturi ſint. Succedunt præceptoribus pædagogi,viſu terribiles:ſed dum verberibus ſæuiunt,formidoloſiores.qui etiam priuſq̃ verberent,timētur:Timori punitio ſuccedit,dum puerorum peccata caſtigāt,& domeſtica virtutis opera iudicant.Pædagogis patres aſperiores ſunt,filiorum vias indagando,ad ſe propius accedere imperādo:in primis eorum in foro conuerſationem ſuſpicando:q́ ſi opꝰ fuerit in filios animaduertere,ita excandeſcunt,vt ſe parentes eſſe obliuiſcantur.Verum huiuſmodi rebus puer conſueſcens,poſtq̃ in virum euaſerit,merita virtute coronatur.

A cōtrarii.

Quòd ſi aliquis hæc veritus,præceptores fugiat,parentes deuitet,pædagogos auertat,omnino dicendi ſcientia priuabitur,& metus cauſa eloquentia carebit.Hæc igit̄ oīa Iſocratē ſentire perſuaſerūt eruditionis radicē amaram eſſe.

A cōparatiōe.

Nam quemadmodum agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mandant,fructus vero maiore cum voluptate colligunt:ita eruditionem vendicantes,vigilijs ſibi apud poſteros gloriam compararunt.

Ab exēplo.

Demoſthenis vitam inſpice ſuper omniū oratorum laborioſam,idcirco cæteris glorioſiorem.adeo enim ſtudio intentus fuit,vt comam capitis ornamentum ſæpius depoſuerit,ratus obeſſe id belliſſimum decus,qđ a virtute proueniſſet:igitur quæ alij voluptatibus diſpenſant,ea ille laborioſis lucubrationibus impendit.

A teſtimonio antiquorū.

Itaq́ non mediocrem laudem Heſiodus meretur,vbi aſſerit virtutis viam aſperam eſſe,cacumen vero planum:nā idem qđ Iſocrates ꝓtulit.Heſiodus em̄ viā,Iſocrates autē radicē appellauit,diuerſis verbis eādem vterq́ ſentētiā demonſtrātes.

Ab epilogo.

Quę ſi recte cōſiderabimꝰ,Iſocratem merito laudabimꝰ,vt qui ſapienter de eruditione belliſſima conſcripſerit.

DIFFINITIO SENTENTIÆ.

Sententia. Species.

Sententia eſt ſermo compendioſus in enũciationibus,quæ nos ad aliquid exhortat̃ vel dehortat̃.Sententiarũ aliæ ſunt exhortatiuę alię dehortatiuę,quædam enunciatiuę,nonnullæ ſimplices, quædam coniunctæ,aliquæ perſuaſiuæ,alię verę,alię exceſſiuę.Sẽtentia adhortatiua eſt,vt illud:Dedecus eſt totam conſultũ ſtertere noctẽ.Enunciatiua,vt illud.Opus eſt profecto pecunijs,ſine quibus nihil opportuni fieri licet.Simplex,vt illud:Vna auis addicat,patriam ſeruare licebit.Coniuncta,vt illud:Non mihi ſint plures domini,rex vnicꝰ eſto.Perſuaſiua,vt illud:Talis eſt vnuſquiſq; quorũ conſuetudine oblectatur.Vera,vt illud:Nulli licet inuenire vitã ſine triſtitia.Exceſſiua,vt illud;Debilius nil terra facit mortalibus ipſis.Hæc igit̃ ſententiæ diuiſio,quã ex capitibꝰ Chriæ cõficies,laudatiuo,ab expoſitione,a cauſa,a contrario,comparatione,exemplo,teſtimonio antiquorum,epilogo breui.Differt autem Chria a ſententia,ꝙ Chria aliquando actiua eſt,ſententia in oratione ſemper conſiſtit:at Chria perſonam requirit,ſententia vero ſine perſona pronunciatur.

Pecunia q̃ ſit cõmoda

Chria a ſententia qd differat.

SENTENTIA EXHORTATIVA.

Theognis poeta

A laudatiuo.

Theognis poeta dixit:Pauperiem qui Cyrne fugit,ſe præſtat ab altis In mare verticibus mittere cetiferũ.Prouidit Theognis,ne iure poeſim accuſaremꝰ fabularum loco præcepta ſapientiæ complexus.nam cũ poetas fabulas plurimi facere videret,eas omittendo,bene viuendi præcepta metro compoſuit,ſimulq; metrorum gratia ſeruata,præceptorũ vtilitatẽ introduxit. Pluribus ergo Theognin cõmendare,præſertim in ijs,quę veriſſime de paupertate cõſcripſit,poſſemꝰ.Quidnam igit̃ dixit?Qui vitam in miſeria ducit,mori potius amet.multo eñ melius a vita diſcedere, quàm ſolem ſui dedecoris teſtem habere.Hæc ſunt quæ ex philoſophorum dogmate protulit:licet autem conſiderare qua ratione motus eleganter ipſa tractauerit. Nam qui in paupertate viuit,a teneris annis ad virtutes non inſtituit̃:in robuſta vero ætate peſſima quæq; conſectatur. Si enim legationem geret,patriam pecuniarũ gratia prodet,ad argentum in concionibꝰ perorabit:& fortitus iudex,ꝓ ſuffragijs dona ſuſcipiet.At qui paupertate non premuntur,nequaq̃ ſimiles exiſtunt,nãq; a pueris optima exercẽt:vi

Ab expoſitione.

A cauſa.

A cõtrario

ri effecti,omnia ſplendide faciunt,ad feſta enim celebranda,& ad bellum gerendum large pecunias conferunt. Ac ſicut vinculo graui detenti impedimentum benefaciendi vinculum habent,ita libere loquendi egenis inopia obſtaculo fit. Contemplator Irum,qui q̃q̃ Ithacenſium vnus fuerit,eãdem tamen ciuibus aliis dicendi libertatem non obtinuit,quinimo tantũ ipſi inopiæ fuit,vt appellationem paupertate mutauerit. Arnæus em̃ primo vocatus eſt,poſtea Irus appellatus,id ab adminiſtratione cognomentũ aſſequutꝰ. Verum quid Irum opus eſt recenſere?cum Ithacę dominus Vlyſſes, quando in patriam ſuam appulſus paupertatẽ ſimulauit,paupertatis malorũ particeps fuerit,domi ſuæ a temulentis miniſtris ꝑcuſſus,& iniuria affectꝰ.adeo paupertas meo iudicio dura res eſt. Quare non immerito Euripides laudandus eſt,qui nihil poſſidere,rem malam eſſe refert:neq; poſſe nobilitatem paupertatẽ immutare. Itaq; Theognin qbꝰ nã ſatis dignis laudibꝰ proſequemur,q̃ talia de paupertate ex penitiſſimo ſacrario philoſophiæ ꝓtulerit?

A cõpatiõe

Ab exẽplo.

Irus.

A teſtionio antiquorũ.

Ab epilogo

DIFFINITIO CONFVTATIONIS.

Confutatio eſt alicuius rei propoſitæ deſtructio. Confutanda autem non quæ nimis manifeſta,nec quæ omnino impoſſibilia ſunt,ſed quæcunq; medium quendam ordinem ſeruant. Neceſſe eſt qui confutare quærunt,primo dicentibus calumniam intendere,deinde expoſitionem rei ſubiungere,hiſq; capitibus vti:primo quidem obſcuro,& incredibili,ad hęc impoſſibili,& icõſequẽti,ac indecẽti:poſtremo inferre inutile. Hæc præexercitatio omnẽ artis vim in ſe continet.

Cõfutatio.

CONFVTATIO Q. NON VERIſimilia quæ de Daphne dicuntur.

Abſurdum eſſet poetis contradicere,niſi nos ipſi aduerſus ſe concitaſſent:primum in deos abſona confingendo. Stultum igitur eſſet illos nullam deorum rationem habere,nos vero poetarum ſcriptis parcere. Omnes quidem deos conuicio affectos eſſe moleſte ferebam,in primis tamen Apollinem,quem ſibi poetæ ducem elegerunt,qualia enim de Apollinis Daphne fabulati ſunt? Daphne(ita dicunt)e Terra & Ladone nata eſt,cumq; multum forma præſtaret,ad ſui amorẽ Pythium induxit,itaq; illã deus pſequebaẽ,& pſequẽdo nõ cõſequebaẽ,verum Terra filiã ſuam ſuſci-

Procœmiũ ex dictium calũnia.

Procœmiũ alia ꝓpoſitio.

Ab expoſitione.

Terra & Ladone nata Daphne

piés in eiuſdem puellę nominis arborē trãſmutauit:qua coronatꝰ Apollo fuit.ex ea eñ arbore corona Tripodi Pythio ꝑpoſita eſt, quoniã deus puellã mortalē dilexiſſet,lauruſq; vaticinij indicium

Ab obſcuro

effecta:Hæc ſunt quę fabulant̄,verũ tamē ea nos ex ſequētibꝰ cõfutare poſſemus.Daphne nata eſt ex Ladone & Terra:Et quomodo credibile eſt ita genitam eſſe?hęc eñ fœmina fuit.Sed parētes diuerſam ab ipſa naturã adepti ſunt.Quomodo Ladon Terrę copu

Ab incredibili.

lat̄,aquis inundans?ergo oĩa flumina terrę mariti nominabuntur. oĩa nãq; ipſam immergũt.Sinautē a fluuio nata eſt fœmina,poſſibile igit̄ eſt fluuiũ ab hominibꝰ naſci:nã per ſucceſſiones parētes indicant̄.Cur dicũt factas nuptias inter fluuiũ & terrã,cũ Hymenæus rerũ ſenſibiliũ ſit?terra autē ſenſibilis non ſit?aut igit̄ Daphne inter flumina recenſenda eſt,aut Ladon inter homines cõnumerandus.Sed poetis e terra & Ladone Daphnen naſci concedamus.

Ab impoſſibili.

Puella nata,apud quos educata eſt?nã & ſi generationē conceſſero,impoſſibile tamē eſt educationē ꝓcedere.Vbi eñ puella victũ habebat,ꝑ Ioue apud patrē?& qs hominũ in fluuio viuit?illã ne pater fluctibꝰ ſubmergēdo,vel fluminibꝰ educãdo abſcondit?at ſub terra apud matrē puella degebat.ergo latuit,at latendo ſpectatorē habere nequiuit.cuiꝰ enim forma latuit,amoris principiũ habuiſſe non admittit̄.Si vis,hoc etiã poetis cõcedamꝰ.Quomodo deus

Ab indecēti

amabat,& amore diuinã naturã mentiebat̄?Amor eñ mortalium rerũ peſſima eſt.ac impium eſt aſſerere deos grauiſſima committere:ſi quidem in omnibꝰ rebꝰ ac nos dij moleſtijs afficiunt̄,quid a mortalibꝰ differũt?qđ ſi grauiſſimo amoris morbo ſubiecti ſunt, nõne vulgaribus ſimiles exiſtũt?cum aſperrima quæq; ſuſtineant? Sed neq; amore deorũ natura afficit̄,neq; Pythius amator Daph

Ab inconſequenti.

nes extitit.Quomodo Phœbus puellã perſequendo curſu ſuperatus a mortali fuit?viri mulieribꝰ præſtãtiores ſunt,& fœminę maius dijs robur habuerũt?Quod viris minus eſt,qua ratione deos excellit?cur mater fugiētem filiã ſuſcepit?an ne inter vilia nuptiæ connumerandæ ſunt?quæ ſi ſunt,cur ipſa mater facta eſt?qđ ſi nu

Ab inutili.

ptiæ inter bona cenſentur,cur filiã bonis priuauit?Aut ergo mater non fuit,aut ſi fuit,mala reputat̄. Cur operibꝰ ſuis terra repugnabat?Apollinē cõtriſtat,vt filiã ſeruet:ruſus eũdem demulcet, dum ipſam in lucem producit,illũ demulcere non oportuit,ſi con:

Laurus.

triſtare voluit. Cur deus apud Tripodas Lauro coronatus eſt? laurus voluptatis index fuit: at virtutis ſignū diuinatio oſtenditur. Quomodo diuerſa natura coniūxit Apollo? cur mortalis qdē amica, immortalis vero amator? Iam finē accuſandorū poetarū faciā, ne aduerſus illos orationem habuiſſe videar.

Ab epilogo breui.

DIFFINITIO CONFIRMATIONIS.

Confirmatio.

COnfirmatio eſt alicuiꝰ rei propoſitæ approbatio. Confirmanda autem ſunt, non quæ admodum manifeſta, nec quæ omnino impoſſibilia ſunt, ſed quæcūqꝫ ordinem medium ſeruant. Qui confirmare intendunt, omnibus capitibꝰ confutationi contrarijs vtentur. primo quidem, vt dicentis laudem dicant: deinde per partes expoſitionem ponant, & contrarijs capitibus vtanť: ꝓ obſcuro dilucido, ꝓ incredibili credibili, & poſſibili ꝓ impoſſibili, conſequenti ꝓ inconſequenti, decenti ꝓ indecenti, vtili ꝓ inutili. Hæc exercitatio omnem artis vim comprehendit.

CONFIRMATIO QVOD VERISIMILIA ſunt quæ de Daphne dicuntur.

Procemiū. A dictium laude. Alia procemii ꝓpoſitio. Expoſitio rei.

QVi poetis contradicit, Muſis ipſis contradicere videť: quomodo enim Muſis non contradicit, qui poetarum ſcripta damnare quærit, ſi quæcunqꝫ poetæ loquuntur, hæc Muſarum cōſilio diſſerunt? Itaqꝫ omnium poetarū ſententiam comprobo: illiꝰ autem maxime, qui Daphnen ab Apolline dilectam ſapienter protulit. Quænam autem ſunt, quæ ſcribenti huiuſmodi quidam fidem non adhibent? Daphnen e terra & Ladone natam dicūt. Cur hoc apud deos incredibile? num aqua & terra omnia gignunt? nū elementa vitæ ſemen producunt? ꝙ ſi omne qđ naſcitur a terra & aqua procedit, Daphne a terra & Ladone proueniēs, communem omnium generationem confirmat. Genita autem vnde omnes naſcuntur, cæteras forma ſuperabat. Et veriſimile admodum. quę eñ primo e terra emittuntur, cum nature pulchritudine producuntur: multæ autem corporū mutationes conſtitutę ſunt, apud quas pulchritudo cernitur: quod vero primum apparuit, id eſt omniū formoſiſſimum. Itaqꝫ veriſimile eſt Daphnen e terra genitam, cæteris formoſiorem extitiſſe, ob cuius mirandam pulchritudinem Pythius amore captus eſt, nec immerito. quicquid enim pulchri cernitur in orbe, id a dijs proceſſit. Quod ſi inter humanas res feli

A manifeſto.

A credibili.

cior reliquis bonis eſt pulchritudo,cum ſit deorum munus,illa iure deum amatorem habuit.nam quæ dij largiuntur,ea omnes diligunt.

A poſſibili.

Deus autē amore captus,affectui mederi maluit. Sic enim ſe habent huiuſmodi virtutes labore comparatę,cum neq; ſine vigilijs virtutem acquirere liceat. Quamobrem laborabat amator, & amando amicam non comprehendit.quoniam nulli licet perfectam virtutis cognitionem conſequi.vnde ferunt poetę Apollinē amare,non terram nō deorum naturam redarguēdo:ſed dum huius ꝓſecutionis cauſam virtutis naturam eſſe oſtēdunt,id qđ exprimit Apollo perſequēs,& perſecuta Daphne.vt deus ſit qui virtutem quærit,ipſa vero virtus Daphne.Fugientem filiam mater

A ꝓſequēti.

ſuſcepit.Nam mortalia oĩa talem naturam acceperunt,vt ad ea a quibus genita ſunt,feſtinent.Igitur Daphne e Terra genita,ad

A decenti.

terram concedit.Et Terra puellam ſuſcipiēs,plātā emiſit. Vtrūq; opus terrę ꝓprium,vt in hanc homines cadant,& arbores ab ea

Ab vtili.

naſcantur.Et nata arbor,Apollini honoris cauſa fuit.Dij eñ extra ſuam ꝓuidētiam ne arbores quidem relinquunt,quinimo germinantibus frondibus coronātur.nam terræ primitiæ dijs dican-

Iterū a decenti.

tur.Et diuinationis arbor facta eſt indicium.Hoc autē conueniēs puto.Daphnē enim poetarum multi ſophronam id eſt tēperatam appellant,ac oracula dare a temperantia prouenit. Itaq; quoniam puella voluptatis expers fuit,virtuti dicatur.nam qui intēperantia laborat,futura non ꝓſpiciet.Quas ob res poetas veneror,& mi-

Ab epilogo breui.

randum in modum carmina colo.

DIFFINITIO COMMVNIS LOCI.

Locus cōis

Communis locus eſt ſermo amplificatiuus bonorum aut malorum,quæ alicui inſunt.ſic appellatus,ꝙ omnibus qui eius rei participes ſunt,communiter conueniat. Nam contra ꝓditorē oratio omnibus huiuſmodi actionis participibus communiter cōpetit,Deuterologiæ,id eſt argumētationi iam peractæ,& epilogo ſimilis eſt.Quare cōmunis locus proœmium non habet. Iuniorū tamen exercitationis cauſa quādam proœmij formam fingere poterimus,cui ſubdes capita,primum ex contrario,deinde inferes expoſitionē non tanq̃ doceas.res enim cognita eſt,ſed veluti auditorem incites,poſt quā cōparationē ex comparatione introduces argumentis colligendo illud,qđ accuſas maius eſſe re accuſata,exē-

pli cauſa tyrannum longe atrociorem homicida,poſtmodum collocabis ſententiam caput ſic vocatum agentis mētem calumniando,deinceps digreſſionem a coniectura præteritam,rei vitam notando,deinde miſericordiæ excluſionem in fine præexercitationis finalia capita,legitimum,iuſtum,vtile,poſſibile,honeſtum,ab euentu.

CONTRA TYRANNIDIS AFFECTATIONEM.

Procemiū ab expoſitione.

QVandoquidē ſtant leges,& in ſtatu populari iudicia apud nos exercentur,legibus pœnam ſuſtineat,qui leges de medio tollere quærit.nam,ſi a præſenti liberatus ſupplicio,vitam popularem ducturus eſſet,illi forſitan aliquis pœnam remittere poſſet:poſtq̄ vero violentior futurus eſt,ſi pręſens ſupplicium effugerit,quomodo iuſtum eſt,ſi in præſentia hunc abſolueritis,ſic vos tyrannidem conſtituere? Namq; omnes iudices ex reorum abſolutione nullum detrimentum patiuntur:verum ſi tyrannus abſoluetur,iudicibus ipſis damna inferet.ſi enim tyrannus dominabitur,iudicia penitus tollentur. (A cōtrario argumētū.) Videmini autem mihi poſſe in re præſenti diligentius examinare,ſi noſtrorum maiorum iudicium conſiderabitis. (Narratio.) Vt nobis progenitores benefacerent,Rempu.a dominatu liberam excogitarunt,neq; iniuria,quandoquidem hominibus aliæ interdum fortunę accidunt,quę priores hominum ſententias mutant.Illi ergo fortunæ inæqualitatem emendantes,legum æqualitate leges ſanxerunt,qua vnam & eandem ſententiam cunctis gignerēt.Quapropter in ciuitatibus lex eſt correctio malorum,quæ fortuna facit. Quæ cum iſte nihil reſpiceret,quoddā peſſimum conſilium iniuit,vt Reip.leges ſolueret,taliaq; ſecum diſſeruit.Dij boni cum cęteris maior ſim,nunquid patiar,vt oīno meis popularibꝰ æquer? fortunāq; mihi diuitias eſſe fruſtra largitā concedam,ſi eadē quę vulgꝰ patiar,cōgregatiq; pauperes iudicabunt? qdq; multis videbit,id mihi tanq̄ lex obſeruandum erit. Quæ igit horum liberatio fiet? occupabo arcem,peſſimeq; perdendas leges de medio tollam.iſtaq; ratione multis lex ero,neq; mihi populus lex erit.Hæc ſecum incaſſum reuoluit.id enim deorum benignitas ꝓhibuit,an ergo quibus gratiam dijs debemus, hæc eadem hodie tyrannum ſaluabunt? (A cōpatiōe minoris.) Atrox eſt homicida,ſed tyrannus atrocior exiſtit.Ille enim in obuium aliquem cædem cō-

mittit, at hic omnes ciuitatis fortunas inuertit. Quanto igit̃ minus eſt malum vnum q̃ omnes necare, tanto minus homicida tyranno reprehendendus eſt. *Sententia.* Atqui ſequit̃, omnes homines licet grauiſſima commiſerint, ſaltem a facinore ſententiam excuſare poſſint, verum tyrannus ſolus audaciam ſuam inuitã prætendere nequibit. itaq; ſi inuito tyrannidem gerere aggreſſus fuiſſet, fortaſſe aliquis ſententiæ gratia ipſum abſoluere poſſet. Verum quandoquidem id conſulo patrauit, quomodo crimen animo ante facin⁹ perpetratum culpa liberare iuſtum eſt? *Digreſſio cõiectura.* Igit̃ reliqui om̃es rei apud vos præſenti tãtũ crimini abnoxij ſunt, ꝑpterq; anteactam vitam ſæpius abſoluũtur: ſolus vero tyrannus tum præſenti, tum præterita vita condemnandus eſt. cũ priorem vitam in rebus mediocribus nunq̃ duxerit, & ad præſens ijs quę animo commiſit truculentior fact⁹ ſit. Quamobrem ꝑ vtriſq; & quib⁹ nos antea, ac poſtmodum triſtitia affecit, pœnas luat. Quinam ergo ipſum deprecando liberabũt? *Miſericordię cõcluſio* Per Iouem filij: Sed quando plorabũt, tũc leges adeſſe putate, ꝑ quib⁹ q̃ pro huiuſcemodi filijs longe iuſtius eſt iudicare. propter enim eius filios tyrannis confirmaretur. verum ꝑ leges vos iudicandi facultatem habuiſtis. *Legitimũ.* Itaq; per quas vos iudicãdi ius accepiſtis, iuſtius eſt pro ipſis ſuffragia feratis. Atqui ſi lex eſt patriæ liberatores honorandos eſſe, reſtat vt tyrannos qui illã in ſeruitutem redigere volunt, puniatis. *Iuſtum.* Itaq; iuſtum eſt, vt eam a vobis pœnam ſubeat, quã in vos ipſe ſtruxit. Si enim tyrannus occumbet, id vobis vtile fiet. *Vtile.* quoniam firma præſtructio confirmandi leges erit. *Facile.* Facile vero pœnam de præſenti ſumere poteritis, non enim vobis auxiliaribus ſocijs in opprimendo tyranno opus erit, *Poſſibile.* quemadmodum ipſi in tyrannide occupanda neceſſe erat. Verum iudicũ ſuffragia ſufficiẽt, vt omnẽ tyrannidis potẽtiã deſtruatis.

DIFFINITIO LAVDATIONIS.

Laudatio. κῶμαι. LAudatio eſt oratio bona exprimens, quæ alicui inſunt, Græce ἐγκώμιον appellata, eo q; ἐν κώμαις, id eſt in vicis antiquitus canebant. nam antiqui κώμας angiportus dicebant. differt ab hymno & epæno, q; hymnus deorum ſit, encomium vero mortalium: *Hymnus. Encomiũ. Epænus.* & quoniam epænus paucis verbis fiat, encomium autem ſecũdũ rhetoricæ artem proferat̃. *Laudanda quæ ſint.* Laudandę ſunt perſonæ, res, tempora, loca, animalia irrationalia, ad hæc plantæ. Perſonæ quidem,

vt Thucydides & Demoſthenes.res vero,vt iuſtitia,& temperantia.Tempora,vt ver,aut æſtas.Loca,vt portus,aut horti.Irrationalia animalia,vt equus,aut bos.Plantæ,vt vitis,aut oliua.Laudandum eſt communiter,& ſingillatim.Communiter quidem, vt oẽs Athenieſes:ſingillatim vero,vt Atheniẽſiũ vnus.Hæc igit laudationis diuiſio eſt,quam his capitibus cõficies.Procemiaberis ſecũdũ ꝓpoſitã materiã:deinde gen⁹ referes,qđ in nationẽ,in patriã,in maiores,in parẽtes diuides:poſtea educationẽ recẽſebis,quã in ꝓfeſſionẽ artẽq; ac leges diuides:deinde inferes res geſtas laudũ maximũ caput,quas in animũ ac corpus,fortunaſq; partieris.In animũ qdẽ,vt in fortitudinẽ ac prudẽtiã.in corpus aũt,vt in pulchritudinẽ aut robur,aut velocitatẽ.in fortunã vero,vt in principatũ,diuitiaſq; & amicos,poſt q̃ cõparationẽ ex alteri⁹ laudatione ſubdes,qđ laudas maius eſſe apte colligẽdo.Poſtremo epilogũ voto q̃ ſimillimũ.

LAVDATIO THVCYDIDIS.

OPerę̃pciũ eſt q nobis vtilia excogitarũt,venerari,qbus hũanę vitę pulcherrima cõpararũt,earũq; inuentũ ad illos referre decet.Igit nõ iniuria Thucydidẽ ꝓ literarũ ſtudijs cõmẽdabo, ac ꝓrogatiua quadã ipſum in primis ob res geſtas venerandũ iudicabo.Pulchrũ eſt omnes benefactores colere,ſed eo magis Thucydidem præ cæteris,quo rem omnium pulcherrimam inuenit.nihil enim in terris literarum ſtudijs præſtantius,ſapientioreſq; circa illa Thucydide neminem inueniemus,qui nat⁹ eſt in vrbe,quæ ipſi vitam & artem pręſtitit.Non enim alibi,ſed vbi literarum ſtudia nata eſſe creduntur.genitus eſt,Athenaſq; vitę ſuę parẽtẽ ſortitus,a progenitoribus regibus originem duxit,nataliumq; bona quæ illi abunde inerãt,ex maiorum genere proceſſere.Hæc igitur vtraq; adeptus generis potentiam, & Rempub.popularem in vtriuſq; emendationem ab vtraq; gloriam & vtilitatem reportauit.ꝓpter enim Athenienſium Reipu.æqualitatem ne pecunias iniuſte compararet effugit,& popularem communemq; inopiam generis ſplendore cælauit.Ex talibus oriundus in Rep.Athenienſium, & legibus,quę cęteris omnibus pręſtãtiores ſunt,educatur. Cum autem ſimul & in armis viuere,& legibus decreuiſſet,idem etiã philoſophari,& exercitum ducere conſtituit,ne literarũ ſtudia armis priuaret,neq; bellũ a prudẽtia remoueret,vnãq; earũ rerũ, q̃ eadẽ

Thucydides laudandus.

Literarum ſtudia.

Thucydidis genus.

Educatio.

artem nō habent,exercitationem fecit,literarum ſtudia,bellumq́; quæ natura diſiuncta ſunt,in vnum complexus.Poſtq̄ vero ad ętatem robuſtam peruenit,ſibi,vt ea, quib⁹ ſe honeſte exercuerat,laudaret,occaſionem dari perquirebat.

Res geſtæ. Mox igitur fortuna bellum ſuſcitauit,ac ea, quæ ab omnibus Græcis geſta fuere, ſibi tanq̄ propria ſcribendo vendicauit:neq; quæ bellum cōflauerat,interire ſuſtinuit.Quæ enim ſinguli geſſerant, longo tempore obliterari nō permiſit. Vnde Plateæ captiuitas cognita eſt, deuaſtatæ res Atticæ vulgatæ ſunt,Peloponeſusq; ab Athenienſium nauibus circūnauigata monumentis mandata eſt. Nauales pugnas vidit Naupactus.Quæ omnia in obſcuro iacere hiſtoricus Thucydides non paſſus eſt. Leſbi captiuitas noſtris etiam temporibus celebratur, neq; pugnam aduerſus Ambraciotas commiſſam,longa temporis intercapedo abſtulit.Lacedæmoniorum etiam ſentētia iniuſta ſcitur,Spacteria,& Pylus:ingens Athenienſium facinus non intercidit,vnde apud Athenienſes Corcyræi concionantur, quibus Corinthij contradicunt.Æginenſes vt Athenienſes accuſent,Lacedæmona accedunt. Quamobrem Archidamas infeſtam concionem habuit. Cæterum Steneleidas ad pugnam Lacedæmonios concitare conatus eſt.Præterea quomodo Laconicam legationem ſpreuerit Pericles,neq; Athenienſes peſte laborantes excandeſcere permiſerit.Hęc autem omnino apud Thucydidem hiſtoricum in ꝑpetuum cuſtodiuntur.

Cōparatio Proinde quis ei Herodotum comparabit? At hic quidem voluptatis gratia ſcribit:ille vero omnia veritatis gratia narrat.Igitur quod adulationis gratia ſcribitur,eo quod veritatis cauſa dicitur,quanto inferius eſt,tanto Herodotus in rebus

Epilogus. laudabilib⁹ a Thucydide ſuꝑat̄.Multa nobis alia ꝓ Thucydide dicēda ſuperāt,niſi ſi oīa ꝑſequi vellemus,nos laudū copia obrueret.

SAPIENTIÆ LAVDATIO.

Sapientiæ laudatio. Proœmiū. SVmma quidem felicitas eſt ſapientiam aſſequi, eam vero pro dignitate commendare impoſſibile, cui felicitatis tantum ſupereſt,vt communis dijs poſſeſſio ſit conſtituta. Nam deorum alius aliud aliquod exercuit.Iuno nuptijs præeſt, bellis cum Pallade Mars.Fabrilia,quæ igni perficiuntur, Vulcanus elaborauit. Dux

Iuppiter. nauigantibus Neptunus eſt.Deniq; deorum hic & ille hanc illãq; rem curauit, omnes autem ſapientiæ participes fuere: Sed præci-

pue ante omnes Iupiter.Quo enim diis potentior, eo omnibus ſapientior eſt.Sapientiaq; Ioui regnum confirmauit, quam dij ſecū

Genus.

genitam adepti ſunt. Vnde id donum in terras deſcendit.deorūq; filij ſapientia ſua maximam humanæ vitæ vtilitatem intulerunt.

Deorū filij.

Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Neſtorem,ſiue quempiam alium in primis ſapientiſſimum canunt,deorum filios confixere. Non quia deorum naturam haberent. Nam & ipſi dij fuiſſent,generiſq; cōione virtutis participes fuiſſe monſtrarent,ſed qbus virtutē deorū cōpararūt, ꝑpterea deorū filij crediti ſunt.Illi enī a dijs geniti vident,deorūq; pignora putant,ſapientia quorū id donū tanq̄ generis ſui indiciū pceſſit.

Sapientia.

Sapientia & pace,& bello principatū obtinet. Nā qdā res in pace tātū excellūt, qdā in bello ſolū admirādę ſunt. Sola oīm rerū ſapiētia & pace & bello tanq̄ alteri mirandū in modū dedita dominari nouit.In bello enī ita ſe gerit,vt omino pacē neſcire videat: pacis aūt ita particeps ſit,tanq̄ bellū penitus ignoret:cuiq; rei pſit,ſolius eſſe credatur.Nā in pace leges ſancit,ac oēs geris ſpecies amplectit. Verū in bello quō vincendū ſit oſtēdit.Hęc igit primas in armis partes obtinet,nemineq; ſe in popularibus cōcionibꝰ ſupiorem eſſe patit,& armatis togatis pariter dominari nouit.Sola q̄ deorū ſunt,ſapientia diſcernit.Sola enī tanq̄ deus futura cognoſcit.Ipſa terrarū cultū agricolas docuit,nautaſq; nauigandū mare inſtituit. Neq; fructus ſine ſapientia colligere,neq; nauem abſq; ſapiēte gubernatore aſcēdere licebat.Itaq; quicqd abūde mare dilargit,& mortalibꝰ q̄cunq; terra pſtat,hęc inuēta ſapiētię fuerūt.Quę in cœlo ſunt arcana reuelauit.Ipſa etenī quātū ſol curſum pficit,q̄q; aſtra circuit, ſola hoībus ſapiētia indicauit.Sapiēs inſup terrena nouit,ac quid poſt obitum erimus,ſola nos ſapientia docuit. Hęc Troiam cepit, ac quam longa dies expugnare nequiuit,conſilium ſapiens ſubiugauit, vniuerſamq; Troianorum vim diruit vnius viri conſilio, voci cōpos ſapientia effecta.Erutus Cyclopis oculus ſagaci Vlyſſis inuento.Quicqd igitur excellit,id a ſapientia prouenit.

Cōparatio

Proinde quis ei robur compatabit? Cæterum qd robur efficere poteſt,id ſapientia conſequitur.Quòd ſi a robore prudentiā abſtuleris,merito vis corporis vituperabitur.

Epilogus.

Multa pro ſapientia differenda ſupererāt,verum paucis cuncta complecti impoſſibile eſt.

DIFFINITIO VITVPERATIONIS.

Vitupatio. Vituperatio eſt ſermo exponens mala quæ alicui inſunt. In hoc autem a loco communi differt, ꝙ communis locus punitionem complectitur. Vituperatio vero ſolam calumniam continet. Diuiditur iiſdem capitibus, quibus etiã laudatio, totq; vituperare, quot etiã laudare oportet, ꝑſonas. Et res, tẽpora, & loca, irrationalia aĩalia, ad hęc plantas. Vituperandũ eſt generatim, & ſpeciatim. Poſt ꝓœmiũ genus collocabis, qđ ſecundũ laudationis ꝓ̃cepta diuides, deinde educationem, ac res geſtas, comparationẽq;, & epilogum ſicut in laudationibus diſpones.

VITVPERATOI PHILIPPI.

Prooemiũ. Neq; virtutem ſine laude, neq; vitiũ ſine vitupatione fas eſt ꝓ̃terire. Quãdoquidẽ bonos laudãdo, malos aũt vituperando idẽ emolumẽti conſequimur. Omnes igiẽ qui male viuũt, male audire merenẽ. Sed eo magis Philippus, quo oẽs ſceleſtos longe ſupauit, qui ex gente oĩm barbarorum viliſſima natus eſt. Vt q̃ diu incertas ſedes prę timore tenuerit. Argiui enĩ illos primũ eiecerunt deinde vagi ad eam, quã nunc obtinent, confugerunt. Itaq; in duo dedecora, vt ſedem incolendam haberent, inciderunt, dum praſtãtioribus cedunt, & deteriores ſe expellunt. Vt tum imbecillitate, tum auaritia nullum illis firmum locum incolere conceſſum ſit. Huiuſmodi gente oriundus a deteriore vrbe proceſſit. Barbarorũ enim peſſimi Macedones. Pella vero totius Macedonię viliſſima, in qua ciues turpiter ſeruiunt. Ab hac vrbe originem trahẽs, crudeliores patria ipſa maiores ſortit⁹ eſt. Nam Philippus hui⁹ Philippi proauus, ignobilitate generis ad principatum non admiſſus eſt, deĩde aduenis copiis pater Amyntas in regem aſſumptus fuit.

Educatio. Expulſum enim Athenienſes ab exilio reduxerunt. Talibus progenitoribus Philippus apud Athenienſes obſes fuit, & quanq̃ inter Græcorum optimos verſaretur, mores tamen efferos nulla humana conſuetudine mutauit.

Grę͂corum ſtudia. Verum inter Gręca ſtudia intemperantiam barbaricam præſetulit, cumq; Græci a barbaris morib⁹ & inſtitutis differrent. Vtriſq; tamen infenſus extitit, dum eandem in diſſimili genere malignitatem exercet.

Res geſtę. Primo quidem genus ſuum contra ſuos perfidus ſubiugauit: inde proximos inuadens vaſtauit, Illyriciſq; Pęonas victor addidit, ac Triballorum

regionem incurrendo cepit,totq; nationes, quot infelici fortunæ expoſitæ erant,ſubiugauit. Cæterum in pugna Barbarorum corpora capiebat, eorum autem animos in poteſtatem ſuam nequaq̃ redigebat. Verum armis ſubacti defectionē ſomniabant. Ac ſi operibus ſeruiebant, mentis tamen diſcurſu liberi erant. Et dum ſibi finitimos barbaros adiungeret, recta contra Græcos via procedebat. Primo quidem in Thracia Gręcorum oppida ſubiugauit,atq; in deditionem Amphipolim recepit. Pydnam autem mancipium fecit,ac Potidęam prędictis adiunxit,neq; Pheras & Pagaſas,neq; Magneſiam extra Pheras omiſit. Sed vniuerſas Theſſalorum vrbes ſubiugauit,& veluti ad ſeruiendum conſtructæ forent, id ſeruiendo oſtendebant. Vitæ autem ipſius exitum etiam referre operęprecium eſt. Nam vt vi multa ſubegit ipſeq; fœdera contemnēdo fœderibus ſtantes captiuos faciebat:Sic dij propter ea quæ pręter fidem commiſerat,irati necem illi meritam intulerūt. Non enī ipſum in pugua occiderunt, neq; eius finis ſtrenuum pugnatorē teſtem fecerunt,ſed in ipſis voluptatibus confecerunt, voluptates pulchram Philippo parentationem facientes,vt & in vita & morte illas intemperantiæ ſuæ teſtes haberet. Proinde quis ei Echetū comparabit? at hic ſane articulorum ſumma abſcindendo reliqua corporis integra relinquebat: ille vero vniuerſa cū omnibus membris detruncabat. Quo igitur totum q̃ partem deſtruere crudelius eſt,eo Philippus Echeto immanior erat. Philippus autem dū viueret,a malis ceſſare neſciebat:mihi vero illius ſcelerum orationi finem imponere conuenit.

Comparatio.

Epilogus.

DIFFINITIO COMPARATIONIS.

Comparatio.

COmparatio eſt ſermo inuicem examinandus ex appoſitione maius aliquod comparato colligens,aut ęquale. Oportet eos qui comparant,aut bona bonis opponere,aut mala malis,aut parua maioribus conferre. Omnino comparatio duplex eſt laudatio, aut vituperatio, vtpote ex laudatione & vituperatione compoſita. Omnis quidem comparationis locus admodum difficilis eſt,p̃ſertim ſi parua maioribus cōferas. tot autem comparare,quot etiam vituperare,ac laudare conuenit,perſonas,res,tempora,loca,irrationalia animalia,ad hæc plantas. Non opus eſt, vt qui comparationem faciunt,totum cum toto conferant. Inefficax enim hoc

eſt. Neq; acre,ſed capiti caput componant. Hoc enim vehemens. Quoniam laudationem,non comparationem diuidere conſueuimus. In hoc comparationis progymnaſmate non eſt cōparatio caput,quia comparatio eſt tota præexercitatio.

COMPARATIO ACHILLIS ET HECTORIS.

Procemiū. CVm virtutem virtuti comparare intēderem, Hectori filium Pelei comparare delegi, precioſę etenim per ſe virtutes ſunt: ſi vero comparentur,ſublimiores exiſtunt. Igitur ambo etſi nō ex eadem patria,vtraq; tamen laudata nati ſunt. Ille enim ex Phthia,

Genus. Hellas. vnde Helladis cognomentum prouenit: hic vero Troia, quam deorum primi condidere. Itaq; vt e ſimili regione naſci pari laude celebrandū eſt,ita Achilli Hector nō inferior fuit. Laudata vtriq; nati patria,eandem cognationem habuere. Vtriq; enim a Ioue ꝓgeniti fuere: Achilles quidem ex Peleo,ex Æaco autem Peleus,deq; Ioue Æacus, ac Hector pariter ex Priamo & Laomedōte. Laomedon a Dardano proceſſit: Iouis filius Dardanus fuit, progenitoremq; Iouem nacti,ſimiles parentes habuerunt. Achilli quidem Æacus,& Peleus,quorum ille Græcos a penuria liberauit, hic vero interemptis Lapithis, deam Thetidem coniugem virtutis pręmium meruit. Hectori autē progenitor Dardanus extitit, qui primum cum dijs vitam duxit. Priamus vero pater,vrbis a dijs conſtructæ dominus fuit. Ergo vt ſimile eſt cum dijs coire, ac vna cū numinibus viuere,ita Hector Achilli ſimilis fuit. Talibus nati ꝓ

Educatio. genitoribus vtriq; ad fortitudinem educati ſunt: Achilles quidē ſub Chirone,Hector vero ſub Priamo. Qui filio naturalia virtutis

Res geſtæ. documenta contulit. Cum igitur ambo ad virtutem inſtituti eſſent,parem ſibi rebus geſtis gloriam compararunt. Nam cum primum virilem ætatem ingreſſi ſunt, idem ſibi eodē bello robur vendicarunt. Primum enim Troianorum dux Hector fuit: dumq; viueret,Troię propugnator extitit,atq; a dijs adiutus in bello perſtitit,moriendoq; Troiam dirui prębuit. Achilles autem in gerendo bello totius Græciæ princeps,Troianiſq; omnibus metuendus,ſuperior in pugna erat,in belloq; auxiliatricem Palladem habuit, ac Gręcis moriendo glorioſam victoriam abſtulit. Et ille quidem victus a Pallade ſublatus eſt: hic vero ab Apolline ictus cōcidit, amboq; a dijs ꝓgeniti,a dijs interiere,a qb⁹ & genus,& vitæ finē acce

Epilogus.

perunt. Quanta igitur vtriuſq; vitæ & mortis ſimilitudo, tãta inter Achillem & Hectorem fuit. Plura, eaq; multa de vtriuſq; virtute dicenda ſuperarent, niſi vterq; ſuis operibus ac geſtis parem, admirandamq; gloriam obtineret.

DIFFINITIO ETHOPOEIÆ.

Ethopœia. Idolopœia.

ETHopœia eſt imitatio moris ſubiectę perſonę. Huius autem tres ſunt differentiæ, Idolopœia, Proſopopœia, Ethopœia. Eſt quidem Ethopœia, quæ perſonam cognitam habet: ſed ſolum mores effingit, vnde etiã Ethopœia appellatᷓ: vt q̃nã verba Hercules imperãte Euryſtheo dicere potuiſſet. Hic enĩ Hercules cognitus eſt, dicẽtis aũt mores ficti. Idolopœia eſt, q̃ pſonã habet cognitã, verũtamen mortuã, & ad dicendũ impotẽtẽ: vt in comœdia δή-μοις finxit Eupolis, & Ariſtides ĩ oratiõe ꝑ quatuor. Vñ etiã idolopœia appellatᷓ. Proſopopœia eſt qñ oĩa fingũtᷓ, & mores, & pſona quẽadmodũ Menãder redargutionẽ finxit. Redargutio enĩ res quidem eſt, nõ autem perſona. Vnde etiam proſopopœia appellatur. Nam cũ moribus perſona fingitur. Hæc igitur ethopœię diuiſio, cuiꝰ aliqua paſſiua eſt, aliqua moralis, quędã mixta. Ac paſſiua in vniuerſum affectũ ſignificat, vt quænam verba dicere poſſet Hecuba cadente Troia. Moralis ſolos mores affert, vt q̃nã verba mediterraneus vir primũ mare intuitꝰ diceret. Mixta q̃ vtrũq; mores & affectum cõplectitur, vt quænam verba Achilles ſuper mortuo Patroclo diceret, cum pugnare decreuiſſet. Mores enim ſunt conſilium: affectus autem amicus mortuus. Ethopœiam vero quę eſt dicendi forma dilucida, circumciſa, florida, diſſoluta, ab omni perplexitate libera, atq; figura conficies, eamq; per capita in tria tempora pręſens, pręteritum, & futurum diuides.

Proſopopœia.

ETHOPOEIA PASSIVA. QVÆ VERBA DICERE POSSET NIOBE IACENTIBVS LIBERIS.

Præſens.

QVALEM Cum quali fortunam commuto filijs orbata, multiplici quondam ſcbole generoſa! nunc vero copia in inopiam verſa eſt. Neq; ſaltẽ vnius mater exiſto, quæ prius multorum videbar. Quanto melius fuiſſet, ſi primo nunq̃ pepeiſſem, q̃ nũc in lachrymis parere! Quæ filijs prę

gna gerebatur,deſcripſit ,quomodo etiam per noctem ſe habebat definiuit.Forma dicẽdi attenuata deſcribentes vti oportet,deſcriptionemq; varie figurare,ac omnino res quas deſcribes imitari.

DESCRIPTIO ARCIS ALEXANDRINÆ.

ARces ſane in vrbibus ad communem vtilitatem conſtructæ ſunt,vrbium enim vertices ſunt,ipſæ autem muniuntur nõ minus ædificijs,q̃ ciuitates muniant.Et Athenienſiũ arx in Athenarum vmbiculo circũuallata fuit. Cæterum Alexander ſuę vrbi, quæ ab illo cognomentũ accepit,arcẽ cõſtruxit, quã iuſtius Acropolim appellare licet,q̃ in vrbis extremo & celſo ſita ſit:q̃ illã qua multum Athenienſes gloriantur.Nam Alexandrię arcem ita quodammodo ſe habere referunt.Quidã a terra tumulus vſq; in multam altitudinẽ procedens conſurgit:his ergo duabus cauſis Acropolis appellata,& quia in ſummum erigitur, & quoniam in vrbis extremo condita fuit.Diuerſi ad hanc acceſſus:hac enim via ducitur , illac vero aſcenſus eſt , appellationeſq; viæ mutant ab effectu ipſo varie vocitatę.Nam pedibus hac ire licet,communiſq; via eſt in curru vectis:illac autem accliui aſcenſus ſuſpẽduntur,qua;curru vehi impoſſibile ſit.Scalę enim ſuper ſcalas ſemper conſurgunt, vtpote ab humiliori loco in altiorem agentes , neq; donec ad centum gradus peruenerint, finiuntur . Hic enim perfectus numerus ſcalarum terminus eſt.Scalis veſtibulum mediocribꝰ cancellis circunſeptum annectitur,ac columnę quatuor maximę conſurgunt, quæ ad vnum multiplices vias introitum ducunt.Quædam colũnis domus ſuperſtruitur , quæ multas mediocres columnas colorum variorum oſtentat,ſic ideo comparatas,vt affixæ atq; compactæ ornamento eſſent.Tectum domus rotundum , in quo cœlum cum ſideribus cœlatum eſt. Dum ipſam arcem ingrederis , locus vnus in quatuor æqualia latera diuiſus eſt,cuius machinę figura quadrata exiſtit.At in meditullio aula columnis vndecunq; ſuſtinetur,ac aulę quidem porticus ſuccedunt:porticus autem æqualibus maximis columnis diſtinctę ſunt.Singulę porticus ad alterã tranſuerſam terminantur,& binæ columnæ in alteram porticum intercedunt,rurſus in alteram definentes, ab altera rurſus incipientes.Intra porticus domus conſtructæ ſunt , quæ partim librorũ armaria ſtudioſis ad lucubrandũ expoſita continent,vniuerſamq;

Arces vrbium.

vero mœnibus munire,cauſam aduenientes Perſas.Theſis in præexercitamentis primum contradictionem,& ſolutionem,ſecundū quæſtionem admittit.Diuiditur ergo Theſis primum quidem in Ephodum ſic appellatam,id eſt in procemium ex directo ad narrationem tendens.Illam enim procemiorum loco dices. Deinde vteris finalibus locis,legitimo,iuſto,vtili,poſſibili. Ephodos.

CAVSA, AN DVCENDA SIT VXOR.

QVi totum breuibus commendare quærit,hic nuptias laudet,quæ a cœlo datæ ſunt:quinimo cœlum dijs replent, & Procemiū ex directo. deorum parentes ſunt,a quibus patris nomen proceſſit,deoſq; producentes naturam ſuam conſeruandam dederunt. Cum poſtmodum in terras deſcendiſſent,vniuerſos reliquos generarunt, mortiq; ſubiecta ꝑtereundo,ea nuptię ꝑ ſucceſſiones durare excogitarunt.Primo quidem hoīes ad fortitudinē hortanť.Nā cū ꝑ nuptias liberi ꝓducanť,per quos bella gerūt, huiuſmodi ſuis munerib⁹ fortitudinem præſtant. Deinde nos ad iuſtitiam cum fortitudine inſtituūt. Quoniā filiorū reſpectu iniuſta hoīes patrare verentur. Itaq; nuptię iuſtos & fortes efficiunt.Prudētes inſup reddūt,dum parentes ad chariſſimis liberis ꝓuidendū excitāt. Pręterea (quod mirādum eſt) nuptiæ ſecum temperātiā ferunt,temperataq; vita voluptatū copię cōmiſceť.Quādoquidē voluptatibus legē imponunt,ergo per legem cū temperātia voluptates ꝑbent: q̄ certe ſi ſolę fuerint,reprehenſione non carebunt. Verū ſi nuptijs admiſceantur,laudabunť.Itaq; ſi nuptię deos,& poſt hos reliqua aīalia ꝓducunt,fortes,iuſtos ſapientes,temperatos efficiunt,quomodo totis viribus enitendū non eſt,vt eas cōmendemus? Sane dices:Sed calamitatū cauſę nuptię ſunt. Contradictio. Fortunā mihi videris,nō nuptias accuſare.Nā quę homines male patiunť,ea fortuna cauſat,non aūt nuptię: Solutio. q̄ vero nuptię hoībus abunde largiunť, hæc nequaq̄ fortunæ bona ſunt.Quare nuptię propter bona q̄ ſecū ferūt,laudādę poti⁹ ſunt,q̄ ob mala,quæ fortuna prębet,accuſandę.Quòd ſi etiam quę hominibus peſſima eueniunt,nuptijs aſcriberemus,ideo ne ab illis abſtinendū erit? an quæ alijs rebus difficultates & moleſtiæ inſunt,nos a negocijs remouent? Si placet,quaſcūq; artes diligenter ſcrutare,aliqđ in ſingulis dignū reprehenſione reperies.Agricolas tēpeſtates moleſtāt,& grandinis calamitates conficiūt.Hi tñ quo-

niam a tempeſtatibus infeſtantur, agriculturã non deſerũt. Quinimo etiam ſi illos e coelo aliquid contriſtet, in terra excolenda perſtant. Rurſum nautæ infelices ſunt, ingruenteq; tempeſtate naues perdunt, propter ea tamen a nauigatione non deſiſtunt, quoniam in quibuſdam male affecti ſunt. Verum ad fortunam ĩ felicitatẽ, deuectam copiam ad maris beneficium referũt. Ad hæc & pugnę, & bella bellatorum corpora perdunt, non tamen quoniam bellando cadunt, pugnas deſerunt. Sed quia bellum gerendo laudantur, cadere contenti ſunt, malumq; bono contegunt. Non enim bona propter mala fugienda ſunt, ſed bonorum cauſa mala ſuſtinenda ſunt. Itaq; an abſurdum eſt, agricolas ac nautas, omneſq; inſuper milites, quæ ſibi moleſta ſunt, bonorum gratia ferre: nos vero quoniam triſte aliquod ſecum trahunt, nuptias ſpernere? Sane dices:

Contradictio.

Sed mulieribus viduitatem, filijs orbitatem afferunt. Hæc mortis mala iam nobis a natura dari conſueta ſunt.

Solutio.

Tu autem mihi nuptias criminari videris, ꝙ homines immortales non efficiant, neq; dijs mortales pares reddant. Dic mihi cur nuptias pro ijs rebus, quæ mors operatur, accuſas? cur quæ naturę ſunt, nuptiarum eſſe dicis? concede cadere, quod vt cadat, natum eſt. Quòd ſi quidem quia nati ſunt homines, cadunt, cadendoq; viduas coniuges, ac ex ſe natos orbos reddunt: cur quæ ſolum natura facit, ea nuptias efficere dicis? Ego contra ſentio, orbitatemq; & viduitatem nuptias emendare contendo. Mortuus eſt alicui pater? iſtaq; ratione filius orbus effectus eſt? verum alium orbo nuptiæ parentem contulerunt. Itaq; non a nuptijs hæc calamitas procedit, ſed potius nuptijs contegitur: quæ non adferũt orbitatem, quinimo auferũt. Proinde natura viduitatẽ morte inducit, quam nuptiæ matrimonio remouẽt. Quã enĩ mors viduã fecit, eã nuptię veluti ſui muneris cõſeruatrices alteri viro cõiũgi pſtitere. Nã q̃ primũ cõrulerũt, ſi auferantꝛ, rurſũ cõcedũt. Igiꝛ nuptię viduitatẽ auferre cõſueuerũt. Pater ĩſup filijs morte priuaꝛ, ſed priore amiſſo dũ alteꝝ ſuſcipit, pater iterũ efficiꝛ. Cur ergo ĩ nuptijs pulchra nuptiarũ dona culpas? Mihi nolle nuptias rephẽdere, ſed laudare videris. Nam ꝙ me nuptiaꝝ munera recẽſere cõpuliſti, eaꝝ laudator, nõ accuſator effect⁹ es, dũ nuptias accuſas, noſq; illas laudare excitas: atq; nuptiarũ calũnias ĩ bñficioꝝ catalogũ vertis. Sane dices: Sed nuptię labo

tribꝰ plenę ſũt. Verũ enĩuero, qd meliꝰ q̃ nuptię laborẽ remittere nouit: oẽs enĩ labores nuptijs tollũt, reqes oĩno ẽ ĩ cõſuetudinẽ vxoris cõueĩre, quãta viro voluptas cũ muliere cõcũbere: quãta cũ voluptate filiꝰ expectat: & expectatus edit: natuſq; patrẽ appellat, atq; ad alicuius pfeſſiõis ſtudiũ vadit: ac patri adiutor exiſtit: Et apđ populi frequẽtiã cõcionat: parentẽq; in ſenectute alit: demũ talis, qualẽ optimũ decuit, euadit: Nequeo paucis cõplecti q̃ bona nuptias comitent. Ipſę adeo admirãdę ſunt, vt & deos pducãt, mortaleſq; deos videri pſtẽt, dũ illos cõtinue reparãt: ac oẽs, q nuptijs initiant, iuſtitiã colũt, tẽperantiã reſpiciunt, abundeq; licitis & pbatis voluptatibus fruunt. Itaq; optime cõſtitutũ fuit, vt præ cęteris omnibus nuptias plurimi faciamus.

Contradictio. Solutio. Epilogus.

DIFFINITIO PROMVLGATIONIS LEGIS.

PRomulgationem legis quidam etiã præexercitationem eſſe tradiderunt. Eſt enim fere tota hypotheſis, nõ tamen omnia quæ ſunt in hypotheſi cõtinet. In ipſa nãq; perſona nõ ſemp tñ cognita introducitur: vnde maior eſt theſi, minor autem hypotheſi. Quoniam enim ſub quadã figura perſonam recipit, maior eſt theſi: ſed quia circunſtantiam manifeſtam non habet, minor eſt hypotheſi. Legis: ergo pmulgatio duplex ẽ exercitatio, defenſio & accuſatio legis cõditę. Eſt autem lex inuentum, & donum deorũ, cõmunis vero ciuitatis cõſenſus, & rerum tam diuinarum q̃ humanarum correctio. Hæc quidem promulgatiõis legis diuiſio eſt. iiſdem capitibus. quibus negocialem ipſam cõficies legitimo, iuſto, vtili, poſſibili. Procemia facies legi cõueniẽtia, poſt q̃ pones caput appellatũ cõtrariũ: deĩde pdicta capita, vñ ẽt in hoc differt a theſi.

Promulgatio legis. Lex quid.

ACCVSATIO LEGIS IVBENTIS ADVLTERVM IN IPSO ADVLTERIO INTERFICI.

NEq; penitus legem laudabo, neq; omnino ſcriptum accuſabo. Nam ꝙ adulterorum crimina prohibet, hanc conſtitutionem comprobo: ꝙ autem iudicibus ſuffragia non permiſerit, hãc ſanctionem improbo. Si quidem ne iudices donis corrumperentur, verebatur, ideoq; iudicandi ius illis abſtulit: illam male de iudicibus ſenſiſſe argumentor. Sin autem vos iudices integerrimos, vt eſtis, exiſtimauit, quõ cõuenit laudare qdẽ iudices, ſed iudicibus iudicandi ius auferre: Omnes igitur leges aliæ, quæ legi

Procemiũ.

dinem ꝓ lucro habebit.Imo ſi iudicibꝰ ſubijciet̃,ſecus fiet.interea enim triſtiorẽ vitã ſuſtinebit.nã qui pœnã expectat,maius ſupplicium q̃ ſi illam paſſus ilico fuiſſet,ſentit.ac pœnæ dilatio additio pœnæ videt̃:quiq; ſe mori credet,ſæpiꝰ moriet̃,grauiuſq; erit mortem expectare,q̃ mori.quare ſi repente necabitur adulter,non ſentiet.improuiſa pœna ſenſum aufert,inſperata mors dolorem non ſentit.ſæpius autẽ expectata,ſemel vero illata pœnas expectatione auget.Cõſiderate igit̃ ex comparatione,ſiquidem accuſator,dum ſui cauſa adulterũ occidit,nullum vltionis ſuæ teſtẽ ꝓducere poteſt:verum ſi iudicibꝰ examinãdum tradiderit,iudicij multos ſpectatores habebit.pœnæ autẽ genus,quæ multis ſpectantibꝰ infert̃,triſtius eſt.Alioqui adulteris,vt ſecreto interimant̃,expedit.multi enim non adulterij,ſed inimicitiarum cauſa concidiſſe ſuſpicabũtur.verum ſi a iudicibus rei peracti fuerint,moriendo iuſtiſſimũ ſupplicium patient̃.Itaq; plurimũ inter ſe differt,adulter an occulte trucidat̃,an iudicibus tradat̃ Rex atrox eſt adulter,vt qui iniquitatis genus omne exceſſit.Ergo primum conuincatur,deinde excruciet̃,potiuſq; iudicet̃ q̃ pœnã indicta cauſa luat,ſi enim adulter publice necabit̃,parẽtibus certiorẽ filiorum ſobolẽ dabit.Neq; enim in poſterum,cuius aliquis filius ſit,ſublatis adulteris dubitabit̃.Adulterium eſt cõmune naturæ ſcelus,vnde etiam tãtum facinus cõmune iudicum ſuffragium tollat.Qđ ego vereor,ne ꝙ adulter ſecreto interficit̃,ſui ſimiles multos relinquat.nam quia cur occidat̃,neſcit̃,eius ſtudia multi imitabunt̃,huiuſmodiq; pœna non adulterij finis,ſed exordium erit.

Contradictio.

Solutio.

CATALOGVS RHETORVM ET EORVM OPERVM.

Rutilij lupi de figuris ſentẽtiarum & elocutionis.Lib.ij.Pa.j.
Romani Aquilę de nominibꝰ figurarũ & exemplis.Lib.j.Pa.xvj.
Iulij Rufiniani de fig.ſenten.& elocu.Lib.j.Pa.xxx.
Sulpitij Victoris oratoriarum inſtitutionũ præcepta.Pa.xlvij.
Authoris incerti de rhetorica libellus.Pa.xcij.
Emporij rhetoris de Ethopœia & loco communi.Lib.j.Pa.xcvj.
Aphthonij rhetoris præexercitamẽta incipiunt.Pa.cvj.

FINIS.

TABELLA AD‑notandorum in libellis ſeptem rhetorum inſignium.

Achillis & Hectoris comparatio.Pa.cxxvj.
Ad præpô compoſita aut repetita accuſatiuum regens.xliij
Adfabulatio.cxj.
Adoxos.lij.
Affectio.xciij.
Aganactefis.xxxiij.
Anaclaſis.i.
Anacœnoſis.xxxij
Anadiploſis. Pagina xxxiiij.&.xxxviij.
Allœoſis.ix.
Allocutio.xcvj.
Ambitus & ex ambitu oratio.xxj.
Amphidoxos.lij.
Anagogon.vij.
Anaſceue.xlvj.
Antefabula.cxj.
Antiſtaſis.xlj.
Antiphraſis.xlvij.
Antipophora.xlv.
Antiptoſis p gtm̃. xlj. Per datiuũ, actm̃,& ablatiuũ.xlij.Pergręcam figurã ſeu octauum caſum.ibidem
Antiſtrophe.xxv.
Antitheſis.xxxix
Antitheton.xiij.xxij.
Aphoriſmos.xxxiij.
Apodoxis.xxxiij.
Apologus cicadarũ & formicarũ.cxj.
Apophaſis.xxxj.
Apophoniſma.xxxiiij
Apoplaneſis.xxiij.
Aporia.xij.xxxij.
Apoſtrophe.xviij.
Apoſiopeſis.xvij.
Aquilę Ro.de figuris lib.xvj.
Arces vrbium.cxxix.
Arcis Alexandrinę deſcriptio.cxxix.
Argumentatio.lix.
Arria.xxxij.
Aſyndeton. xxvij. vbi ſit aptum.ibidem.
Aſyndeton.xl.
Aſtiſmos.xxxj.
Attenagoge.xix.
Brachyopia figura ſeu Brachylogia.Pa.xj.
Cæſar vnde ſit dictus.Pa.ciij.
Caſus.xciij.
Cauſarum modi.lj.
Cauſarum figuræ. Pagina.lij.
Cauſa.cxij.
Cauſę diffinitio. Pagina.cxxx.
Certatiua cauſa & certationes multiplices.Pa.liij.
Chria & eius ſpecies. Pa.cxij.
Chria quid a ſentẽtia differat.cxiiij.
Characteres.xcvj.
Charientiſmos.xxx.
Cheſis.xlix.l.
Chlenaſmos.xxx.
Chlenaſmos.xlvj.
Chreſteriſmos.xj.
Circũſcriptionũ actiones.lxxij.
Circunſtantia perſonarum.lxj.
Climax.xxvij.xl.
Cœnotes.iiij.
Colon ſeu mẽbrũ.xxj.
Cõma ſeu cęſum.xxj.
Commiſeratio.lx.
Comparatio.lxxxiij.
Comparationes.cj.
Comparationis diffinitio & in ea præexercitatio.cxxv.
Compenſatio. lxxxiij.
Compoſitio.lvj.
Confirmatio & ei9 ſpecies & exẽpla.cxvij.
Confutatio & ei9 ſpecies.cxv.
Coniectura & eius diuiſio.lxj.
Cõiectura duplex.Pa. lxvij.&.lxxj.

Coniũcta figura.lij.
Cõſilium.xciij.
Controuerſię figuratę quę ſint.xliiij.
DAphne terra & Ladone nata. cxv.
Daphnes fabula cõfirmatur.cxvij.
Decſis.xxxiiij.
Deliberatio.cvj.
Deliberandi quinq; rationes.cvij.
Demonſtratiua.cij.
Deorũ filij laudãtur. Pa.cxxiij.
Deprecatio.lxxxvij.
Deriuatio.lxij.lxv.
Ei⁹ diffinitio. cxviij
Diabole.xxxiiij.
Diacope.xxxix.
Dięreſis.xlj.
Dialyſis.vj.
Dialogiſmos.xxxiiij.
Diaphora.v.
Diaporeſis.xviij.
Dianœa.xxxiiij.
Diaſyrmos.xix.xxxj.
Diatypoſis.xvij.xix.
Dicęologia.ix.
Diazeugmenõ.xxviij.
Diſiunctum.xxviij.
Diſpoſitio.lv.
Ecloga verborũ. xliij. nominum.xliiij.
Educatio.ciij.cxxj.
Ellipſis.xxix.
Elocutio.lv.lvj.
Encomiũ.cxx.
Energia.xlvij
Enthymema.xxxv.
Epagoge.xxxv.
Epanadiploſis.xxxix.
Epanaphora.xxij.xxv. &.xxxv.
Epanalepſis.iiij.xxiiij. xxxvj.xxxviij.
Epanodos.xl.
Epanorthoſis.xl.
Epenus.cxx.
Ephodos.cxxxj.
Epibole.iij.xxviij.
Epicope.xiiij
Epiphora.iij
Epiplexis.xxxiiij.
Epiploce.vj
Epiſtrophe.xl.
Epimeſis.xlvj.
Epitrochaſmos. xviij.
Epitrophe.xxxv
Erotema.xix.
Ethice.lj.
Ethologia.viij.xv.
Ethopœia.xvij.xxvij. xlvij.xcvj.
Ethopię diffinitio & exercitatio.cxxvij.
Euentus.cj.
Euche.xxxv.
Exaggeratio.lx.
Exordium.lvij.
Exordiẽdi officia.lvij
Exordiorũ vitia.ibidẽ
FAbula & ei⁹ ſpẽs: vt ſibaritica Cypria.cxj.
Facta.xciij.
Facultas.lxij.xcv.
Figuræ per P.Rutiliũ lupum.j.
Figurę duplices.xvj.
Figura elocutionis qd differat a figura ſententię.xxij.
Figura ꝓpoſita eſt quę renda elocutio.Pag. xxix.Nota.
Figurę cauſarũ.lij.
Fortuna.xciij.
Finis.lxxiij.
GEnera verborũ figurate mutata.xliij.
Gradatio.xl.
Gradus quinq;. cviij.
Grecoꝝ ſtudia.cxxiiij
HAbitus.xciij.
Hominis.cxx.
Hyperbole.xxxviij.
Hypocriſis.xlvj
Hypozeuxis. xxxviij.
Hypotheſis xlviij.xlix &.cxxx.
Homœon.xxxv.
Homœoſis xxxiiij.
Homœoteleuton.xiij.
Homœoptotõ.13.&.23
Horiſmos.x.

Iſ Con.xxxv.
Idolepœia.cxxvij.
In præpoſitio figurate actũ regens.xliij.
Inſinuatio.lvij.
Ingrati actiones.88.
Ironia.xviij.xxij.& Pa.xlvj.
Ironię ſpẽs.xxx.qd ſit.ibidem.
Irus homericus.cxv.
Iſocratem male imitã tes.xxj.
Iſocolon.xiii.xxiii.
Iudicialis.lj.
Iuppiter laudaẽ.cxxii.
Ius abſolutum.lxii.
Laudatiõis diffinitio & ſpẽs.120
Laudanda q̃ ſint.cxx.
Laudatio Thucydidis cxxi.
Laurus.cxvij.
Legum contrariarum actio.cj.
Legis in adulterũ accuſatio & impugnatio.pa.cxxxiii
Lex quid ſit.cxxxiii.
Licentia.xxxvj.
Literarum ſtudia laudantur.cxxi.
Loci diuiſiones.c.
Locus.xciii.cxii
Locutionis diffinitio & declamatio.118.
Legis accuſatio iubentis adulterũ deprehenſum occidi.133.
Lucretię deliberatio de cęde ſui.cviii.
Moereſmos.vii.
Metabaſis.8.41
Metalepſis.lxxv.
Metanœa.vi.
Metaſtaſis.xx.xli.
Metatheſis.xxxix.
Miſericordię excluſio Pa.cxx.
Modi mutati.xliii.
Modi cauſarum lj.
Modus.xcv.cxii
Narratio.lviii.
Breuitas ei⁹ ꝓbabilis.ibidẽ.
Natura.xciii
Negocialis cauſa.79.
Negociis attributa locus tẽp⁹.&c.xciiii.
Et iterum pa.xcv.
Nomen.xciii.
Noĩa ꝓ aduerbiis poſita fig.xliiii.
Numerorũ incõgruitas.xlii.&.xliii.
Occaſio.xciiii.
Officia rhetoris.l.
Oratoris ꝓpriũ.pa.16.
Orationis diuiſio ĩ ſolutã & ꝓpetuã.xx.& ex ambitu cõſtãtẽ.21
Oratiõis oratorię partes.pa.lvi.
Ordo & ordo artificioſus.lv.
Paliilogia.xxxiii.&.pa.xxxviii.
Paradiaſtole.ii.& Pa.xl.
Paradigma.34.& ſeq.
Paradigmatos ratio.xxxv.
Paradoxon.xxxvi.
Paragmenon.xxxix.
Paralepſis.xviii.
Paraſiopeſis.xii
Parentheſis.vi.
Parentheſis.xxxix.
Pariſon.xxiii
Paromœon.xiii
Paromologia.vii.
Paronomaſia.ii.& pa.xxxix.
Parrhiſia.xiii.xxxvi.
Partes orationis oratorię.lvi.lvii.
Partitio.lix.
Parthopœia.xxxvi.& pa.xcvii.
Pathetice.lj.
Pecunia q̃ ſit commoda.cxiii.
Peroratio.lix
Perſonarũ alteri⁹ pro altera poſitio.xlii.
Perſona.cxii.
Perſpicuitas.lv.

Philippi regis vituperatio, Genus & educatio.cxxiiii.
Pyſma.xix.
Pleonaſmos.xxviii.& xliii.
Ploce.xxiiii.xxxix.
Polyſyntheton.v.
Polyptoton.iiii.xxvi.
Prępoſitionū.figuratę locutiones.xliii.
Probatio veriſimilis.lxii.a volūtate & facultate.lxiiii.&.lxv.
Procatalepſis.xlv.
Procataſceue.xlv.
Prodeorthoſis.xvii.
Prolepſis.ix.
Promulgationis legis diffinitio & de ea præexercitatio.pa.cxxxiii.
Pronunciatio.lvi.
Proſapodoſis.j.xxv.
Proſopopœia.x.xlvii.xcvii.&.cxxvii.
Protrope.xxxvi.
Prupergaſia.xxxvi.
Qualitas abſoluta.lxxxii.
Quęſtio ciuilis.xlviii.
Quis mulier.xliiii.
Rationes deliberādi gnq.107.
Rationes, morales & mixtę fabulę.cxi.
Renouatio.lix.
Remotio.lxxxv.
Rhetorica quid.xlviii
Rhetoris officia.l.
Res geſtę laudantur.cxxii.
Roſa veneris.cxii.
Sapientię laudatio pa.cxxii.
Sarcaſmos.31.&.47.
Schemata lexeos.viii. dianœas.xliiii.
Scheſis.xlvi.
Scripti & Voluntatis actio.xc.
Sentētia exhortatiua & eiꝰ exēpla.pa.xiiii
Sententia & eiꝰ diffinitio ac ſpēs.pa.114.
Syllepſis.xxxvii
Simplex figura.lii.
Symploce.xxvi.
Synchriſis.xxxvii.
Synœcioſis.xii.
Synonyma.xxvi
Status & qui ſint ſtatus legales.lx.
Stili ſeu characteres dicendi.xcvi.
Studium.xciii.
Studia Grecorum.pa.cxxiiii.
Tabulę.lx.
Tautologia.26.
Taxis.xv.
Tempus.xciiii.
Theognis poeta.cxiiii
Theſis & hypotheſis.pa.xlviii.&.cxxx.
Thucydidis laudatio & genus.cxxi.
Tyrannidis contra affectationem pręexercitatio.cxix.
Tranſlatio.lxxv
Tropi.xvi.
Virtus.xciii.
Vituperatio & eius ſpecies.cxxiiii.
Vtilitatis locus.liiii.
Vxor an ſit ducenda per declamationem deducitur.cxxxi.
Zeugma.xxxvii.

FINIS TABELLÆ præcipue adnotandorum in libris ſuprapoſitis ſeptem illuſtrium Rhetorum. Sub prelo Aſcēſiano pridie Idus Decembris. M.D.XXVIII.

[illegible]